

Příloha SPR. ÚS 71/25 INF

I. ÚS 49/06 ze dne 20. 5. 2008, N 92/49 SbNU 381, K hodnocení důkazů odvolacím soudem

Nález Ústavního soudu - I. senátu složeného z předsedkyně senátu Ivany Janů a soudců Vojena Güttlera a Elišky Wagnerové (soudce zpravodaj) - ze dne 20. května 2008 sp. zn. I. ÚS 49/06 ve věci ústavní stížnosti Ing. M. K. proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2005 č. j. 3 Tdo 1004/2005-2013, kterým bylo jako zjevně neopodstatněné odmítnuto stěžovatelovo dovolání, a proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 3. 2005 č. j. 4 To 147/2004-1986, kterým bylo zamítnuto stěžovatelovo odvolání proti odsuzujícímu rozsudku krajského soudu.

I. Postupem nerespektujícím čl. 8 odst. 2, a tak i čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ústíím do vydání usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2005 č. j. 3 Tdo 1004/2005-2013 a usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 3. 2005 č. j. 4 To 147/2004-1986 bylo porušeno základní právo stěžovatele garantované čl. 8 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Proto se tato rozhodnutí ruší.

Odůvodnění

I. 1. Ústavní stížností podanou k poštovní přepravě dne 3. 2. 2006, tedy podanou ve lhůtě 60 dnů od doručení napadeného rozhodnutí (§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen "zákon o Ústavním soudu"), brojí stěžovatel proti rozhodnutím obecných soudů, neboť má za to, že jimi byla porušena jeho základní práva garantovaná čl. 8 odst. 2, čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 1 a 2 a čl. 40 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina") a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva"). Rovněž měla být porušena zásada presumpce nevinny v čl. 40 odst. 2 Listiny, čl. 6 odst. 2 Úmluvy a čl. 14 odst. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (dále jen "Pakt").

2. V ústavní stížnosti namítané porušení svých základních práv stěžovatel spatřuje jednak v tom, že Vrchní soud v Praze se opakovaně vyjádřil ohledně důkazů, na jejichž základě Krajský soud v Plzni zjišťoval, zda skutek spáchali obžalovaní, tak, že sám provedl jejich hodnocení, a to v rozporu se zásadou bezprostřednosti, neboť vrchní soud rozhodl v neveřejném zasedání stejně jako ve dvou předcházejících řízeních o odvolání, a jednak v postupu vrchního soudu, který dle § 262 tr. řádu nařídil, aby při novém projednání a rozhodnutí ve věci bylo rozhodováno v jiném složení senátu, přičemž stěžovatel předložil argumentaci stran porušení jeho práva na zákonného soudce. Konstatoval, že institut zákonného soudce je v tomto smyslu důležitým prvkem právní jistoty a s ohledem na ustanovení čl. 38 odst. 1 Listiny je zřejmé, že zde půjde o mimořádné (výjimečné) okolnosti, jež musí být odvolacím soudem vždy spolehlivě zjištěny. Odkázal přitom na nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 232/95 ze dne 22. 2. 1996 (N 15/5 SbNU 101) a sp. zn. III. ÚS 230/96 ze dne 29. 5. 1997 (N 65/8 SbNU 141).

3. Stěžovatel má rovněž za to, že povinností nalézacího soudu je především provést veškeré dostupné důkazy za účelem náležitého objasnění skutku, tyto pak v souladu s ustanovením § 2 odst. 6 tr. řádu řádným způsobem zhodnotit a dospět k jednoznačnému závěru o vině či nevině obviněného. Takové hodnocení však musí vycházet z obsahu všech provedených důkazů, musí odpovídat zásadám obecné logiky a nelze jím vyjadřovat jakékoli pochybnosti o výsledku takového hodnocení ze strany soudu, což však dle jeho názoru v daném případě splněno nebylo, čímž rovněž mělo dojít k porušení zásady presumpce nevinny v tom směru, že vyskytují-li se o otázce viny obžalovaného pochybnosti týkající se skutkových otázek a nelze-li tyto pochybnosti rozptýlit dalším prováděním a zkoumáním důkazů, je třeba rozhodnout ve prospěch obžalovaného.

4. S ohledem na výše uvedené proto navrhl, aby Ústavní soud v záhlaví citované usnesení Nejvyššího soudu svým nálezem zrušil.

5. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Nejvyšší soud, zastoupený Mgr. Josefem Hendrychem, když konstatoval, že stěžovatel v ústavní stížnosti v podstatě zopakoval námitky obsažené v dovolání, a proto soud odkázal na odůvodnění napadeného usnesení a argumentaci tam uvedenou. Následně uzavřel, jelikož nelze mít za to, že by napadeným rozhodnutím mohlo být porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces, měla by ústavní stížnost být usnesením odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

6. Podle § 44 odst. 2 zákona o Ústavním soudu může Ústavní soud se souhlasem účastníků upustit od ústního jednání, nelze-li od tohoto jednání očekávat další objasnění věci. Účastníci souhlas poskytl a od ústního jednání bylo upuštěno.

II.

7. Ústavní soud si k posouzení námitek a tvrzení stěžovatele vyžádal spis Krajského soudu v Plzni sp. zn. 2 T 11/2000, který mu byl doručen dne 24. 2. 2006. Následně však byl na žádost Ministerstva spravedlnosti za účelem šetření ve věci poskytnutí zadostiučinění za škodu způsobenou nesprávným úředním postupem a rovněž na žádost Krajského soudu v Plzni za účelem učinění dotazů ohledně chování stěžovatele zaslán zpět krajskému soudu a následně postoupen Ministerstvu spravedlnosti. Opětovně byl předmětný spis Ústavnímu soudu doručen dne 13. 12. 2007. Z tohoto spisu Ústavní soud zjistil následující skutečnosti.

8. Rozsudkem Krajského soudu v Plzni ze dne 22. 10. 2004 č. j. 2 T 11/2000-1941 byl stěžovatel uznán vinným trestným činem podvodu dle § 250 odst. 1, odst. 3 písm. b) tr. zákona, ve znění zákona č. 265/2001 Sb., spočívajícím v tom, že v Plzni v době od 17. 6. 1994 do 15. 8. 1994 po předchozí dohodě se stěžovatelem provedla nezjištěná osoba zásah do počítačového systému Derby 2.0, kterým postupně převedla finanční prostředky jednak z účtů vedených Kreditní bankou Plzeň, a. s., pro různé majitele, jednak z neexistujících účtů, na tři účty, které za tímto účelem založil stěžovatel u Kreditní banky Plzeň, a. s., který následně v době od 27. 7. 1994 do 9. 9. 1994 provedl z těchto účtů hotovostní výběry v celkové výši 780 096,37 Kč. Dále v době od 27. 7. 1994 do 5. 8. 1994 založil další běžné účty, a to u Agrobanky Praha, a. s., filiálky Plzeň účet č. 1002338-464/0600, u ČSOB, a. s., pobočky Plzeň účet č. 8010-304139773/0300, u IPB, a. s., oblastní pobočky Plzeň účet č. 3899306/5100, u Plzeňské banky, a. s., účet č. 400376015/4600 a u České spořitelny, a. s., okresní pobočky v Plzni účet č. 1203942-318/0800, přičemž na tyto účty postupně v době od 5. 8. 1994 do 12. 8. 1994 převedl z účtů založených v Kreditní bance Plzeň, a. s., finanční částku v celkové výši 3 649 800 Kč, kterou postupně vybral, přičemž tímto jednáním byla Kreditní bance Plzeň, a. s., způsobena škoda v celkové výši 4 429 896,37 Kč.

9. Krajský soud v Plzni rozhodoval v této věci již opakovaně, byť v jiném složení senátu. Rozsudkem ze dne 17. 10. 2001 č. j. 2 T 11/2000-1427 byli stěžovatel a druhý obžalovaný - Ing. P. H. zproštěni obžaloby podle § 226 písm. c) tr. řádu a poškozená Kreditní banka, a. s., v likvidaci, byla podle § 229 odst. 3 tr. řádu s uplatněným nárokem na náhradu škody odkázána na řízení ve věcech občanskoprávních. Svůj závěr odůvodnil v případě stěžovatele tak, že ačkoli znalecký posudek z oboru kriminalistiky - expertízy ručního písma prokázal, že podpis na jméno K. na všech sporných materiálech (doklady předložené bankou) je pravým podpisem stěžovatele, stojí proti tomuto důkazu řada svědeckých výpovědí, které naopak dosvědčují alibi stěžovatele na dobu, kdy měly být provedeny přinejmenším některé úkony ve vztahu ke zmíněným účtům. Proto zmíněný znalecký posudek soud hodnotil jako nepřímý důkaz, který nepostačuje k uznání viny stěžovatele, a není tedy bez důvodných rozumných pochybností ani přesvědčen o tom, že to byl právě stěžovatel, kdo provedl veškeré úkony vůči zmíněným bankám (str. 17-18 rozsudku).

10. K odvolání Krajského státního zastupitelství v Plzni (č. l. 1448-1450 spisu) byl usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 7. 3. 2002 č. j. 4 To 112/01-1462 napadený rozsudek v celém rozsahu zrušen a krajskému soudu bylo přikázáno věc znovu projednat a rozhodnout, neboť se krajský soud nevypořádal se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí (rozpory ve výpovědích svědků) a skutková zjištění nebyla úplná. Krajský soud následně usnesením ze dne 22. 5. 2002 č. j. 2 T 11/2000-1492 podle § 231 odst. 1 tr. řádu trestní stíhání obžalovaných zastavil, neboť doba delší než pět let, po kterou mohlo být vedeno trestní stíhání obžalovaných, je nepřiměřenou lhůtou ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

11. Proti tomuto usnesení podalo Krajské státní zastupitelství v Plzni stížnost (č. l. 1497-1499 spisu), na jejímž základě vrchní soud napadené usnesení krajského soudu zrušil dle § 149 odst. 1 písm. b) tr. řádu a uložil krajskému soudu, aby o věci znovu jednal a rozhodl, neboť jeho závěr o nepřiměřenosti lhůty neodpovídá judikatuře ESLP, ze které vyplývá, že počátek lhůty ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy je třeba stanovit od okamžiku sdělení obvinění, tj. od 17. 3. 1999, a tedy dosavadní trestní řízení v délce tří let a čtyř měsíců ani jeho další pokračování hlavním líčením předpokládaným v průběhu podzimu 2002 nelze považovat za nepřiměřeně dlouhé. Po doplněném dokazování, které ve zrušovacím usnesení ze dne 7. 3. 2003 vrchní soud uložil provést k odstranění pochybností o správnosti skutkových zjištění, rozhodl krajský soud rozsudkem ze dne 25. 10. 2002 č. j. 2 T 11/2000-1586 tak, že opět oba obžalované zprostil obžaloby ve smyslu § 226 písm. c) tr. řádu a podle § 229 odst. 3 tr. řádu poškozenou společnost Investiční Klub, a. s., odkázal s uplatněným nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních.

12. Také tento rozsudek byl na základě odvolání krajského státního zastupitelství (č. l. 1617-1620 spisu) usnesením vrchního soudu ze dne 9. 1. 2003 č. j. 4 To 95/02-1628 podle § 258 odst. 1 písm. b), f) tr. řádu zrušen a krajskému soudu bylo přikázáno ve věci znovu jednat a rozhodnout. V tomto případě již vrchní soud nedal krajskému soudu žádné pokyny ohledně dalšího dokazování, neboť jej považoval již za úplné. "Po doplnění dokazování se důkazní situace ve vztahu ke (stěžovateli) v podstatě nezměnila (...). Lze tedy konstatovat, že dokazování, které předcházelo vyhlášení napadeného rozsudku, bylo v rámci možností provedeno v rozsahu potřebném pro rozhodnutí." (str. 5 usnesení). "Výhrady má ovšem vrchní soud podobně jako v případě předchozího rozhodnutí k některým úvahám krajského soudu týkajícím se hodnocení důkazů jednotlivě a zejména v jejich souhrnu, a shodně s odvolatelem má za to, že se krajský soud v napadeném rozsudku opět nevypořádal se všemi z důkazů plynoucími okolnostmi významnými pro rozhodnutí, tedy nepostupoval v souladu s ust. § 2 odst. 6 tr. řádu." (str. 5 usnesení). Zejména ve vztahu k závěrům znaleckého posudku z oboru kriminalistiky - expertízy ručního písma vrchní soud zdůraznil, že "vzhledem k přesvědčivosti znaleckého posudku a argumentů znalkyně je možno přisvědčit odvolateli v tom, že závěry znaleckého posudku nevzbuzují pochybnosti a tento posudek je objektivním přímým usvědčujícím důkazem proti (stěžovateli). Pokud jde o svědectví, která podle krajského soudu zpochybňují závěry tohoto posudku, nemohl se odvolací soud ztotožnit s argumentací krajského soudu (...)." (str. 7 usnesení). Krajský soud v Plzni následně rozhodl rozsudkem ze dne 18. 3. 2003 č. j. 2 T 11/2000-1666 tak, že oba obžalované opětovně podle § 226 písm. c) tr. řádu zprostil obžaloby a poškozenou společnost City Invest Limited odkázal s nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních.

13. Na základě odvolání krajského státního zastupitelství (č. l. 1703-1708) byl tento rozsudek usnesením vrchního soudu ze dne 16. 6. 2003 č. j. 4 To 33/03-1712 podle § 258 odst. 1 písm. b) tr. řádu opětovně zrušen a věc byla vrácena krajskému soudu k dalšímu projednání a rozhodnutí. Nesprávný postup krajského soudu při hodnocení provedených důkazů vrchní soud spatřoval opět zejména při hodnocení znaleckého posudku z oboru kriminalistiky - expertízy ručního písma a zpochybnění jeho závěrů a rovněž při hodnocení svědeckých výpovědí a dalších okolností (ztráta občanského průkazu stěžovatele). "Stejně jako v případě

předchozího rozsudku krajského soudu se odvolací soud neztotožňuje ani s jeho některými dalšími závěry týkajícími se skutečností vyplývajících z provedených důkazů (...), které krajský soud opakovaně interpretoval ve shodě s obhajobou ve prospěch obžalovaných, aniž zvážil nelogičnost této obhajoby (...). Bezpředmětné jsou v této souvislosti obecné úvahy krajského soudu o tom, že závěry o vině či nevině kteréhokoli z obou obžalovaných musí nutně ovlivnit závěry o vině či nevině druhého z nich, neboť je nutno vycházet z konkrétní situace, tj. z jediného přímého usvědčujícího důkazu proti (stěžovateli) a z dalších nepřímých důkazů, z nichž lze ve vzájemných souvislostech eventuálně vyvozovat i vinu obžalovaného H. Takovými úvahami se však krajský soud může zabývat za předpokladu, že se náležitě vypořádá s otázkou viny (stěžovatele), což doposud neučinil." (str. 7-9 usnesení). Vrchní soud navíc věc přikázal podle § 262 tr. řádu senátu v jiném složení, protože "z průběhu dosavadního řízení nabyt vrchní soud dojmu, že si dosavadní senát krajského soudu učinil jednostrannou představu o výsledku řízení, kterou není ochoten korigovat přesto, že byl odvolacím soudem opakovaně upozorňován na některé proti ní svědčící podstatné skutečnosti, s nimiž se však nevypořádal a opakovaně trval na některých úvahách či závěrech, které neodpovídají skutečným vyplývajícím z provedených důkazů." (str. 10 usnesení). Proti tomuto usnesení podal stěžovatel Ústavnímu soudu dne 22. 7. 2003 ústavní stížnost, v níž namítal, že vrchní soud tímto postupem porušil jeho základní právo garantované čl. 38 odst. 1 Listiny, dle něhož nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Ústavní soud ji dle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu usnesením ze dne 26. 11. 2003 sp. zn. III. ÚS 369/03 (dostupným na <http://nalus.usoud.cz>) odmítl jako nepřipustnou, neboť stěžovatel za situace, kdy věc byla vrácena soudu Krajskému soudu v Plzni k novému projednání a rozhodnutí, nevyčerpal všechny procesní prostředky, které má k dispozici.

14. Proti výše citovanému odsuzujícímu rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 22. 10. 2004 podal stěžovatel odvolání (č. 1. 1966-1976 spisu), v němž nesouhlasil s postupem nalézacího soudu při hodnocení provedených důkazů, neboť soud se dle jeho názoru nevypořádal se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí a za situace, kdy proti sobě stojí znalecký posudek a výpovědi svědků, přiznal neopodstatněně větší váhu znaleckému posudku, nepostupoval důsledně ve smyslu zásady in dubio pro reo. Vrchní soud v Praze odvolání stěžovatele usnesením ze dne 24. 3. 2005 č. j. 4 To 147/2004-1986 zamítl, neboť jeho námitky neshledal důvodnými, přičemž konstatoval, že "(...) považuje za správnou úvahu krajského soudu, že uvedené svědecké výpovědi nemohou být považovány za takové důkazy, které by mohly zpochybnit jednoznačný závěr znaleckého posudku." (str. 6 usnesení). A dospěl tak závěru, že "z výše uvedeného je zřejmé, že nalézací soud se při hodnocení proti sobě stojících důkazů podrobně zabýval povahou těchto důkazů i jejich důkazní vahou, a skutečnost, že znaleckému posudku přiložil větší váhu než svědeckým výpovědím, jasně a logicky odůvodnil, tyto své úvahy opřel o skutečnosti vyplývající z provedených důkazů, takže jeho postupu a závěrům nelze v tomto směru nic vytknout." (str. 7 usnesení).

15. O dovolání stěžovatele (č. 1. 2001-2005 spisu), v němž namítal, že postup vrchního soudu, jímž podle § 262 tr. řádu nařídil projednání a rozhodnutí ve věci jinému senátu, byl v rozporu se zákonem i s čl. 38 odst. 1 Listiny a jeho právem na zákonného soudce, Nejvyšší soud v záhlaví citovaným usnesením rozhodl tak, že jej dle § 265i odst. 1 písm. e) tr. řádu odmítl jako zjevně neopodstatněné. V odůvodnění mimo jiné konstatoval, že "postup vrchního soudu byl zcela správný a tvrzení stěžovatele, že k přikázání věci v jiném složení senátu došlo pouze z důvodu, který on sám uvádí, není v souladu se skutečností, jak vyplývá ze spisového materiálu. V dovoláním napadeném usnesení vrchní soud totiž uvádí řadu podstatných vad v činnosti soudu prvního stupně, které jej vedly k postupu podle § 262 tr. řádu (...). Z obsahu trestního spisu dále vyplývá, že na tyto skutečnosti (úvahy a závěry nalézacího soudu neodpovídající skutečnostem, které vyplývají z provedených důkazů) poukazoval vrchní soud zcela oprávněně a že použití ust. § 262 tr. řádu v dané procesní fázi bylo správné, řádně zdůvodněné a zcela v souladu nejen s literou, ale i smyslem uvedeného ustanovení." (str. 3-4 usnesení).

III.

16. Poté, co Ústavní soud konstatoval, že ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 a contrario zákona o Ústavním soudu), je podána včas a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu], přistoupil k jejímu meritornímu projednání, přičemž dospěl k závěru, že je důvodná.

17. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti především brojí proti rozhodnutím odvolacího a dovolacího soudu, v petitu ovšem navrhl pouze zrušení usnesení Nejvyššího soudu. Ústavní soud nicméně vzhledem ke své dřívější judikatuře a také k judikatuře Evropského soudu pro lidská práva týkající se otázky interpretace vůle a projevu ve vyjádření petitu ústavní stížnosti (např. rozhodnutí ze dne 20. 4. 2004 ve věci *Bulena v. Česká republika* nebo rozhodnutí ze dne 25. 5. 2004 ve věci *Kadlec a ostatní v. Česká republika*) přistoupil k přezkumu obou shora zmíněných rozhodnutí, a to z důvodu přezkoumání řízení jako celku.

18. Ústavní soud představuje soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky). Není součástí soustavy obecných soudů a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. K takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce mj. tím, že při interpretaci jednoduchého práva zcela přehlédnou základní práva některého z účastníků řízení.

19. Podstatou ústavní stížnosti a v ní namítaného porušení práva na spravedlivý proces byly jednak námitky stěžovatele ohledně postupu vrchního soudu, který opakovaně věc vracel krajskému soudu, přičemž svá rozhodnutí odůvodňoval nesouhlasem se způsobem hodnocení důkazů provedeného krajským soudem a následně podle § 262 tr. řádu nařídil projednání a rozhodnutí ve věci jinému senátu krajského soudu, a jednak námitky, že při existenci rozporů mezi jednotlivými důkazy mělo být postupováno dle zásady in dubio pro reo.

20. Ústavní soud v minulosti judikoval, že "z hlediska procesněprávního pak musí být jednoznačně zjištěno a prokázáno, že se takové jednání objektivně stalo, že představuje skutečně závažnou hrozbu pro společnost jako celek a že odsouzená osoba je skutečně tou, která toto jednání spáchala nebo se na jeho páchaní podílela. Tyto skutečnosti se přitom zjišťují a osvědčují skrze důkazní prostředky v trestním řízení. Pravidla trestního řízení jsou proto primárně zaměřena na zjištění a potvrzení toho, zda je to skutečně obviněný, resp. obžalovaný, který je zakázaným jednáním vinen. Trestní řízení proto vyžaduje v tomto ohledu ten nejvyšší možný stupeň jistoty, který je možno od lidského poznání požadovat, alespoň tedy na úrovni obecného pravidla "prokázání mimo jakoukoliv rozumnou pochybnost". Ačkoliv toto přísné pravidlo se vztahuje především na dosažení co nejvyšší možné jistoty ohledně závěru vyplývajícího z důkazu, neznamená to, že soud nemusí dodržet vysoký standard, i pokud jde o samotnou vypovídací schopnost a hodnověrnost důkazu samotného. Ačkoliv obecně platí, že procesní předpisy ponechávají, pokud jde o hodnocení důkazů, volnou úvahu soudci obecného soudu, volné uvážení nemůže být zcela absolutní; naopak, ochrana skrze ústavně zaručená základní práva vztahující se k postavení obviněného v trestním řízení nepochybně tvoří rámec, který je třeba i při volném uvážení respektovat. Existují proto určité základní a podstatné zásady, které je třeba při nakládání s důkazem respektovat. Shrnutí, význam důkazu prezentovaného v trestním řízení je kruciólní, neboť je jediným prostředkem, jímž státní moc demonstruje skutečnost, že jednotlivec spáchal určitý čin a že uložení konkrétního trestu je z tohoto hlediska ospravedlnitelné. Presumpce nevinoty totiž vyžaduje, aby to byl stát, kdo nese konkrétní důkazní břemeno; tam, kde existují jakékoliv pochybnosti, musejí být vyloženy ve prospěch obviněného, resp. obžalovaného." [srov. nálezný sp. zn. IV. ÚS 335/05 ze dne 6. 6. 2006 (N 116/41 SbNU 453)].

21. Úmluva v ustanovení čl. 6 odst. 1 a 2, jakož i čl. 14 odst. 1 a 2 Paktu rovněž stanoví nutnost prokázání viny zákonným způsobem, přičemž při rozhodování o zásahu do práv garantovaných čl. 6 Úmluvy bere Evropský soud pro lidská práva (ESLP) do úvahy celé řízení. "Úkolem ESLP podle Úmluvy (...) je posoudit, zda řízení jako celek, včetně způsobu, jakým bylo nakládáno s důkazy, lze označit za férové (...)" [srov. v oficiální elektronické databázi ESLP HUDOC na <http://www.echr.coe.int>, např. rozhodnutí ze dne 26. 3. 1996 Doorson v. Nizozemsko (odst. 67), rozhodnutí ze dne 23. 4. 1997 Van Nechrlen a ostatní v. Nizozemsko (odst. 50), rozhodnutí ze dne 17. 7. 2001 Sadak a další v. Turecko]. Jinak řečeno, pokud jde o otázky připuštění a hodnocení důkazů, požívají jednotlivé soudy smluvních stran podle ESLP široké meze uvážení (srov. např. rozhodnutí ze dne 3. 2. 2004 Laukkanen a Manninen v. Finsko, odst. 37).

IV.

22. V posuzovaném případě Vrchní soud v Praze vždy k odvolání státního zástupce opakovaně zrušil "zprošřující" rozsudky Krajského soudu v Plzni a podle § 259 odst. 1 tr. řádu věc krajskému soudu vrátil, aby věc znovu projednal a rozhodl, přičemž v posledním zrušujícím usnesení ze dne 16. 6. 2003 postupem podle § 262 tr. řádu nařídil projednání a rozhodnutí ve věci jinému senátu. Z výše citovaných "zrušujících" usnesení vrchního soudu vyplývá, že vrchní soud měl vždy konkrétní výhrady k rozsudkům krajského soudu. Rozsudek ze dne 17. 10. 2001 zrušil vrchní soud proto, že se krajský soud nevypořádal se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí, jeho skutková zjištění nepovažoval za úplná a vytkl mu nedostatečné dokazování. Rozsudky krajského soudu ze dne 9. 1. 2003 a následně ze dne 18. 3. 2003 vrchní soud poté, co konstatoval, že dokazování bylo provedeno v rozsahu potřebném pro rozhodnutí, zrušil tentokrát kvůli výhradám, které měl vůči hodnocení důkazů, když dospěl k závěru, že krajský soud nepostupoval zcela v souladu s § 2 odst. 6 tr. řádu.

23. Jak vyplývá z judikatury obecných soudů i z názorů trestněprávní teorie, pokud se odvolací soud neztotožní se skutkovými zjištěními rozsudku soudu prvního stupně, není oprávněn sám vytvářet závěry o skutkovém stavu věci a nahrazovat tak hlavní líčení, nýbrž může jen v odůvodnění svého rozhodnutí rozvést, proč jsou tato skutková zjištění vadná, v čem je třeba je doplnit, popř. k jakým důkazům je ještě třeba přihlédnout. Jestliže však považuje odvolací soud rozsah dokazování za úplný, ale provedené důkazy sám hodnotí jinak než soud prvního stupně, "nemůže rozhodnout o zrušení rozsudku soudu prvního stupně novým rozsudkem bez toho, že by nezbytné důkazy předtím zopakoval bezprostředně před odvolacím soudem. Přitom však musí zvážít, zda by to neodporovalo povaze odvolacího řízení a nepřekračovalo by to meze pravomocí odvolacího soudu, a proto v takových případech musí odvolací soud postupovat podle § 259 odst. 1 tr. řádu. Odvolací soud přitom pak může jen soud prvního stupně upozornit, ve kterých směrech má řízení doplnit nebo čím se znovu zabývat, nesmí mu však ke způsobu hodnocení důkazů udělovat závazné pokyny." (k tomu srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tz 105/2006, 4 Tz 45/2006, 2 Tzn 187/96 aj.). "Vady rozsudku nemůže odvolací soud shledat a vytknout tam, kde soud prvního stupně postupoval při hodnocení důkazů důsledně podle § 2 odst. 6 tr. řádu, tzn. že je hodnotil podle vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu a učinil logicky odůvodněná úplná skutková zjištění, nemůže odvolací soud podle § 258 odst. 1 písm. b) tr. řádu napadený rozsudek zrušit jen proto, že sám na základě svého přesvědčení hodnotí tytéž důkazy s jiným v úvahu přicházejícím výsledkem." (k tomu srov. Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář. II. díl., 5. vydání, Praha, C.H. Beck 2005, s. 1958n a judikatura tam uvedená).

24. S ohledem na výše uvedené lze konstatovat, že za situace, kdy vrchní soud poté, co dospěl k závěru, že rozsah dokazování je úplný, opakovaně krajskému soudu ve "zrušujících" usneseních vytýkal jeho způsob hodnocení důkazů, a to zejména ve vztahu ke znaleckému posudku z oboru kriminalistiky - expertíze ručního písma, když s poukazem na nelogičnost a neodůvodněnost argumentace krajského soudu zpochybňující závěry a důkazní sílu tohoto posudku upřednostňoval svůj způsob hodnocení závěrů tohoto posudku a argumentace znalkyně, které dle jeho názoru nevzbuzují pochybnosti, a lze je tedy považovat za objektivní přímý usvědčující důkaz proti stěžovateli, čímž si v podstatě vytvořil závěry o skutkovém stavu věci, které opakovaně krajskému

soudu vnucoval (viz body 11 a 21), nejednal vrchní soud v souladu se zásadami spravedlivého procesu, které byly rozvedeny výše, a došlo tak k zásahu do práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Vzhledem ke skutečnosti, že poté, co vrchní soud postupem podle § 262 tr. řádu nařídil projednání a rozhodnutí ve věci jinému senátu krajského soudu, vyslovil krajský soud v "odsuzujícím" rozsudku právní závěry týkající se trestní odpovědnosti stěžovatele, které následně vrchní soud potvrdil s konstatováním nezpochybnitelnosti a jednoznačnosti závěrů znaleckého posudku, je třeba takové rozhodnutí posuzovat rovněž jako zásah do práva na osobní svobodu (čl. 8 odst. 1 Listiny), neboť k jeho omezení nedošlo v souladu s tím, co stanoví čl. 8 odst. 2 Listiny, který předvídá, že nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon, a který představuje zejména ochranu proti libovůli soudní moci.

V.

25. Ke stěžovatelem namítanému nerespektování zásady in dubio pro reo při existenci rozporů mezi jednotlivými důkazy, konkrétně v situaci, kdy na jedné straně stojí výpovědi svědků a na druhé straně v přímém rozporu s nimi závěry ze znaleckého posudku z oboru kriminalistiky - expertízy ručního písma, který krajský soud v "odsuzujícím" rozsudku a opakovaně vrchní soud považují za objektivní, přímý a usvědčující důkaz, Ústavní soud považuje za vhodné dodat následující:

26. Ústavní soud se ve své judikatuře k povaze znaleckého posudku jako důkazního prostředku vyjádřil již několikrát a dospěl k závěru, že znalecký posudek je nepochybně významným druhem důkazních prostředků a v rámci dokazování v trestním řízení mu přísluší významné místo. "Nelze však pustit ani na okamžik ze zřetele, že ze stěžejních zásad dokazování v novodobém trestním procesu vyplývá požadavek kritického hodnocení všech důkazů, včetně znaleckého posudku. Znalecký posudek je nutno hodnotit stejně pečlivě jako každý jiný důkaz, ani on nepoživá žádné větší důkazní síly a musí být podrobován všestranné prověrce nejen právní korektnosti, ale též věcné správnosti." [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 77/01 ze dne 10. 7. 2001 (N 104/23 SbNU 45), sp. zn. I. ÚS 429/03 ze dne 4. 12. 2003 (N 141/31 SbNU 257) či sp. zn. III. ÚS 299/06 ze dne 30. 4. 2007 (N 73/45 SbNU 149)]. Dále konstatoval, že hodnotit je třeba celý proces utváření znaleckého důkazu, včetně přípravy znaleckého zkoumání, opatřování podkladů pro znalce, průběh znaleckého zkoumání, věrohodnost teoretických východisek, jimiž znalec odůvodňuje své závěry, spolehlivost metod použitých znalcem a způsob vyvozování závěrů znalce. Je třeba trvat na povinnosti orgánů činných v trestním řízení hodnotit znalecký posudek ze všech aspektů shora naznačených, včetně jeho odborné správnosti. Tato zásada je běžně uznávána v odborné procesualistické literatuře (srov. např. Šámal, P.: Trestní právo procesní. 2. vyd. Praha: C. H. Beck 2003, str. 451; Mathern, V.: Znalecký posudok ako dôkazný prostriedok v československom trestnom konaní. Bratislava: Veda 1976, str. 109 a násl.). Ponechávat bez povšimnutí věcnou správnost znaleckého posudku, slepě důvěřovat závěrům znalce, by znamenalo ve svých důsledcích popřít zásadu volného hodnocení důkazů soudem podle jeho vnitřního přesvědčení, a naopak privilegovat znalecký důkaz a přenášet odpovědnost za skutkovou správnost soudního rozhodování na znalce; takový postup nelze z ústavněprávních hledisek akceptovat. Vyvstanou-li pochybnosti o věcné správnosti znaleckého posudku, je orgán činný v trestním řízení povinen, v souladu se zásadou oficiality a zásadou vyhledávací (§ 2 odst. 4 a 5 tr. řádu), pokusit se odstranit vzniklé pochybnosti obstaráním dalších důkazů. V případě závažných skutkových rozporů a pochybností o správnosti znaleckého posudku, které se nepodaří odstranit, musí soud postupovat podle pravidla in dubio pro reo a rozhodnout ve prospěch obviněného.

27. Pokud tedy v posuzovaném případě krajský soud ve svém "odsuzujícím" rozsudku a opakovaně vrchní soud zdůrazňovaly, že závěry znaleckého posudku z oboru kriminalistiky - expertízy ručního písma nevzbuzují pochybnosti a uvedené svědecké výpovědi nemohou být považovány za takové důkazy, které by mohly zpochybnit jednoznačný závěr znaleckého posudku, čímž přiložily znaleckému posudku větší váhu než svědeckým výpovědím, je nepochybně nutné klást na výše přednesené nároky na hodnocení závěrů znaleckého posudku o to větší důraz, neboť předmětný znalecký posudek byl považován za jediný usvědčující důkaz vůči stěžovateli. Nelze především opominout tu skutečnost, že srovnávací materiály, na jejichž základě byla expertíza prováděna, nezahrnovaly podpisy z roku 1994, tj. z doby, kdy měl být spáchán skutek, z něhož byl stěžovatel obviněn, nýbrž pocházely z období časově vzdáleného od roku 1994 v řádu let. Závěry ze znaleckých posudků z oboru kriminalistiky - expertízy ručního písma obecně nedosahují takové míry exaktnosti jako některé jiné kriminalistické obory, což konstatováním "o možnosti napodobit vše" nepřímou potvrdila i sama znalkyně v hlavním líčení. Za této důkazní situace je Ústavní soud přesvědčen o tom, že nebylo nade vše pochybnost prokázáno, že pachatelem žalovaného skutku byl stěžovatel, a proto shledává prostor pro uplatnění principu presumpce nevinny, který je rovněž součástí základního práva na spravedlivý proces.

VI.

28. Pokud jde o rozhodnutí Nejvyššího soudu, Ústavní soud uvádí, že napadeným usnesením dovolacího soudu bylo pokračováno v zásahu do základních práv stěžovatele, jelikož na trestní řízení z hlediska zásahu do základních práv je třeba nahlížet v jeho celistvosti. Ústavnímu soudu je zřejmé, že zákonná úprava dovolání staví na striktně vymezených dovolacích důvodech. Ani tento fakt nemůže nic měnit na ústavní povinnosti soudů poskytovat ochranu základním právům a svobodám (čl. 4 Ústavy České republiky), Nejvyšší soud nevyjímaje.

29. Veden doktrínou minimalizace zásahů Ústavního soudu do rozhodovací činnosti obecných soudů a s ohledem na ekonomii řízení, Ústavní soud shledal, že pro nápravu zásahu do stěžovatelových ústavně zaručených práv je namístež zrušit toliko rozhodnutí Nejvyššího soudu a Vrchního soudu v Praze, neboť pochybení shledané tímto nálezem, ústící do porušení základních práv stěžovatele, spočívá v procesně vadném postupu právě soudu dovolacího, na němž v řízení po zrušení rozhodnutí Ústavním

soudem bude, aby odstranil zásah do základních práv stěžovatele, přičemž bude vázán výše uvedenými právními názory Ústavního soudu.

30. S ohledem na výše uvedené důvody Ústavní soud ústavní stížnosti podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadená rozhodnutí Nejvyššího soudu a Vrchního soudu v Praze podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil ve vztahu ke stěžovateli.

I. ÚS 353/04 ze dne 16. 6. 2005, N 124/37 SbNU 563

Střet vlastnického práva a práva na ochranu legitimního očekávání nabytí majetku

Nález Ústavního soudu - IV. senátu složeného z předsedkyně senátu Michaely Židlické a soudců Elišky Wagnerové (soudce zpravodaj) a Miloslava Výborného - ze dne 16. června 2005 sp. zn. I. ÚS 353/04 ve věci ústavní stížnosti Š. B. proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 16. března 2004 č. j. 22 Cdo 1678/2003-220, rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 9. dubna 2003 č. j. 18 Co 134/2003-196 a rozsudku Okresního soudu Plzeň-město ze dne 8. července 2002 č. j. 28 C 52/2000-176, jimiž bylo určeno, že vlastníkem nemovitostí není stěžovatel, nýbrž žalobce (vedlejší účastník).

I. Rozsudkem Okresního soudu Plzeň-město ze dne 8. 7. 2002 č. j. 28 C 52/2000-176, rozsudkem Krajského soudu v Plzni ze dne 9. 4. 2003 č. j. 18 Co 134/2003-196 a rozsudkem Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 3. 2004 č. j. 22 Cdo 1678/2003-220 bylo zasaženo do základního práva stěžovatele podle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Rozsudek Okresního soudu Plzeň-město ze dne 8. 7. 2002 č. j. 28 C 52/2000-176, rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 9. 4. 2003 č. j. 18 Co 134/2003-196 a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2004 č. j. 22 Cdo 1678/2003-220 se ruší.

Odůvodnění

I.
Ústavní stížností zasloupanou Ústavnímu soudu ve lhůtě stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších, se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví citovaných rozsudků obecných soudů, neboť se domnívá, že těmito rozhodnutími bylo porušeno jeho základní právo garantované ustanovením čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina").

V záhlaví citovaným rozsudkem soud I. stupně určil, že vlastníkem rodinného domku postaveného na pozemku jiného vlastníka, p. č. 1442, o výměře 187 m², zapsaného v katastrálním území P.-D., v obci P., okres Plzeň-město, je žalobce (vedlejší účastník 1. P. i. f., a. s. - v likvidaci).

Stěžovatel podal proti výše citovanému rozsudku soudu I. stupně odvolání, které nebylo soudem II. stupně shledáno důvodným, a soud odvolací v záhlaví citovaným rozsudkem potvrdil rozhodnutí soudu nalézacího a dále rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení.

Posledně napadeným rozsudkem pak soud dovolací zamítl dovolání stěžovatele dle ustanovení § 243b odst. 2 věty před středníkem občanského soudního řádu (dále jen "o. s. ř.").

Stěžovatel v podané ústavní stížnosti namítá, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno jeho základní právo zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny. Vadný postup obecných soudů spatřuje především v tom, že obecné soudy ve svých rozhodnutích potvrdily vznik a existenci vlastnického práva na základě smluv, které jsou dle jeho názoru absolutně neplatné a není je tedy možné považovat za legální základ jakéhokoliv právního vztahu. Stěžovatel tvrdí, že není možné uznat za smluvní stranu subjekt, který nikdy neexistoval, a jestliže dovolací soud tvrdí, že 1. P. i. f., a. s., a I. s. G. je jeden a tentýž subjekt, přehlédl pak fakt, že Ing. V. nikdy nebyl členem představenstva vedlejšího účastníka, a nemohl jej tedy zastupovat, čímž opřel své rozhodnutí o podklady, které svým obsahem i formou odporují právnímu pořádku. Jak dále uvádí, je nepochybné, že v bodu realizace rodinného domu nebyla žádná z přezkoumávaných smluv nikdy naplněna, naopak ve stavu rozestavení mu byla stavba, nikoli hotový rodinný dům, předána. S ohledem na výše uvedené navrhuje, aby Ústavní soud všechna v záhlaví citovaná rozhodnutí svým nálezem zrušil pro jejich rozpor s ustanovením čl. 11 odst. 1 Listiny.

K ústavní stížnosti stěžovatele se vyjádřili další účastníci řízení - Okresní soud Plzeň-město, Krajský soud v Plzni a Nejvyšší soud.

Samosoudce soudu nalézacího ve svém vyjádření uvedl, že pokládá všechna napadená rozhodnutí za věcně správná.

Ve stejném smyslu se vyjádřil i předseda senátu soudu odvolacího, přičemž v podrobnostech odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí soudu II. stupně.

Předseda senátu Nejvyššího soudu uvedl, že nesdílí názor, že by napadenými rozsudky obecných soudů byla porušena ústavně zaručená práva stěžovatele. Ústavní stížnost je dle jeho názoru pouhou polemikou se skutkovými a právními závěry obecných soudů a pokusem o jejich další přezkoumání. Dále odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí dovolacího soudu.

Vedlejší účastník I. P. i. f., a. s. - v likvidaci, se k ústavní stížnosti stěžovatele v určené lhůtě řádně nevyjádřil.

II.

Ústavní soud z vyžádaného soudního spisu zjistil následující. Žalobou doručenou Okresnímu soudu Plzeň-město dne 18. 2. 2000 se vedlejší účastník domáhal určení, že je vlastníkem nemovitosti specifikované v žalobním petitu. Prvním rozsudkem ve věci ze dne 13. 11. 2000 č. j. 28 C 52/2000-70, soud nalézací tento návrh zamítl. V odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, že "pokud návrhovač [vedlejší účastník] dovozuje své vlastnické právo ke sporné nemovitosti ze smlouvy o pronájmu nemovitosti ze dne 1. 4. 1994, pak soud, když dospěl k závěru, že tato smlouva je absolutně neplatná, nezabýval se již dále otázkou, která vyvstala v průběhu důkazního řízení, a sice, zda odpůrce [stěžovatel] od uzavřené smlouvy o pronájmu nemovitosti řádně odstoupil, eventuálně zda obsah této smlouvy nebyl realizován a obě smluvní strany obsah této smlouvy nenaplnily." Soud dále uvedl, že vedlejší účastník neprokázal, že by byl vlastníkem sporné nemovitosti, když své právo vlastnické dovozuje od smlouvy, která byla shledána soudem absolutně neplatnou.

K odvolání vedlejšího účastníka byl výše citovaný rozsudek soudu I. stupně usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 8. 10. 2001 č. j. 18 Co 127/2001-97 zrušen a věc vrácena zpět k dalšímu řízení. Odvolací soud shledal, že soud nalézací nedovodil z provedených důkazů správné právní závěry. Jak uvedl, "žalovaný [stěžovatel] se tedy nemůže považovat za vlastníka nemovitosti, když nebyla předložena smlouva o převodu vlastnictví ze stavebníka na žalovaného, ... nebylo prokázáno, že by vlastníkem stavby byl žalobce [vedlejší účastník], neboť smlouva o dílo ze dne 1. 4. 1994 týkající se stavby rodinného domu v Ž. u. 35 v P.-D., byla uzavřena mezi stavební firmou V. - J. V. jako zhotovitelem a I. f. G. jako objednavatelem. ... Není tedy zcela zřejmé, pro koho byl předmětný rodinný dům stavěn a kdo měl být jeho vlastníkem předtím, než měla být nemovitost převedena na žalovaného."

Novým rozsudkem (napadeným ústavní stížností) pak soud I. stupně určil, že vlastníkem předmětné nemovitosti je vedlejší účastník. V odůvodnění svého rozsudku soud I. stupně uvedl, že původní smlouva ze dne 1. 4. 1994, kterou stěžovatel pronajal vedlejšímu účastníku pozemek, na kterém sporný rodinný domek stojí, s tím, že vedlejší účastník na tomto pozemku měl provést stavbu rodinného domku, je ve své podstatě smlouvu nepojmenovanou [§ 51 občanského zákoníku (dále též "o. z.")], přičemž tato smlouva však není právním důvodem pro závěr, že se stěžovatel bez dalšího stal vlastníkem sporného domku, neboť stěžovatel neprokázal, že by došlo k uzavření kupní smlouvy o převodu vlastnictví domku z vedlejšího účastníka na stěžovatele, tak jak s tím tato původní smlouva počítala. Jak dále soud nalézací uvedl, přímo ze smlouvy o dílo mezi J. V. a vedlejším účastníkem vyplývá, že vlastníkem zabudovaného materiálu se stává vedlejší účastník, tedy vedlejší účastník se stává vlastníkem nemovitosti ihned na počátku jejího vzniku. Soud tedy dospěl k závěru, že vlastníkem rodinného domku je právě vedlejší účastník, protože v jeho prospěch bylo dílo spočívající ve stavbě rodinného domku prováděno, a v době, kdy rodinný domek převzal stěžovatel, byl rodinný domek hotov již natolik, že tvořil samostatnou nemovitost.

Odvolací soud potvrdil tento rozsudek s tím, že se neztotožnil s námitkou stěžovatele, že smlouva o pronájmu ze dne 1. 4. 1994 má všechny podstatné náležitosti smlouvy o dílo. Soud II. stupně se ztotožnil se závěrem soudu I. stupně, že vlastníkem nemovitosti od jejího vzniku byl vedlejší účastník.

Dovolání, v němž stěžovatel namítal, že rozhodnutí dovolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci [§ 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř.], bylo v záhlaví citovaným rozsudkem Nejvyššího soudu odmítnuto jako neopodstatněné. Dovolací soud v odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, že závěr soudů obou stupňů, že objednatel (dle smlouvy o dílo ze dne 1. 4. 1994) byl vedlejší účastník, se jeví skutkově podloženým a správným, stejně tak správným shledal dovolací soud i závěr soudů obou stupňů ohledně oprávněnosti Ing. V. jednat za I. s. G., a. s. Dále se dovolací soud vyjádřil, že "žádná ze skutečností, na které žalovaný v dovolání poukázal (nezpochybněný fakt, že konečným vlastníkem domku měl být on, tvrzené financování stavby z jeho prostředků a investice, které vynaložil na dokončení stavby, dlouhodobá nečinnost žalobce, pokud jde o uplatnění vlastnického práva, ani okolnost, že to byl žalovaný, kdo ve vztahu ke stavebnímu úřadu vystupoval jako stavebník), nemůže odůvodnit opačný závěr, tedy že mezi žalovaným a I. s. G., a. s., případně jiným subjektem byla uzavřena smlouva o dílo, na jejímž základě se stěžovatel bez dalšího stal vlastníkem sporného domku."

III.

Ústavní soud předtím, než přistoupil k meritornímu projednání věci, konstatuje, že ústavní stížnost stěžovatele splňuje všechny formální náležitosti podání dle zákona o Ústavním soudu.

Ústavní stížnost byla podle platného rozvrhu práce přidělena jako soudci zpravodaji JUDr. Elišce Wagnerové, která byla v té době z důvodu neobsazenosti Ústavního soudu pověřena jako zastupující soudce rozhodováním v prvním senátu Ústavního soudu. Po změně rozvrhu práce, vyvolané doplněním Ústavního soudu o třináctého soudce, byl soudce zpravodaj s účinností od 17. 9. 2004 pověřen rozhodováním jako zastupující soudce ve čtvrtém senátu. Podle § 4 odst. 1 platného rozvrhu práce (srov. www.usoud.cz) musí být předmětná ústavní stížnost projednána v senátu, v němž je zařazen soudce zpravodaj, jemuž byla věc přidělena, přičemž

tato věc je nadále vedena pod stejnou spisovou značkou. Z toho důvodu je ústavní stížnost projednávána ve čtvrtém senátu Ústavního soudu.

Ústavní soud v první řadě konstatuje, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti [čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen "Ústava")]. Není součástí soustavy obecných soudů a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. K takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce mimo jiné tím, že při interpretaci jednoduchého práva zcela přehlédnou základní práva některého z účastníků sporu, jimž jsou povinny dle čl. 4 Ústavy poskytnout adekvátní ochranu.

Jak Ústavní soud uvedl, "funkcí soudů a justice obecně je poskytovat ochranu právům jednotlivce (čl. 90 Ústavy), v materiálním právním státě pak ochranu i základním právům (čl. 4 Ústavy). Ne vždy jsou všechna základní práva přímo vykonatelná a působí vůči jednotlivci bezprostředně. V některých případech působí pouze zprostředkovaně skrze jednotlivé normy jednoduchého práva tak, že jednoduchým právem prozařují. Tak je tomu ve vztazích horizontálních, tedy ve vztazích, které nejsou založeny na nadřízenosti a podřízenosti, tj. ve vztazích, v nichž jsou si jejich účastníci rovni. Proto při výkladu či aplikaci jednoduchého práva na takové vztahy jsou soudy povinny toto prozařování pečlivě vážit a brát v potaz tak, aby současně dostály své povinnosti poskytovat ochranu jak právům v rovině jednoduchého práva, tak právům základním" [nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 185/04 (Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 34, nález č. 94, str. 19)].

Ústavní soud, jsa vázán petitum ústavní stížnosti, nikoli jejím odůvodněním [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 89/94 (Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 2, nález č. 58, str. 151)], zkoumal, zda napadená rozhodnutí nezasahují do základního práva stěžovatele garantovaného čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva"), tj. do základního práva na legitimní očekávání ochrany majetku. Legitimní očekávání ve smyslu výše citovaného ustanovení čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě je nejen podle judikatury Ústavního soudu [např. nález sp. zn. Pl. ÚS 2/02 (Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 32, nález č. 35, str. 331; vyhlášen pod č. 278/2004 Sb.), nález sp. zn. IV. ÚS 525/02 (Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 31, nález č. 131, str. 173) nebo nález sp. zn. I. ÚS 185/04 (Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 34, nález č. 94, str. 19)], ale i judikatury Evropského soudu pro lidská práva (např. rozhodnutí ve věcech Beyeler proti Itálii ze dne 5. 1. 2000, Zwierzynski proti Polsku ze dne 16. 6. 2001) integrální součástí ochrany majetkových práv.

Dle judikatury Evropského soudu pro lidská práva (např. rozhodnutí ve věci Broniowski proti Polsku ze dne 22. 6. 2004) pojem "majetek" ve smyslu čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě má autonomní rozsah, který není omezen na konstituované vlastnictví hmotného jmění a není závislý na formální kvalifikaci vnitrostátního práva. Pro účely tohoto ustanovení jsou za "majetková práva", resp. "majetek" také považována další práva a zájmy tvořící aktiva (např. pohledávky), na základě jejichž existence může stěžovatel tvrdit, že na jejich splnění má přinejmenším legitimní očekávání (esperance legitime/legitimate expectation).

Ochrana legitimního očekávání jakožto integrální součástí základního práva podle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě musí nalézt reflexi v jednotlivých normách jednoduchého práva. Legitimní očekávání ovšem nepůsobí bezprostředně mezi subjekty občanskoprávních vztahů, nýbrž jde o ústavním pořádkem jednotlivcům garantované základní právo, které v daném případě působí ve vztahu stěžovatele vůči obecným soudům, tj. státní moci. Soudy jsou pak zavázány (čl. 4 Ústavy) poskytovat tomuto základnímu právu ochranu cestou interpretace a aplikace příslušných norem jednoduchého práva.

IV.

Jak Ústavní soud zjistil z obsahu napadených rozhodnutí, jakož i ze spisu Okresního soudu Plzeň-město sp. zn. 28 C 52/2000, stěžovatel uzavřel s vedlejším účastníkem dne 1. 4. 1994 smlouvu o pronájmu nemovitosti, z níž vyplývá, že stěžovatel jako vlastník stavební parcely p. č. 1442 o výměře 188 m² v katastrálním území P.-D. tuto parcelu pronajímá vedlejšímu účastníku, přičemž se vedlejší účastník jako nájemce mimo jiné zavázal, že použije pozemek k výstavbě rodinného domu podle projektu stěžovatele a tuto výstavbu zajistí z vlastních zdrojů v rozsahu a termínu podle finanční rozvahy výstavby rodinného domu č. 6/94 - varianty B, která tvořila přílohu této smlouvy (čl. III. smlouvy). Dle čl. VI. smlouvy odměnou za pronájem pozemku bylo stěžovateli přiznáno předkupní právo na uvedený rodinný dům a bylo dále ujednáno, že vedlejší účastník jako nájemce uzavře se stěžovatelem jako pronajímatelem a na jeho návrh kupní smlouvu na rodinný dům nebo "jeho část určenou ve finanční rozvaze". Tuto smlouvu pak obecné soudy posoudily jako smlouvu platnou. Dále bylo ze spisu zjištěno, že vedlejší účastník uzavřel dne 1. 4. 1994 se stavební firmou V. - J. V. smlouvu o dílo, jejímž předmětem bylo provedení stavby rodinného domu v Ž. ulici č. 35, P.-D. V čl. VIII. této smlouvy je pak ustanovení, že zabudovaný materiál do stavby se stává vlastnictvím objednavatele, tj. vedlejšího účastníka. Ve spisu jsou dále založeny kopie zápisu z jednání vedlejšího účastníka s J. V., zhotovitelem z výše zmíněné smlouvy o dílo, ze dne 24. 5. 1995 (č. l. 36), kdy byl zhotovitel upozorněn na nedostatky a vady vytykané stěžovatelem, a z jednání konaného dne 21. 6. 1995 (č. l. 39), v němž byl zhotovitel informován zástupcem vedlejšího účastníka, že stěžovatel projevil vůli ukončit smluvní vztah s vedlejším účastníkem. Z posledně zmíněného zápisu z jednání Ústavní soud dále zjistil, že zástupce vedlejšího účastníka sdělil, že zkontaktuje stěžovatele a navrhne mu, aby bylo dokončeno zpevnění krovu, a poté mu předloží návrh finančního vypořádání a ukončení smluvního vztahu. Stavba v této době byla ve fázi hrubé stavby s tím, že byl částečně zhotoven krov. Z důkazů provedených obecnými soudy oproti tomu nevyplývá, že by přislíbenou dohodu o ukončení smluvního vztahu vedlejší účastník spolu s finančním vyúčtováním stěžovateli předložil. Jak dále vyplynulo z dalšího dokazování, stěžovatel

dokončil stavbu na svoje náklady, přičemž kolaudační rozhodnutí, které nabylo právní moci dne 7. 2. 2000, bylo vydáno na jméno stěžovatele a stejně tak z výpisu z katastru nemovitostí ze dne 26. 2. 2002 vyplývá, že stěžovatel byl do katastru zapsán jako vlastník předmětného rodinného domu.

Z odůvodnění napadených rozhodnutí pak vyplývá, že obecné soudy svá rozhodnutí ve věci určení vlastnictví předmětného rodinného domu opřely o obsah výše citované smlouvy o dílo a skutečnosti, že se stěžovateli nepodařilo prokázat, že by došlo k uzavření kupní smlouvy o převodu vlastnictví předmětného rodinného domu z vedlejšího účastníka na stěžovatele tak, jak s tím počítá smlouva o pronájmu ze dne 1. 4. 1994. Na základě těchto zjištění obecné soudy určily, že vlastníkem předmětného rodinného domu je vedlejší účastník.

V.

Ústavní soud po zhodnocení věci dospěl k závěru, že obecné soudy přijatým výkladem jednoduchého práva nedostály povinnosti poskytnout ochranu základnímu právu stěžovatele v podobě legitimního očekávání nabytí majetku (předmětného rodinného domu) plněním ze smlouvy (smlouva o pronájmu ze dne 1. 4. 1994). Obecné soudy jsou povinny při aplikování a interpretování jednotlivých norem jednoduchého práva (konkrétně občanského zákoníku) poskytnout tomuto základnímu právu adekvátní ochranu.

Ústavní soud nemá důvod se vyjadřovat k závěru obecných soudů učiněného ohledně vlastnického práva vedlejšího účastníka. Nicméně je třeba zároveň zodpovědět otázku, zda vedlejší účastník svou žalobou podávanou v intencích § 126 odst. 1 občanského zákoníku, tj. jako nástroj k ochraně vlastnictví, vykonával toto své právo v souladu s dobrými mravy ve smyslu § 3 odst. 1 občanského zákoníku. A právě v tomto ohledu shledal Ústavní soud pochybení obecných soudů, které (patrně i pod vlivem komentářově publikované judikatury Nejvyššího soudu - viz Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 9. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 40) nerozpoznaly působení základního práva stěžovatele na legitimní očekávání ve shora uvedeném smyslu, kterému je rovněž nutno poskytnout ochranu. Toto základní právo stěžovatele vymezuje, resp. tvoří hranici pro domáhání se ochrany vlastnictví vedlejšího účastníka a je-li tato hranice přestoupena, v daném případě podáním žaloby na ochranu vlastnictví, jde o výkon práva v rozporu s dobrými mravy. Dle názoru Ústavního soudu se nelze domáhat soudní ochrany vlastnického práva k věci, které žalobci svědčí jen proto, že porušil svou smluvní povinnost převést věc na žalovaného a takový protiprávní stav udržuje. V rovněž ústavní nelze takovému formálnímu vlastnickému právu existujícímu jen za současného porušování obecného přirozenoprávního principu pacta sunt servanda poskytnout ochranu jako subjektivnímu veřejnému právu.

Lze tedy uzavřít, že všechny obecné soudy při rozhodování dané věci zcela přehlédly existenci základního práva stěžovatele na legitimní očekávání nabytí majetku, jehož ochranu měly vážit, stejně jako zvažovaly ochranu vlastnického práva vedlejšího účastníka, a z důvodů výše uvedených bylo namísto poskytnout ochranu základnímu právu stěžovatele skrze aplikaci § 3 odst. 1 o. z.

Při střetu dvou základních práv, tak jako je tomu v daném případě, musí obecné soudy nejprve rozpoznat, která základní práva jednotlivých účastníků sporu jsou ve hře, a poté, s přihlédnutím ke všem rozhodným okolnostem daného případu, musí soudy rozhodnout tak, aby, je-li to možné, zůstalo zachováno z obou základních práv co nejvíce, a není-li to možné, pak dát přednost tomu základnímu právu, v jehož prospěch svědčí obecná idea spravedlnosti, resp. obecný princip. V daném případě nelze přehlédnout, že ochrana vlastnického práva vedlejšího účastníka jím byla požadována za situace, kdy byl smluvně zavázán dokončenou (anebo i nedokončenou) stavbu předmětného rodinného domu převést na stěžovatele a vůli ke splnění tohoto smluvního závazku potvrdil i v prohlášení učiněném 21. 6. 1995, avšak svůj smluvní a uznaný závazek nesplnil. Bylo by tedy v rozporu s obecnou ideou spravedlnosti, tj. s obecným přirozenoprávním principem pacta sunt servanda poskytovat nositeli takového vlastnického práva ochranu na úkor toho, v jehož prospěch má být ze smlouvy (a ve skutečnosti již dávno mělo být) plněno tak, aby vlastnické právo svědčilo jemu samotnému.

Ústavní soud z výše uvedených důvodů pro porušení čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě ústavní stížnosti podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadená rozhodnutí obecných soudů podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil.

I. ÚS 1737/08 ze dne 17. 2. 2010, N 25/56 SbNU 273, K posuzování úmyslu u bezdůvodného obohacení

Nález Ústavního soudu - I. senátu složeného z předsedy senátu Vojena Güttlera a soudců Františka Duchoně a Elišky Wagnerové (soudce zpravodaj) - ze dne 17. února 2010 sp. zn. I. ÚS 1737/08 ve věci ústavní stížnosti Ing. P. H. proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2008 sp. zn. 28 Cdo 295/2008, jímž bylo zamítnuto stěžovatelovo dovolání, a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 13. 6. 2007 sp. zn. 11 Co 76/2007 v rozsahu výroku II., jímž došlo k zamítnutí vzájemného návrhu stěžovatele na zaplacení částky 750 000 Kč s příslušenstvím, a v rozsahu výroků III. a IV., jimiž došlo ke změně rozsudku soudu prvního stupně o náhradě nákladů řízení před soudem prvního stupně, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a J. A. G. a I. H. jako vedlejších účastníků řízení.

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2008 sp. zn. 28 Cdo 295/2008 a rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 13. 6. 2007 sp. zn. 11 Co 76/2007 v rozsahu výroků II., III. a IV. bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a legitimní očekávání stěžovatele garantované čl. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ve shora uvedeném rozsahu ruší.

Odůvodnění

I.

1. Včas a co do ostatních náležitostí řádně podanou ústavní stížností napadl stěžovatel v záhlaví označená rozhodnutí obecných soudů. Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 27. 3. 2008 sp. zn. 28 Cdo 295/2008 zamítl podle § 243b odst. 2 o. s. ř. dovolání stěžovatele proti výroku II. rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 13. 6. 2007 sp. zn. 11 Co 76/2007, jelikož dospěl k závěru, že rozsudek Městského soudu v Praze je z hlediska námitek uplatněných v dovolání správný. Městský soud v Praze výše zmíněným rozsudkem změnil ve věci samé výrok rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 7 tak, že vzájemný návrh stěžovatele na zaplacení částky 750 000 Kč s příslušenstvím zamítl. Obvodní soud pro Prahu 7 rozsudkem ze dne 5. 6. 2006 sp. zn. 7 C 237/2003 zamítl ve výroku I. žalobu vedlejších účastníků J. A. G. a I. H. o zaplacení celkem 301 809,84 Kč s příslušenstvím (278 615,43 Kč s 2% úrokem z prodlení ode dne 1. 9. 2003 do zaplacení a 23 194,41 Kč s 2% úrokem z prodlení ode dne 1. 9. 2003 do zaplacení), ve výroku II. uložil povinnost vedlejší účastnici J. A. G. zaplatit stěžovateli částku 750 000 Kč s 9% úrokem z prodlení, ve výroku III. uložil povinnost vedlejší účastnici J. A. G. zaplatit stěžovateli na nákladech řízení částku 47 580 Kč a ve výroku IV. vyslovil, že vedlejší účastník I. H. a stěžovatel nemají vůči sobě navzájem právo na náhradu nákladů řízení.

2. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítl, že napadenými rozhodnutími došlo k porušení čl. 90 Ústavy, podle něhož jsou soudy povolány k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům, a čl. 95 odst. 1 Ústavy, podle něhož je soudce vázán při rozhodování zákonem. Stěžovatel z toho dále dovodil, že napadená rozhodnutí jsou v rozporu s jeho ústavně garantovaným právem na spravedlivý proces.

3. Stěžovatel v ústavní stížnosti blíže rozvedl, že se v řízení před Obvodním soudem pro Prahu 7, Městským soudem v Praze a Nejvyšším soudem domáhal vzájemným návrhem proti vedlejší účastnici J. A. G. zaplacení částky 750 000 Kč s příslušenstvím, a to z titulu bezdůvodného obohacení. Stěžovatel tvrdil, že uvedená částka mu měla být vyplacena v souvislosti se zrušením a vypořádáním podílového spoluvlastnictví k nemovitosti na adrese Vinařská 4, Praha 7, k němuž došlo mezi stěžovatelem a vedlejšími účastníky. Zatímco Obvodní soud pro Prahu 7 v rozsudku ze dne 5. 6. 2006 sp. zn. 7 C 237/2006 dovodil, že nárok stěžovatele na vydání bezdůvodného obohacení není promlčený, neboť vedlejší účastnice jednala úmyslně, Městský soud v Praze na základě odvolání vedlejší účastnice nárok stěžovatele zamítl s tím, že závěr o úmyslu žalobkyně bezdůvodně se obohatit na úkor stěžovatele nebyl nejen podepřen žádným tvrzením, ale ani nebyl prokázán žádnými důkazy. Nejvyšší soud podle stěžovatele následně převzal argumentaci městského soudu, neboť zopakoval, že stěžovatel nepředložil žádný důkaz o tom, že by se vedlejší účastnice odepsáním částky ve výši 750 000 Kč bezdůvodně obohatila na úkor stěžovatele úmyslně.

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti poukázal na to, že obecné soudy nevyslovily žádnou pochybnost o tom, že se vedlejší účastnice na úkor stěžovatele bezdůvodně obohatila, pouze tvrdily, že takové bezdůvodné obohacení stěžovatel neoznačil či neprokázal jako obohacení úmyslné. Stěžovatel vůči tomu namítl, že zmíněné důkazy předložil (fotokopie výpisů z účtu používaného vedlejší účastnicí ke správě společného účtu podílových spoluvlastníků ze dne 12. 7. 2001 a 13. 7. 2001, ze kterých vyplývá, že v první z uvedených dnů byla na společný účet připsána částka 3 000 000 Kč a ihned následující den vedlejší účastnice celou tuto částku bezhotovostně převedla na svůj bankovní účet) a že je povinností samotného soudu posoudit, zda je označené bezdůvodné obohacení úmyslné, a zda je tudíž vznesený nárok případně promlčen či nikoliv. V tomto směru stěžovatel poukázal na dikci § 107 odst. 2 občanského zákoníku a z ní dovodil, že otázku úmyslu bezdůvodného obohacení posuzuje s konečnou platností soud, a nikoliv účastníci, neboť je povinností soudu zabývat se oběma možnostmi bezdůvodného obohacení. Stěžovatel argumentoval, že per analogiam má soud povinnost zabývat se otázkou úmyslu v případě uplatnění nároku na náhradu škody, a to bez ohledu na tvrzení účastníků řízení o charakteru zavinění, tedy úmyslu či nedbalosti. Tvrzení, že stěžovateli není znám důvod bezdůvodného obohacení vedlejší účastnice, není v tomto kontextu právně významné. Naopak významný je fakt, že úmysl prokázal uvedenými důkazy. Stěžovatel rovněž upozornil, že ani samotná vedlejší účastnice k důvodu předmětného peněžního převodu v řízení nic neuvedla.

5. Stěžovatel je přesvědčen, že je zcela vyloučeno, aby vedlejší účastnice učinila zmíněný bezhotovostní převod částky 3 000 000 Kč na svůj bankovní účet ze společného účtu podílových spoluvlastníků dané nemovitosti bez úmyslu se obohatit. Stěžovatel vyloučil v souladu se zásadou obecné logiky a zkušenosti i věku žalobkyně, aby v rámci převodu uvedené částky převedla stěžovateli náležející částku 750 000 Kč na svůj účet neúmyslně, tedy nedbalostí či omylem. Stěžovatel tvrdí, že každá bankovní operace spočívající v bezhotovostním příkazu k převodu vyžaduje předchozí úvahu o jejím smyslu a účelu, tím spíše ta, jejímž předmětem je suma v uvedené výši, navíc suma peněz, které jsou pouze polovinou vlastnictvím příkazce. O úmyslu svědčí podle stěžovatele i čas, po který měla po provedení předmětného převodu na účet vedlejší účastnice celou částku ve svém držení a nakládala s ní jako s vlastní.

6. Stěžovatel poukázal na náleze Ústavního soudu ze dne 15. 1. 1997 sp. zn. II. ÚS 309/95 (N 6/7 SbNU 45), ve kterém Ústavní soud vyslovil právní názor, že ustanovení § 3 odst. 1 občanského zákoníku, podle něhož výkon práva nesmí být v rozporu s dobrými mravy, platí i pro výkon práva vznést námitku promlčení. V daném případě se stěžovatel domnívá, že je zcela zjevné, že vedlejší účastnice nemohla být při realizaci převodu v dobré víře či v omylu, a pokud tedy namítá promlčení a je Obvodním soudem pro Prahu 7, Městským soudem v Praze i Nejvyšším soudem shodně konstatována skutečnost, že došlo k bezdůvodnému obohacení ze strany vedlejší účastnice na úkor stěžovatele, pak se z její strany jedná o výkon práva v rozporu s dobrými mravy. S ohledem na shora uvedené skutečnosti stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud vydal náleze, kterým v plném rozsahu zruší rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2008 sp. zn. 28 Cdo 295/2008 a rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 13. 6. 2007 sp. zn. 11 Co 76/2007 zruší ve výrocích II., III. a IV.

7. Na základě výzvy Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili účastníci řízení, jakož i vedlejší účastníci řízení.

8. Předseda senátu Nejvyššího soudu ve svém vyjádření uvedl, že se s argumenty stěžovatele soud vypořádal v odůvodnění napadeného rozhodnutí. Mimoto zdůraznil, že zamítavé rozhodnutí Nejvyššího soudu je založeno na závěru, že nebylo prokázáno úmyslné jednání vedlejší účastnice vedoucí ke vzniku předmětného bezdůvodného obohacení a že na namítaný zásah do ústavních práv stěžovatele nelze usuzovat z okolností, že stěžovatel nesouhlasí s právními názory vyslovenými v napadeném rozhodnutí.

9. Předseda senátu Městského soudu v Praze ve svém vyjádření zcela odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku a navrhl zamítnutí stížnosti jako nedůvodné.

10. Vedlejší účastníci J. A. G. a I. H. ve svém vyjádření poukázali na to, že Ústavní soud není třetí instancí v systému obecného soudnictví a že mu nepřísluší posuzovat zákonnost vydaných rozhodnutí či nahrazovat hodnocení důkazů provedené orgány veřejné moci svým vlastním hodnocením. Ústavní soud se podle vyjádření vedlejších účastníků může zabývat ústavní stížností jen v rozsahu stěžovatelem namítaných porušení jeho základních práv, v daném případě tedy stěžovatelova práva na soudní ochranu zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny, což by v důsledku znamenalo i porušení práva stěžovatele na ochranu majetku ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny. Dále vedlejší účastníci poznamenali, že taková situace v posuzovaném případě zjevně nenastala, protože se obecné soudy meritorně zabývaly stěžovatelem uplatněným nárokem.

11. Vedlejší účastníci ve svém vyjádření rovněž odkázali na náleze Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2005 sp. zn. I. ÚS 643/04 (N 171/38 SbNU 367), podle něhož jsou obecné soudy povinny se vypořádat se vším, co v průběhu řízení vyšlo najevo a co účastníci řízení tvrdí, má-li to vztah k projednávané věci. Pokud soudy této zákonné povinnosti nedostojí, a to jednak tím, že se zjištěnými skutečnostmi nebo tvrzenými námitkami nezabývají vůbec nebo se s nimi vypořádají nedostatečným způsobem, má to za následek vadu řízení promítající se jako zásah do ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces podle čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a do práva na soudní ochranu podle čl. 90 Ústavy a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Podle uvedeného rozhodnutí Ústavního soudu se tímto postupem respektuje základní funkce důkazního řízení v občanském soudním procesu, které zahrnuje provedení důkazů, jejich hodnocení a ústí v řádné zjištění skutkového stavu.

12. S poukázáním na výše zmíněné rozhodnutí Ústavního soudu a dále srovnáním s nálezem sp. zn. II. ÚS 309/95 (viz výše) a rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2002 sp. zn. 25 Cdo 1839/2000 vedlejší účastníci konstatovali, že ohledně námítky promlčení v citovaném nálezu bylo vysloveno, že námitka promlčení zásadně dobrým mravům neodporuje, avšak mohou nastat situace, že uplatnění této námítky je výrazem zneužití práva na úkor účastníka, který marné uplynutí promlčecí doby nezavinil a vůči němuž by za takové situace zánik nároku v důsledku uplynutí promlčecí doby byl nepřiměřeně tvrdým postihem ve srovnání s rozsahem a charakterem jím uplatňovaného práva a s důvody, pro které své právo včas neuplatnil.

13. Vedlejší účastníci upozornili, že stěžovatel uplatnil vzájemný návrh vůči vedlejší účastnici téměř pět roků od skutečnosti, ze které dovozoval bezdůvodné obohacení vedlejší účastnice, a tři roky poté, kdy bylo vůči stěžovateli zahájeno řízení. Dále vedlejší účastníci poukázali na obsah spisu sp. zn. 7 C 237/2003 Obvodního soudu pro Prahu 7, z něhož vyplývá, že stěžovatel před soudem prvního stupně netvrdil a neprokázal žádné skutečnosti, které by měly význam pro posouzení délky promlčecí lhůty a pro posouzení námítky promlčení z hlediska souladu s dobrými mravy. Na tuto pasivitu stěžovatele stran jeho důkazní povinnosti ve sporném řízení podle vedlejších účastníků výslovně poukázaly jak odvolací soud, tak Nejvyšší soud.

14. Vedlejší účastníci konstatovali, že tvrzení stěžovatele o bezdůvodném obohacení vedlejší účastnice, kterého se dopustila tím, že převedla částku 3 000 000 Kč ze společného bankovního účtu na svůj bankovní účet, jsou nepravdivá, neboť namítaná dispozice vedlejší účastnice s výnosem z tehdy společné věci byla výsledkem písemné dohody podílových spoluvlastníků domu

č. p. 418, tedy byla provedena se souhlasem a vědomím stěžovatele. Navíc uvedené prostředky byly určeny a také použity na úhradu nákladů vynakládaných na společnou věc, tudíž v žádném případě nemohlo jít o snahu vedlejší účastnice se obohatit na úkor stěžovatele.

15. Vedlejší účastníci vyjádřili názor, že požadovaná částka plynoucí ze vzájemného návrhu, s ohledem na časové souvislosti mezi soudními spory spoluvlastníků týkajícími se společné věci, je pouze snahou získat po zrušení podílového spoluvlastnictví k domu č. p. 418 další peníze nad rámec vypořádání spoluvlastnického podílu, popř. vyrovnat postavení účastníků ve sporu sp. zn. 7 C 237/2003 Obvodního soudu pro Prahu 7, kde byl stěžovatel žalován o zhruba 300 000 Kč.

16. Vedlejší účastníci konstatovali, že nelze přehlížet fakt, že další spoluvlastník zmíněného domu - vedlejší účastník I. H. (bratr stěžovatele) - proti namítané dispozici s výnosem z pronájmu, o které od počátku věděl stejně jako stěžovatel, nic nenamítal.

17. V závěru svého vyjádření vedlejší účastníci opět podotkli, že odvolací i dovolací soud poskytly právům stěžovatele dostatečnou ochranu, neboť se vyčerpávajícím způsobem vypořádaly se všemi jeho tvrzenými skutečnostmi, a tudíž nedošlo postupem obecných soudů k porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ani čl. 90 Ústavy a taktéž ani čl. 95 odst. 1 Ústavy.

18. Vedlejší účastníci shrnuli v závěru svého vyjádření, že stěžovateli nic nebránilo, aby svůj domnělý nárok uplatnil právně relevantním způsobem včas, a přestože zásada zákazu výkonu práva v rozporu s dobrými mravy představuje zajisté významný princip, který v odůvodněných případech dovoluje zmírňovat tvrdost zákona a dává soudci prostor pro uplatnění pravidel slušnosti, tak v tomto případě zmíněná zásada jednáním vedlejší účastnice porušena nebyla.

19. Vedlejší účastníci proto navrhli, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

II.

20. Ústavní soud si k posouzení ústavní stížnosti vyžádal spis Obvodního soudu pro Prahu 7 sp. zn. 7 C 237/2003. Z něj zjistil, že se vedlejší účastníci v řízení před obecnými soudy domáhali vydání platebního rozkazu v částce 301 809,84 Kč s příslušenstvím, a to z toho důvodu, že stěžovatel zabíral v domě, který byl v podílovém spoluvlastnictví vedlejších účastníků a stěžovatele, čtyři byty, za něž neodváděl na společný účet nemovitosti nájemné ani poplatky za služby ve výši, která by odpovídala výši předepsaného regulovaného nájemného. Stěžovatel proti vydanému platebnímu rozkazu ze dne 22. 6. 2004 podal odpor, ve kterém neuznal nárok vedlejších účastníků; argumentoval, že dva z uvedených bytů neužívá a ani nemá k dispozici, přičemž za třetí a čtvrtý byt řádně platí nájemné i poplatky za služby. Dále stěžovatel v podaném odporu poukázal na skutečnost, že v letech 2002-2003 jako spoluvlastník předmětné nemovitosti neměl žádný přístup k účetním dokladům vztahujícím se k hospodaření se zmíněnou nemovitostí, a tudíž předpokládá, že jako čtvrtý spoluvlastník dané nemovitosti měl mít v každém roce podíl na ročním hospodářském výsledku nemovitosti ve výši 50 000 až 100 000 Kč. Tento svůj podíl stěžovatel uplatnil jako kompenzaci proti vedlejšími účastníky požadované částce, spolu s částkou ve výši 500 000 Kč, kterou podle vyjádření stěžovatele poskytli nájemníkům jednoho z uvedených bytů za to, že mu daný byt uvolní.

21. Ústavní soud se ve spise dále seznámil s protižalobou stěžovatele, ve které navrhl zamítnutí žaloby o zaplacení částky 301 809,84 Kč s příslušenstvím a v níž rovněž navrhl vydání rozsudku, dle něhož by mu byla vedlejší účastnice povinna zaplatit částku 750 000 Kč s 9% úrokem z prodlení od podání žaloby do 30. 6. 2006. Stěžovatel ve své protižalobě uvedl, že podle výpisu č. 76/1 z běžného účtu č. XX z 12. 7. 2001, tedy z účtu, na kterém byly ukládány peněžní prostředky získávané z nájmu bytů a nebytových prostor v domě ve Vinařské ul. č. 4/418, je patrné, že dne 12. 7. 2001 došlo na uvedený účet k připsání částky ve výši 3 000 000 Kč ze strany společnosti GROUP 4 Securitas, a. s., což představuje nájemné za užívání nebytových prostor, a následně, podle výpisu č. 77/1 ze dne 13. 7. 2001, byla tato částka převedena na účet vedlejší účastnice. Stěžovatel ve své protižalobě uvedl, že důvod převodu částky na účet vedlejší účastnice mu není znám, nicméně se domnívá, že částka měla být rozdělena mezi spoluvlastníky v poměru jejich podílu ke společné věci, tudíž stěžovateli měla být uhrazena částka 750 000 Kč.

22. Vedlejší účastníci k protinávru stěžovatele namítli promlčení uplatněného nároku. Uvedli, že nárok stěžovatele na zaplacení předmětné částky z důvodu bezdůvodného obohacení ze strany vedlejší účastnice podléhá promlčení v tříleté objektivní promlčecí lhůtě počítané od 13. 7. 2001, která se neprodlužuje o případné trvání promlčecí lhůty subjektivní. Z toho důvodu tříletá promlčecí lhůta skončila dle vedlejších účastníků 13. 7. 2005 a nárok byl stěžovatelem uplatněn až 13. 4. 2006.

23. Ústavní soud se ve spise dále seznámil s odůvodněními jednotlivých rozhodnutí obecných soudů. Obvodní soud pro Prahu 7 uznal nárok stěžovatele ze vzájemné žaloby. K námitce promlčení uplatněného nároku soud uvedl, že pokud si vedlejší účastnice ponechala celkovou částku získanou pronájmem nebytových prostor, aniž by ostatním spoluvlastníkům vyplatila podíl z této částky, ponechala si nájemné ve výši přesahující její podíl bez právního důvodu ve smyslu § 451 odst. 2 občanského zákoníku. Obvodní soud pro Prahu 7 dále poukázal na § 107 odst. 1 občanského zákoníku, podle něhož se právo na vydání bezdůvodného obohacení promlčí za dva roky ode dne, kdy se oprávněný dozví, že došlo k bezdůvodnému obohacení a kdo se na jeho úkor obohatil. Podle odstavce 2 tohoto ustanovení se právo na vydání bezdůvodného obohacení promlčí nejpozději za tři roky, a jde-li o úmyslné bezdůvodné obohacení za deset let ode dne, kdy k němu došlo. Obvodní soud v odůvodnění konstatoval, že s ohledem na skutečnost, že vedlejší účastnice věděla, že uvedená částka je výnosem ze společné věci, a přesto si ji v plné výši ponechala,

došlo k bezdůvodnému obohacení úmyslnému. Tudíž objektivní desetiletá promlčecí doba počala běžet dnem následujícím po odepsání uvedené částky z účtu, a jelikož nebylo v řízení prokázáno, že by se stěžovatel o bezdůvodném obohacení vedlejší účastnice dozvěděl před více než dvěma lety ode dne uplatnění svého nároku, vycházel soud z toho, že nárok byl uplatněn včas a k promlčení nedošlo. Obvodní soud pro Prahu 7 dále uvedl, že břemeno tvrzení a důkazní ohledně skutečnosti, že se stěžovatel o bezdůvodném obohacení vedlejší účastnice dozvěděl dříve, měla vedlejší účastnice, ta však takovou skutečnost netvrdila a ani k této skutečnosti nenabídla žádné důkazy.

24. V podaném odvolání proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 7 vedlejší účastníci namítali, že závěry soudu prvního stupně jsou spekulativní, bez jakékoliv opory v provedených důkazech a v důsledku toho nesprávné. Vedlejší účastníci se domnívali, že zůstal zcela ničím nepodložený závěr soudu prvního stupně o tom, že by vedlejší účastnice odepsala dne 13. 7. 2007 z účtu XX částku 3 000 000 Kč na jiný účet s úmyslem se na úkor někoho (zejména pak stěžovatele) obohatit. To ostatně podle vedlejších účastníků netvrdil ani sám stěžovatel. Vedlejší účastníci dále ve svém odvolání namítali, že nejen protižaloba, ale ani tvrzení žalovaného při soudním jednání v nejmenším neobsahovaly nic, z čeho by bylo možno dovodit úmysl vedlejší účastnice. Vedlejší účastníci ve svém odvolání zdůraznili, že nic neopravňovalo soud prvního stupně k tomu, aby ze zjištění, že výnos ze společné nemovitosti byl převeden na jiný účet, zcela uměle učinil závěr o úmyslu vedlejší účastnice se bezdůvodně obohatit, zvláště když se evidentně jednalo o převod celé částky 3 000 000 Kč, a nikoliv pouze o částku představující tvrzený podíl žalovaného na tomto výnosu, což by bylo při soudem dovozovaném úmyslu o bezdůvodném obohacení jistě nepochybně logičtější. Vedlejší účastníci tvrdili, že převod uvedené částky na tzv. podúčet byl učiněn po dohodě spoluvlastníků proto, že prostředky uložené na zmíněném podúčtu byly výhodnější uročeny než na účtu XX. Dále vedlejší účastníci namítali, že úvaha soudu prvního stupně o úmyslu vedlejší účastnice se obohatit nebyla podložena ani pouhým tvrzením stěžovatele, který v tomto ohledu má ohledně úmyslu důkazní břemeno.

25. Z odůvodnění napadeného rozsudku Městského soudu v Praze vyplývá, že se odvolací soud neztotožnil s právním názorem nalézacího soudu v otázce promlčení nároku. Skutečný závěr o úmyslu žalobkyně se bezdůvodně obohatit na úkor stěžovatele totiž nemohl učinit z žádného tvrzení ani provedeného důkazu a k tomu navíc dodal, že stěžovatel sám ve vzájemné žalobě tvrdil, že mu není známo, z jakého důvodu vedlejší účastnice uvedenou částku ze společného účtu odepsala. Městský soud v odůvodnění souhlasil s vedlejší účastnicí, že závěr soudu prvního stupně o desetileté promlčecí lhůtě není ničím podložen. Tudíž odvolací soud dospěl k závěru, že byť byl nárok stěžovatele důvodný, tak v důsledku uplynutí objektivní tříleté promlčecí lhůty nelze stěžovateli toto právo přiznat.

26. Ústavní soud se dále seznámil s dovoláním stěžovatele, ve kterém stěžovatel konstatoval, že nelze souhlasit s hodnocením odvolacího soudu. Stěžovatel zopakoval tvrzení, podle něhož vedlejší účastnice realizovala převod předmětné částky 3 000 000 Kč úmyslně a zcela v rozporu s obsahem smlouvy o úpravě spoluvlastnických vztahů, která byla uzavřena dne 20. 6. 1997 mezi stěžovatelem a vedlejšími účastníky. Podle stěžovatele je vyloučeno, aby převod vedlejší účastnice učinila bez úmyslu se bezdůvodně obohatit. Podle stěžovatele je určující součástí úmyslu intelektuální složka vůle, přičemž právě vůle vedlejší účastnice byla nepochybně nutná k tomu, aby převedla částku, která náležela stěžovateli, na svůj účet. Stěžovatel považuje za vyloučené, aby žalobkyně převedla předmětnou částku na svůj účet bez této vůle, tedy nedbalostí či omylem, jelikož realizace takového převodu je operací, kterou nelze provést bez předchozího rozmyslu o důvodu této operace, o způsobu jejího provedení a o jejím následku.

27. Stěžovatel v dovolání rovněž poukázal na nález Ústavního soudu ze dne 15. 1. 1997 sp. zn. II. ÚS 309/95 (N 6/7 SbNU 45), ve kterém Ústavní soud konstatoval, že "ustanovení § 3 občanského zákoníku, podle něhož výkon práv nesmí být v rozporu s dobrými mravy, platí i pro výkon práva vznést námitku promlčení". Stěžovatel se tudíž domníval, že s ohledem na úmysl vedlejší účastnice je nepochybné, že nemohla být při převodu předmětné částky na svůj účet v dobré víře, a pokud tedy vedlejší účastnice namítá promlčení a je soudem prvního stupně i soudem odvolacím shodně konstatována skutečnost, že došlo k bezdůvodnému obohacení, pak se ze strany vedlejší účastnice jedná o výkon práva v rozporu s dobrými mravy.

28. Stěžovatel dále v dovolání konstatoval, že nepovažuje za právně významné, že ve vzájemném návrhu uvedl, že mu není známo, z jakého důvodu vedlejší účastnice uvedenou částku ze společného účtu poukázala na svůj osobní účet. Zdůraznil, že se vyjádřil pouze k důvodu, a nikoliv k samotnému úmyslu.

29. Nejvyšší soud pak v odůvodnění napadeného rozsudku konstatoval, že z obsahu spisu se nepodává, že by stěžovatel předložil soudu důkaz o tom, že se vedlejší účastnice odepsáním částky náležející stěžovateli z bankovního účtu bezdůvodně obohatila úmyslně. Učinil-li tedy odvolací soud závěr, že stěžovatel neprokázal (ani netvrdil), že vedlejší účastnice se na jeho úkor bezdůvodně obohatila úmyslně, nelze přisvědčit stěžovateli, že skutkové zjištění, ze kterého napadené rozhodnutí vychází, nemá oporu v provedeném dokazování.

30. Nejvyšší soud se rovněž neztotožnil s tvrzením stěžovatele, že vznesená námitka promlčení je výkonem práva v rozporu s dobrými mravy (§ 3 odst. 1 občanského zákoníku), neboť tento rozpor stěžovatel dovozuje z toho, že se vedlejší účastnice na jeho úkor bezdůvodně obohatila úmyslně, což však v odvolacím řízení, jak již bylo uvedeno, nebylo prokázáno.

31. Ústavní soud si dále v souladu s § 44 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, vyžádal od účastníků řízení souhlas s upuštěním od ústního jednání. Všichni účastníci dali souhlas s upuštěním od ústního jednání.

III.

32. Ústavní soud po provedeném řízení dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. Ústavní soud shledal, že napadenými rozhodnutími byla porušena ústavně zaručená základní práva stěžovatele, nicméně nikoliv ta, která stěžovatel ve své ústavní stížnosti výslovně označil. Z ustálené judikatury Ústavního soudu vyplývá, že je Ústavní soud ve svém rozhodování vázán petitem návrhu, nikoliv jeho odůvodněním. Je tak oprávněn zkoumat, zda napadenými rozhodnutími byla porušena i jiná ústavně zaručená základní práva než ta, jejichž porušení stěžovatel v ústavní stížnosti namítal.

33. Ústavní soud předesílá, že pokud stěžovatel v ústavní stížnosti namítal porušení čl. 90 Ústavy, podle něhož jsou soudy povolány k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům, a též porušení čl. 95 odst. 1 Ústavy, podle něhož je soudce vázán při rozhodování zákonem, dovolával se takových ustanovení, která žádná základní práva neobsahují, neboť prvé je kompetenční normou pro soudnictví, druhé vymezuje referenční rámec pro soudní rozhodování. Ústavní soud dospěl k závěru, že věc je třeba posoudit z hlediska možného porušení základního práva stěžovatele na legitimní očekávání garantovaného čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, resp. ve vazbě na výše uvedené i z hlediska práva na spravedlivý proces vyplývajícího z čl. 36 odst. 1 Listiny.

34. Ústavní soud se k ochraně legitimního očekávání vyjádřil již v nálezu ze dne 9. 3. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 2/02 ze dne 9. 3. 2004 (N 35/32 SbNU 331; 278/2004 Sb.), v němž uvedl, že "pojem "majetek" obsažený v první části čl. 1 Dodatkového protokolu má autonomní rozsah, který není omezen na vlastnictví hmotného jmění a nezávisí na formální kvalifikaci vnitrostátního práva (viz rozhodnutí ESLP ve věci J. Broniowski proti Polsku z r. 2002). Může zahrnovat jak "existující majetek", tak majetkové hodnoty včetně pohledávek, na jejichž základě stěžovatel může tvrdit, že má přinejmenším "legitimní očekávání" (esperance légitime/legitimate expectation) dosáhnout účinného užívání vlastnického práva (viz věc Gratzinger a Gratzingerová proti České republice z r. 2002 nebo věc Zvolský a Zvolská proti České republice z r. 2001). Předmětem ochrany podle zmíněného článku je tedy nejen nabytý, tj. existující majetek, ale také legitimní očekávání nabytí takového majetku."

35. Jak již Ústavní soud uvedl v nálezu ze dne 16. 6. 2005 sp. zn. I. ÚS 353/04 (N 124/37 SbNU 563), "ochrana legitimního očekávání jakožto integrální součásti základního práva podle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě musí nalézt reflexi v jednotlivých normách jednoduchého práva. Legitimní očekávání ovšem nepůsobí bezprostředně mezi subjekty občanskoprávních vztahů, nýbrž jde o ústavním pořádkem jednotlivcům garantované základní právo, které v daném případě působí ve vztahu stěžovatele vůči obecným soudům, tj. státní moci. Soudy jsou pak zavázány (čl. 4 Ústavy) poskytovat tomuto základnímu právu ochranu cestou interpretace a aplikace příslušných norem jednoduchého práva." V citovaném nálezu Ústavní soud rovněž poznamenal, že "při střetu dvou základních práv (...) musí obecné soudy nejprve rozpoznat, která základní práva jednotlivých účastníků sporu jsou ve hře, a poté, s přihlédnutím ke všem rozhodným okolnostem daného případu, musí soudy rozhodnout tak, aby, je-li to možné, zůstalo zachováno z obou základních práv co nejvíce, a není-li to možné, pak dát přednost tomu základnímu právu, v jehož prospěch svědčí obecná idea spravedlnosti, resp. obecný princip." K tomu lze dodat, že tato povinnost obecných soudů rozpoznat základní právo a poskytnout mu ochranu platí tím spíše v případě, kdy v posuzovaném vztahu svědčí základní právo toliko jedné straně sporu, zatímco druhé straně žádné hmotné základní právo (přírodně vyjma práva na spravedlivý proces) nesvědčí a vzhledem k okolnostem ani svědčit nemůže, resp. v jejím postavení se odráží toliko ústavní princip, nikoliv hmotné subjektivní základní právo.

36. V nyní projednávaném případě jde o situaci, kdy obecné soudy rozhodovaly o nároku stěžovatele na vydání bezdůvodného obohacení. Obecné soudy všech stupňů se shodly na tom, že tvrzený nárok představuje bezdůvodné obohacení, odvolací a dovolací soud na rozdíl od soudu nalézacího však dospěly k závěru, že nešlo o bezdůvodné obohacení úmyslné, a tudíž vznesený nárok podléhal promlčení v tříleté promlčecí době. Bezdůvodné obohacení tak nepochybně představovalo majetkovou hodnotu, o kterou byl v podstatě majetek stěžovatele (ve formě plodů věci, tj. zaplaceného výnosu nájemného z pronájmu nemovitosti) zkrácen. Byl-li stěžovatel podílovým spoluvlastníkem nemovitosti, tak se zřetelem k výše uvedenému výkladu legitimního očekávání svědčilo toto základní právo stěžovateli nejen ve vztahu k majetkové hodnotě odpovídající jeho spoluvlastnickému podílu na nemovitosti, nýbrž rovněž ve vztahu k výnosu z pronájmu nemovitosti, zvláště bylo-li nakládáno s předmětnou nemovitostí právě za účelem dosažení zisku (v daném případě pronajímání nebytových prostor společnosti GROUP 4 securitas, a. s.).

37. S ohledem na výše uvedené je proto třeba posoudit, zda stěžovateli předmětné základní právo svědčí i s ohledem na další konkrétní okolnosti případu; ani toto právo totiž nemůže působit absolutně, bez ohledu na ostatní základní práva a ústavní principy. V daném případě přichází v úvahu možný konflikt základního práva stěžovatele s principem právní jistoty, který je v právním řádu konkrétně reprezentován například též institutem promlčení, jenž byl obecnými soudy aplikován. Právě námitka promlčení vznesená vedlejšími účastníky a posuzovaná obecnými soudy vedla ze strany obecných soudů k závěrům, které stěžovatel napadl před Ústavním soudem.

38. Vazbu principu právní jistoty na jeho konkrétní demonstraci v institutu promlčení lze vysledovat i v odborné občanskoprávní doktríně: "Účelem promlčení je jednak stimulovat věřitele k včasnému vykonání svého subjektivního občanského práva (v oblasti závazkového práva pohledávky) a tím předcházet vzniku újmy, neboli aby věřitelé příliš neodkládali vynucení svého subjektivního občanského práva, jednak - a to zejména - čelit tomu, aby dlužníci nebyli ohledně svých právních povinností (dluhů) vystaveni po časově neurčitou dobu donucujícímu zákroku (tzv. vynutitelnosti) ze strany soudů. Tím institut promlčení

čelí v souladu s požadavkem právní jistoty existenci dlouhotrvajících občanských subjektivních práv a jim odpovídajících právních povinností. Ty totiž jsou - zejména pokud jde o jejich dokazování po uplynutí delší doby - vždy spjaty s určitou sporností a neurčitostí (konkrétně jde o spornost, zda subjektivní občanské právo již mezitím nezaniklo splněním, započtením atd.) a nakonec i s případnými složitými soudními spory." (Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I, II, 1. vydání, Praha 2008, s. 527).

39. Principu právní jistoty, který by v předmětné situaci ve svých důsledcích mohl svědčit vedlejším účastníkům, se však lze dovolávat a lze ho považovat za korektiv ochrany legitimního očekávání pouze za situace, kdy se jej dovolává subjekt v dobré víře. Není-li subjekt v dobré víře, nemůže v jeho případě působit ani princip právní jistoty jakožto korektiv ochrany legitimního očekávání, resp. tento princip nemůže být v rovině ústavněprávní důvodem pro omezení ochrany legitimního očekávání stěžovatele [srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 25. 9. 2008 sp. zn. II. ÚS 519/08 (N 157/50 SbNU 399), odstavec 22].

40. S ohledem na skutková zjištění učiněná v řízení před obecnými soudy, s nimiž - jak uvedeno shora - se Ústavní soud seznámil ze spisu Obvodního soudu pro Prahu 7, nelze na dobrou víru vedlejších účastníků (resp. vedlejší účastnice) dle Ústavního soudu usuzovat. V dobré víře nemůže být subjekt, který má povědomost o tom, že si přivlastňuje majetek náležející jinému. Na úrovni podústavního práva, zde občanského zákoníku, lze v takovém případě hovořit např. o bezdůvodném obohacení. Z judikatury Nejvyššího soudu, konkrétně z rozsudku ze dne 20. 2. 2003 sp. zn. 33 Odo 938/2002, vyplývá následující: "Vzhledem k tomu, že občanský zákoník ani jiný občanskoprávní předpis pojem a podstatu úmyslného jednání nevymezuje, vychází se v právní teorii z právní úpravy zavinění obsažené v trestním zákoně. Právní teorie vycházející z § 4 trestního zákona rozlišuje podle přítomnosti rozumového (intelektuálního) a volního (určovacího) prvku mezi úmyslným jednáním a jednáním z nedbalosti. O úmysl přímý jde tehdy, jestliže ten, kdo se na úkor jiného bezdůvodně obohatil, věděl, že svým jednáním získá bezdůvodné obohacení a současně je také získat chtěl. O úmysl nepřímý jde, jestliže ten, kdo se na úkor jiného obohatil, věděl, že svým jednáním obohacení, které mu nenáleží, může získat, a s tímto následkem byl pro případ, že nastane, srozuměn. V obou případech je tedy rozhodujícím znakem úmyslu předchozí vědomost subjektu, který se neoprávněně obohatil, o tom, že svým jednáním získává (úmysl přímý) nebo získat může (úmysl nepřímý) hodnoty vyjádřitelné v penězích, které mu nenáleží."

41. Na základě okolností posuzovaného případu přitom Ústavní soud dospěl k závěru o přinejmenším nepřímém úmyslu vedlejší účastnice. V řízení před obecnými soudy bylo prokázáno samotné bezdůvodné obohacení vedlejší účastnice, resp. nebyl rozporován fakt, že se bezdůvodně obohatila. Vedlejší účastnice v podaném odvolání proti rozsudku nalézacího soudu, který v odůvodnění uvedl, že si vedlejší účastnice nájemné ponechala bez právního důvodu a učinila tak úmyslně, namítala toliko neprokázání svého úmyslu se bezdůvodně obohatit a samotný fakt převodu peněz nikterak nerozporovala. Rovněž odvolací soud v odůvodnění svého rozhodnutí konstatoval, že skutečný závěr o úmyslu žalobkyně se bezdůvodně obohatit na úkor stěžovatele nemohl nalézací soud učinit z žádného tvrzení ani provedeného důkazu. Nadto odvolací soud uvedl, že byť byl nárok stěžovatele důvodný, tak v důsledku uplynutí objektivní tříleté promlčecí lhůty nelze stěžovateli toto právo přiznat.

42. Jak je již uvedeno shora, úkolem Ústavního soudu není provádět dokazování za účelem zjištění úmyslu vedlejší účastnice; Ústavní soud je však oprávněn posoudit, zda odvolací a dovolací soud provedly interpretaci skutkového stavu stran promlčení stěžovatelova nároku z pohledu zásahu do základních práv stěžovatele ústavně konformně. Ústavní soud konstatuje, že argumentaci zmíněných soudů shledal v posuzování úmyslu logicky nesprávnou, jelikož z pouhého tvrzení, že nalézací soud nemohl závěr o úmyslu učinit z žádného tvrzení ani provedeného důkazu, nelze usuzovat na neúmyslné obohacení. Vedlejší účastnice přivedla na svůj osobní účet zisky, které pocházely z nájmu nebytových prostor v předmětné nemovitosti, přičemž i z výše zmíněné smlouvy ze dne 20. 6. 1997 uzavřené mezi stěžovatelem a vedlejšími účastníky jasně plyne, že "zisky z nemovitosti, jakož i podíly na ztrátách se dělí mezi smluvní strany dle jejich spoluvlastnických podílů". Je vyloučené, že by si vedlejší účastnice nebyla tohoto závazku vědoma a peněžní prostředky přivedla na svůj účet v dobré víře, uvedla-li již ve svém odvolání, že převod celého výnosu z nemovitosti na její účet byl učiněn z důvodu lepšího úročení (bod 24). Z jejího vlastního vyjádření tedy vyplývá, že si byla vědoma dispozic i s peněžní částkou, která jí nenáleží, a je třeba podotknout, že jí tvrzená dohoda s ostatními spoluvlastníky nebyla prokázána. Proto je třeba její jednání posoudit jako úmyslné bezdůvodné obohacení, a nelze tedy akceptovat ani tříletou objektivní promlčecí lhůtu. Ze shora uvedeného lze tudíž dovodit, že hodnocení důkazů ze strany odvolacího a dovolacího soudu bylo provedeno bez ohledu na respekt k základním právům stěžovatele zaručeným ústavním pořádkem.

43. Ze shora uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že vedlejší účastnice nebyla a ani nemohla být v dobré víře, pokud jde o zmocnění se finanční částky připadající na podíl stěžovatele z výnosu nájemného. Za této situace nebylo namístě akceptovat námitku promlčení v obecné lhůtě, jak to učinily odvolací a dovolací soud. Obecné soudy tak svými rozhodnutími poskytly ochranu principu právní jistoty a navíc upřednostnily tento princip před ochranou legitimního očekávání v případě, kdy pro to s ohledem na konkrétní a v řízení zjištěné okolnosti (úmysl vedlejší účastnice) nebyl prostor. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že napadená rozhodnutí odvolacího a dovolacího soudu neposkytla ochranu stěžovatelovu legitimnímu očekávání, čímž obecné soudy nedostály své povinnosti poskytovat ochranu právům. Napadená rozhodnutí tak porušila stěžovatelovo ústavně zaručené právo na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny a samotné jeho legitimní očekávání garantované čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

44. S ohledem na shora uvedené důvody Ústavní soud ústavní stížnosti podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, vyhověl a napadená rozhodnutí obecných soudů podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil.

II. ÚS 855/08 ze dne 31. 3. 2010, N 71/56 SbNU 811

K vyloučení přepjatého formalismu při posuzování dovolacích důvodů soudem

Nález Ústavního soudu - II. senátu složeného z předsedkyně senátu Dagmar Lastovecké a soudců Stanislava Balíka a Elišky Wagnerové (soudce zpravodaj) - ze dne 31. března 2010 sp. zn. II. ÚS 855/08 ve věci ústavní stížnosti B. D. proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2008 č. j. 7 Tdo 8/2008-945, jímž bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání směřující do výroku o trestu, proti rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 24. 7. 2007 č. j. 7 To 195/2007-918, kterým byl zrušen rozsudek okresního soudu ve výroku o trestu a stěžovateli byl uložen souhrnný trest odnětí svobody v trvání tři a půl roku, a proti rozsudku Okresního soudu Plzeň-město ze dne 6. 11. 2006 č. j. 3 T 6/2002-887, kterým byl stěžovatel uznán vinným trestným činem podvodu.

I. Postupem nerespektujícím příkaz obsažený v čl. 4 Ústavy ČR bylo usnesením Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2008 č. j. 7 Tdo 8/2008-945 porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

III. Návrh na zrušení rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 24. 7. 2007 č. j. 7 To 195/2007-918 se odmítá.

IV. Návrh na zrušení rozsudku Okresního soudu Plzeň-město ze dne 6. 11. 2006 č. j. 3 T 6/2002-887 se zamítá.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností podanou k poštovní přepravě dne 3. 4. 2008, tedy podanou ve lhůtě 60 dnů od doručení napadeného rozhodnutí (§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen "zákon o Ústavním soudu") a splňující další náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) a § 75 odst. 1 a contrario zákona o Ústavním soudu], se stěžovatel domáhal zrušení výše uvedených rozhodnutí, neboť měl za to, že jimi byla porušena jeho základní práva garantovaná čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 2 a čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva").

2. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítané porušení svých základních práv spatřoval v několika aspektech. Obecným soudům vytýkal nepřiměřenou délku celého trestního řízení, když trestní stíhání bylo zahájeno dne 8. 7. 1998 a postupně rozšiřováno tak, že přípravné řízení se protahovalo pro jednotlivé skutky na období od 8. 7. 1998, pro poslední skutek pak od 31. 3. 2000, přičemž stěžovatel na těchto průtazích nenesl nejmenší vinu, jak ostatně ve svých rozhodnutích potvrdily i obecné soudy. V této souvislosti stěžovatel brojil zejména proti postupu krajského soudu, kterému vytýkal, že při svém rozhodování nevezl nikterak a zřetel nepřiměřenou délku trestního řízení a rozhodl se mu uložit nepodmíněný trest odnětí svobody. Na podporu svých tvrzení stěžovatel v ústavní stížnosti obsáhle citoval judikaturu Evropského soudu pro lidská práva (dále též jen "ESLP") i Ústavního soudu vztahující se k problematice průtahů v řízení.

3. V rozhodnutí krajského soudu, na jehož základě mu byl udělen trest odnětí svobody v trvání tři a půl roku, spatřuje stěžovatel další aspekt porušení svých základních práv, konkrétně čl. 40 odst. 2 Listiny. Dle názoru stěžovatele krajský soud při svém rozhodování porušil zásadu presumpce nevinoty, když s odkazem na § 34 tr. zák. za přitěžující okolnost v neprospěch stěžovatele považoval souběžně probíhající či již skončená trestní stíhání stěžovatele pro domnělou majetkovou trestnou činnost (odkaz na usnesení Okresního soudu v Jičíně, jímž bylo zastaveno trestní stíhání stěžovatele pro neúčelnost), z nichž vyvodil závěr, že stěžovatel je odhodlán opatřovat si prostředky nezákonným způsobem i nadále, ačkoliv mu nebyla v těchto řízeních prokázána vina.

4. V neposlední řadě stěžovatel porušení svých základních práv spatřoval ve způsobu, jakým rozhodl Nejvyšší soud o jím podaném dovolání. Stěžovatel konstatoval, že pokud Nejvyšší soud odmítl podané dovolání s poukazem na to, že argumentace dovolání směřující proti výroku o trestu podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. řádu nezaložila jeho přezkumnou povinnost, pak lze poukázat na to, že Ústavní soud po celou dobu existence dovolání jako mimořádného opravného prostředku čelí velmi restriktivnímu přístupu Nejvyššího soudu k aplikaci této normy. Stěžovatel, za použití citace závěrů z nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 715/06 ze dne 10. 5. 2007 (N 78/45 SbNU 203), vyslovil názor, že pokud lze podle § 256b odst. 1 písm. h) tr. řádu namítat uložení takového druhu či výše trestu, které nejsou připuštěny zákonem, dle logického výkladu tím spíše (a *minor ad maius*) lze v rámci úvah podle § 256b odst. 1 písm. g) tr. řádu namítat přímo rozpor při aplikaci norem ústavních. Interpretace dovolacích důvodů Nejvyšším soudem, pro kterou se dovolacími důvody stěžovatele odmítl zabývat, vybočila dle názoru

stěžovatele z mezí ústavnosti, a došlo tak k porušení jeho práva na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny. S ohledem na výše uvedené proto stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud v záhlaví citovaná rozhodnutí svým náleznem zrušil.

5. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Nejvyšší soud, Krajský soud v Plzni i Okresní soud Plzeň-město.

6. Jak Okresní soud Plzeň-město, zastoupený Mgr. Liborem Michalcem, tak i Krajský soud v Plzni, zastoupený předsedkyní senátu JUDr. Marií Ungrovou, ve svých podáních pouze odkázaly na odůvodnění napadených rozhodnutí a argumentaci tam uvedenou. Krajský soud nadto konstatoval, že s návrhem stěžovatele se neztotožňuje, neboť má za to, že právo stěžovatele na projednání jeho trestní věci v přiměřené lhůtě se žádným extrémním způsobem nedostalo do rozporu s právem České republiky, a z napadeného rozsudku je zřejmé, že délka řízení byla odvolacím soudem při ukládání trestu ve prospěch stěžovatele zohledněna.

7. Nejvyšší soud, zastoupený předsedou senátu JUDr. Michalem Miklášem, se ve svém podání blíže vyjádřil k námitkám stěžovatele směřujícím konkrétně proti napadenému usnesení Nejvyššího soudu. Konstatoval, že si je plně vědom své ústavní povinnosti k ochraně základních práv a svobod v případě, že tato byla soudy v původním řízení porušena, nicméně v posuzovaném případě porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces neshledal. Dovolání stěžovatele bylo zaměřeno pouze na dosažení vyšší míry kompenzace délky řízení v uloženém trestu, tj. směřovalo proti nepřiměřenosti uloženého trestu. Takováto námitka u žádného dovolatele nezakládá přezkumnou povinnost dovolacího soudu a ani stěžovatel nemohl být proti ostatním dovolatelům zvýhodněn jen proto, že svoji námitku odvozoval od nepřiměřené délky řízení. Proto nelze souhlasit s námitkou stěžovatele proti velmi restriktivnímu přístupu k aplikaci § 265b odst. 1 písm. g) tr. řádu. "Podstatou celé věci je, že se soudy otázkou nepřiměřené délky řízení zabývaly, kompenzovaly ji v uloženém trestu a až poté, co Nejvyšší soud tuto skutečnost zjistil, odmítl dovolání stěžovatele z důvodu uvedených v napadeném rozhodnutí." Proto navrhl, aby ústavní stížnost byla Ústavním soudem odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

8. Podle § 44 odst. 2 zákona o Ústavním soudu může Ústavní soud se souhlasem účastníků upustit od ústního jednání, nelze-li od tohoto jednání očekávat další objasnění věci. Účastníci souhlas poskytl a od ústního jednání bylo upuštěno.

II.

9. Ústavní soud si k posouzení námitek a tvrzení stěžovatele vyžádal spis Okresního soudu Plzeň-město sp. zn. 3 T 6/2002, který mu byl doručen dne 18. 4. 2008. Následně však byl na základě několika žádostí Okresního soudu Plzeň-město ze dnů 15. 5. 2008, 8. 1. 2009 a 17. 12. 2009 za účelem posouzení žádostí stěžovatele o odklad výkonu trestu a kontroly výkonu trestu opakovaně zasílán zpět okresnímu soudu. Naposledy byl předmětný spis Ústavnímu soudu doručen dne 8. 1. 2010. Z tohoto spisu Ústavní soud zjistil následující skutečnosti.

10. Poté, co bylo stěžovateli dne 8. 7. 1998 (pro skutek pod bodem 1 výroku), dne 4. 9. 1998 (pro skutky pod body 2, 3, 5 a 6 výroku) a dne 31. 3. 2000 (pro skutek pod bodem 4 výroku) Policií České republiky - Krajským úřadem vyšetřování Plzeň sděleno obvinění a zahájeno trestní stíhání, na jehož základě pak byla dne 21. 1. 2002 státním zástupcem Okresního státního zastupitelství Plzeň-město vznesena proti stěžovateli obžaloba pro spáchání uvedených skutků, byl stěžovatel v záhlaví citovaným rozsudkem Okresního soudu Plzeň-město uznán vinným pokračujícím trestným činem podvodu dle § 250 odst. 1, odst. 3 písm. b) tr. zák., v tehdy platném znění. Uvedeného trestného činu se stěžovatel v období od 23. 3. 1994 do 28. 11. 1995 dopustil celkem šesti dílčími útoky, jimiž jako jednatel obchodní společnosti Heros, s. r. o., a obchodní zástupce společnosti Liguet, s. r. o., v souvislosti s leasingovými smlouvami, zčásti sám (viz body 1-4 výroku) a zčásti společným jednáním s dalšími osobami (viz body 5-6 výroku), ke škodě cizího majetku sebe a jiného obohatil tím, že uvedl někoho v omyl a způsobil tak poškozeným celkovou škodu ve výši 3 687 447 Kč. Za to byl stěžovatel odsouzen podle § 250 odst. 3 tr. zák. a § 35 odst. 2 tr. zák. k souhrnnému trestu odnětí svobody v trvání dvou let, s podmíněným odkladem jeho výkonu podle § 58 odst. 1 a § 59 odst. 2 tr. zák. na zkušební dobu v trvání 5 let. Dále podle § 228 odst. 1 tr. řádu bylo rozhodnuto o povinnosti stěžovatele k náhradě škody.

11. Současně byl zrušen výrok o trestu z rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 28. 4. 2003 sp. zn. 1 T 91/2002, kterým byl stěžovatel odsouzen k úhrnnému trestu odnětí svobody na 2 roky s podmíněným odkladem na 4 roky, a to pro spáchání trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1, odst. 3 písm. b) tr. zák., jehož se dopustil celkem osmi útoky v období od 30. 12. 1998 do 25. 5. 1999, kdy vylákal za účelem zprostředkování leasingu téměř 650 000 Kč; dále pro trestný čin nedovoleného ozbrojování podle § 185 odst. 1 tr. zák., jehož se dopustil v období od 21. 2. 1999 do 28. 6. 1999 přechováváním pistole již bez oprávnění; a dále pro pokus trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 8 odst. 1 k § 148 odst. 1, odst. 3 písm. b) tr. zák., kterého se dopustil tím, že u Finančního úřadu v Mostě uplatnil neoprávněně nadměrný odpočet daně z přidané hodnoty, kterým by vznikla České republice škoda ve výši 571 196 Kč.

12. V odůvodnění svého rozhodnutí okresní soud při rozhodování o druhu a výši trestu mimo jiné konstatoval, že přihlédl ke všem rozhodným skutečnostem ve smyslu § 23 a 31 tr. zák. a dovodil, že "(stěžovateli) nic nepolehčuje ani nepřitěžuje (...) s ohledem na délku samotného trestního stíhání (...), z jehož průběhu je zřejmé, že na jeho délce nemá (stěžovatel) vinu, a které se tak zjevně dostalo do kolize s požadavkem jeho rychlosti požadované ESLP, které je zakotveno v čl. 6 odst. 1 Úmluvy, (...) nebyl souhrnný trest zpříšňován co do druhu, nýbrž pouze co do výměry zkušební doby. Nalézací soud tak učinil v rámci kompenzace zjevně nepřiměřené délky trestního stíhání, které bylo obhajobou namítáno, byť je zjevné, že bylo-li trestní stíhání vedeno v přiměřených

lhůtách, bylo by namísto uložit nepodmíněný trest odnětí svobody v horní polovině trestní sazby, jak navrhovala obžaloba." (str. 7 rozsudku).

13. Proti tomuto rozsudku podali odvolání jak okresní státní zástupce (č. l. 895-896), tak i stěžovatel (č. l. 902-903). Byť okresní státní zástupce své odvolání směřoval do výroku "o vině v neprospěch obžalovaného", svou argumentaci zaměřil spíše do výroku o trestu, který se mu jevil nepřiměřeně nízký (spodní hranice trestní sazby) a navrhoval zvýšení sazby trestu odnětí svobody a jeho přeměnu na trest nepodmíněný, neboť právě její výše je projevem materiální stránky trestného činu. Ve vztahu k namítané délce trestního řízení konstatoval, že si je vědom skutečnosti, že délka řízení musí mít odraz i ve výměře trestu, nicméně i přesto uložený trest je nepřiměřeně mírný a měl by být zvýšen. Stěžovatel ve svém odvolání polemizoval se závěry nalézacího soudu o jeho vině, když dle jeho názoru mu nebyl prokázán úmysl, který by zakládal naplnění subjektivní skutkové podstaty trestného činu podvodu a takový nebyl důkazy provedenými před soudem prokázán.

14. Krajský soud v Plzni v záhlaví citovaným rozsudkem napadený rozsudek okresního soudu k odvolání státního zástupce zrušil ve výroku o trestu a zčásti ve výroku o náhradě škody a znovu rozhodl tak, že stěžovatele odsoudil podle § 250 odst. 3 a § 35 odst. 2 tr. zák. k souhrnnému trestu odnětí svobody v trvání tří a půl roku, který vykoná ve věznici s ostrahou. Současně tak zrušil výrok o trestu z rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 28. 4. 2003 sp. zn. 1 T 91/2002. Své rozhodnutí o zpřísnění trestu uloženého stěžovateli soud mimo jiné odůvodnil tím, že se nelze ztotožnit s tvrzením nalézacího soudu, že stěžovateli nic nepolehčuje ani nepřitěžuje, "když takovému závěru nenasvědčuje ani další část odůvodnění napadeného rozsudku vztahující se k výroku o trestu, v němž okresní soud poukazuje na zvýšení stupně společenské nebezpečnosti souzeného jednání nad typovou větším počtem spáchaných útoků a pácháním trestného jednání po delší dobu." Krajský soud souhlasil s názorem okresního soudu ohledně neúměrné délky řízení, aniž by na tom stěžovatel nesl vinu, nicméně "(p)řehlédnout nelze ani to, že po spáchání předmětného jednání, v době, kdy proti němu probíhalo toto trestní řízení a kdy na něj byla podána obžaloba, se měl (stěžovatel) dopouštět obdobné majetkové trestné činnosti, stran níž buď bylo trestní řízení proti němu zastaveno "z důvodu neúčelnosti", či se stále vede, což nasvědčuje odhodlanosti (stěžovatele) opatřovat si prostředky nezákonným způsobem. Po zvážení všech těchto skutečností má odvolací soud za to, že pouhá okolnost, že od spáchání trestné činnosti uplynula delší doba, nemůže být zohledněna do té míry, aby vedla k uložení toliko výchovného trestu na samé dolní hranici zákonné trestní sazby." (str. 9 rozsudku).

15. Proti tomuto rozsudku podal stěžovatel dovolání (č. l. 933-935) "z důvodu uvedeného v § 265b odst. 1 písm. g) tr. řádu. Dovolání směřuje do výroku o trestu." Stěžovatel namítal, že krajský soud svým rozhodnutím porušil čl. 6 odst. 1 Úmluvy a dále též nerespektoval zásadu presumpce nevin. Konkrétně polemizoval zejména se závěrem krajského soudu o zpřísnění uloženého trestu, kdy jednak nerespektoval zásadu presumpce nevin, jednak v podstatě nepřihlížel ke skutečnosti, kterou zohlednil při úvaze o výši trestu nalézací soud, a to neúměrné délce trestního řízení, což při změně uloženého trestu krajský soud nijak nekompensoval. Výši trestu uloženého krajským soudem tak považoval za nepřiměřenou a odporující požadavkům Úmluvy a judikaturě ESLP.

16. O dovolání stěžovatele Nejvyšší soud v záhlaví citovaným usnesením rozhodl tak, že jej dle § 265i odst. 1 písm. b) tr. řádu odmítl, neboť dovolání stěžovatele "není způsobitelné založit přezkumnou povinnost Nejvyššího soudu ve smyslu § 265i odst. 3 tr. řádu, protože námitky uvedené v dovolání neodpovídají uplatněnému důvodu dovolání." V odůvodnění soud mimo jiné konstatoval, že "je zřejmé, že soudy obou stupňů se otázkou kompenzace neúměrně dlouhé doby trvání trestního řízení (i doby od spáchání činu) v uloženém trestu zabývaly a dovolací námitky (stěžovatele) směřují pouze do míry kompenzace odvolacím soudem. Dovolání tak není v rovině námitky neposkytnutí ústavní ochrany práva (stěžovatele) na projednání věci bez zbytečných průtahů, resp. práva na projednání věci v přiměřené lhůtě, ale pouze v rovině námitky o nepřiměřenosti uloženého trestu, která je však v řízení o dovolání nepřijatelná." K přípustnosti dovolání jako mimořádného opravného prostředku dále konstatoval, že "z hlediska uloženého trestu lze dovolání podat pouze z důvodu uvedeného v § 265b odst. 1 písm. h) tr. řádu, (...), tj. pouze pokud byl obviněnému uložen takový druh trestu, který zákon nepřipouští, nebo mu byl uložen trest ve výměře mimo sazbu stanovenou v trestním zákoně na trestný čin, jímž byl uznán vinným." V závěru Nejvyšší soud uvedl, "protože rozhodování obecných soudů, v řízení o mimořádných opravných prostředcích se nemůže ocitnout mimo rámec ochrany základních práv jednotlivce (čl. 4 Ústavy ČR), je výklad ust. § 265b odst. 1 písm. h) tr. řádu Nejvyšším soudem [ale i Ústavním soudem ČR - viz nálezný sp. zn. I. ÚS 603/06 ze dne 12. 4. 2007 (N 65/45 SbNU 83)] takový, že námitku, kdy se soudy nezabývaly otázkou nepřiměřené délky řízení a tedy ji ani nekompensovaly v uloženém trestu, lze uplatnit v rámci tohoto důvodu dovolání. (Stěžovatel) ale námitku o nezohlednění délky řízení neuplatnil v rámci důvodu dovolání podle § 265b odst. 1 písm. h), ale písm. g) tr. řádu." (str. 3-4 usnesení).

III.

17. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

18. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je jen ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonitosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není povolán k přezkumu aplikace "jednoduchého" práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Interpretace zákonných a podzákonných právních norem, která nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem anebo interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody.

19. Podstatou ústavní stížnosti jsou jednak námitky stěžovatele týkající se nepřiměřené délky trestního řízení proti němu vedenému, jednak polemika se způsobem, jakým krajský soud odůvodnil své rozhodnutí o zpřísnění uloženého trestu, a v neposlední řadě námitky stěžovatele ohledně způsobu, jakým Nejvyšší soud posoudil přípustnost podaného dovolání.

20. Ústavní soud tak, vědom si toho, že není oprávněn rozhodovat o vině a trestu stěžovatele, ale že je oprávněn posoudit, zda rozhodnutími obecných soudů nedošlo k porušení jeho ústavně garantovaných základních práv nebo svobod, posuzoval věc nejprve z hlediska dotčení komplexu práv na spravedlivý proces, jak jsou formulována v čl. 36 a násl. Listiny, v čl. 6 Úmluvy a v ustálené judikatuře týkající se těchto ustanovení. Nejprve pak Ústavní soud hodnotil postup Nejvyššího soudu, který v záhlaví citovaným usnesením odmítl dovolání stěžovatele, neboť dle názoru Nejvyššího soudu nebylo způsobilé založit přezkumnou povinnost Nejvyššího soudu ve smyslu § 265i odst. 3 tr. řádu, protože námitky uvedené v dovolání neodpovídají uplatněnému důvodu dovolání.

21. Ústavní soud již ve svých dřívějších rozhodnutích traktoval, že rozhodování soudů, ať už jde o rozhodování v řízení o řádném nebo mimořádném opravném prostředku, se nemůže ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce, a to tím spíše, pokud čl. 4 Ústavy staví základní práva pod ochranu soudní moci. V demokratickém právním státě jsou všechny orgány veřejné moci povinny respektovat základní práva a svobody, úkolem soudů je poskytovat jim ochranu, resp. svěbytnou a specifickou formu ochrany, jde-li o Ústavní soud. Je-li ochrana základních práv a svobod středobodem fungování demokratického právního státu, je třeba při jejich aplikaci dbát i na uplatnění zásady přimosti a bezprostřednosti. Shledá-li již sám obecný soud porušení základního práva či svobody, je povinen učinit všechna opatření k tomu, aby k dalšímu porušování nedocházelo a již existující porušení odčinit prostředky, kterými disponuje v rámci své pravomoci. To se ostatně odráží v komplementární zásadě subsidiarity, která se uplatňuje v řízeních před orgány (Ústavní soud, Evropský soud pro lidská práva), jež jsou nadány poskytovat jednotlivci specifickou ochranu základních práv a svobod teprve tehdy, selhávají-li mechanismy ochrany před jinými orgány veřejné moci [srov. k tomu např. nálezy sp. zn. I. ÚS 55/04 ze dne 18. 8. 2004 (N 114/34 SbNU 187); sp. zn. I. ÚS 4/04 ze dne 23. 3. 2004 (N 42/32 SbNU 405); sp. zn. I. ÚS 554/04 ze dne 31. 3. 2005 (N 67/36 SbNU 707)].

22. Z uvedeného vyplývá, že ani řízení o dovolání, a to v žádném svém stadiu, se nemůže ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv. Existují-li v zákoně omezení práva na přístup k soudu v rámci řízení o tomto mimořádném opravném prostředku, je dovolací soud povinen interpretovat a aplikovat podmínky připuštění dovolání tak, aby dodržel maximy práva na spravedlivý proces vymezené Úmluvou a Listinou. Při jejich výkladu si dovolací soud přitom musí být vědom toho, že účastník řízení jím vždy sleduje ochranu svých subjektivních práv, a proto je třeba sledovat, zda tato omezení jsou proporcionální ochraně základního práva, a to nikoliv pouze v rovině normativní, ale též při posuzování konkrétního případu v rovině výkladu a aplikace takových omezení, neboť, jak již bylo uvedeno shora, základní práva nevytvářejí pouze rámec normativního obsahu jednoduchého práva, nýbrž právě i rámec jeho interpretace [srov. k tomu např. nálezy sp. zn. I. ÚS 2030/07 ze dne 11. 9. 2007 (N 138/46 SbNU 301) a judikaturu tam uvedenou]. Jinými slovy, při rozhodování o dovolání v rámci trestního řízení musí být trestní řád vykládán ústavně konformním způsobem a podmínky připuštění dovolání podle § 265b tr. řádu je třeba vykládat tak, aby byla naplněna Ústavou stanovená povinnost soudů poskytovat jednotlivci ochranu jeho základních práv (čl. 4 Ústavy).

IV.

23. Ústavní soud nemá důvodu se od výše předestřených závěrů odchýlit ani v nyní projednávaném případě.

24. Jak již bylo výše uvedeno, Nejvyšší soud v záhlaví citovaným usnesením odmítl dovolání stěžovatele, v němž se odkazem na § 265b odst. 1 písm. g) tr. řádu domáhal zrušení napadeného rozhodnutí krajského soudu pro nepřiměřenost uloženého trestu s ohledem na celkovou délku trestního řízení. Ústavní soud se ztotožňuje s názorem Nejvyššího soudu uvedeným v odůvodnění jeho rozhodnutí, kdy konstatoval (odkazem i na nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 603/06 - viz výše), že výklad § 265b odst. 1 písm. h) tr. řádu Nejvyšším soudem je takový, že námitku, kdy se soudy nezabývaly otázkou nepřiměřené délky řízení, a tedy ji ani nekompenzovaly v uloženém trestu, lze v rámci tohoto důvodu dovolání uplatnit. Následně však konstatoval, že stěžovatel svou námitku o nezohlednění délky řízení "neuplatnil v rámci důvodu dovolání podle § 265b odst. 1 písm. h), ale dle písm. g) tr. řádu.". Nejvyšší soud tak dospěl k závěru, že dovolání stěžovatele nebylo způsobilé založit přezkumnou povinnost Nejvyššího soudu ve smyslu § 265i odst. 3 tr. řádu, protože námitky uvedené v dovolání neodpovídají uplatněnému důvodu dovolání. Tento postup ve světle výše předestřených hledisek již nicméně akceptovat nelze.

25. Jak Ústavní soud výše konstatoval, dovolací řízení, a to v žádném svém stadiu, se nemůže ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv. Povinností Nejvyššího soudu je vykládat podmínky připuštění dovolání podle § 265b tr. řádu tak, aby byla naplněna Ústavou stanovená povinnost soudů poskytovat jednotlivci ochranu jeho základních práv (čl. 4 Ústavy), nikoliv, jak tomu bylo v posuzovaném případě, jednotlivé námitky stěžovatele uvedené v dovolání, který jím sledoval ochranu svých subjektivních práv, formalisticky subsumovat pod rozsah označeného dovolacího důvodu a následně jej na daný případ mechanicky aplikovat. "Mechanická aplikace abstrahující, resp. neuvědomující si, a to buď úmyslně, nebo v důsledku nezdělanosti, smysl a účel právní normy, činí z práva nástroj odcizení a absurdity." [srov. k tomu nálezy sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.)]. O přepjatém formalismu Nejvyššího soudu v posuzovaném případě svědčí zejména skutečnost, že Nejvyšší soud sám námitky stěžovatele, co do jejich obsahu, uznal za podřaditelné pod dovolací důvody, a tedy způsobilé založit jeho přezkumnou povinnost ve smyslu § 265i odst. 3 tr. řádu, nicméně pouze za předpokladu, že by za onen dovolací důvod byl označen § 265b odst. 1 písm. h) tr. řádu, nikoliv písm. g) téhož ustanovení, které označil stěžovatel, což

Nejvyšší soud nakonec vedlo k odmítnutí podaného dovolání. Jestliže tedy Nejvyšší soud měl za to, že v dovolání označený dovolací důvod [§ 265b odst. 1 písm. g) tr. řádu] nebyl na posuzovaný případ aplikovatelný, bylo jeho povinností obrátit pozornost k dovolacímu důvodu podle § 265b odst. 1 písm. h) tr. řádu, pod jehož rozsah jsou námitky ohledně akceptovatelnosti uloženého trestu s ohledem na celkovou délku řízení podřaditelné, a uplatněnými námitkami se meritorně ve smyslu § 265i odst. 3 tr. řádu zabývat, ne je z formálních důvodů odmítnout podle § 265i odst. 1 písm. b) tr. řádu. V této souvislosti není Ústavnímu soudu zcela srozumitelné tvrzení Nejvyššího soudu, obsažené ve vyjádření k ústavní stížnosti, kdy konstatuje, že v posuzovaném případě Nejvyšší soud nejprve (meritorně) přezkoumal, zda se obecné soudy v napadených rozhodnutích dostatečně zabývaly stěžovatelovými námitkami (nepřiměřenost délky řízení a její zohlednění ve výši trestu), následně však "až poté, co tuto skutečnost zjistil," odmítl dovolání stěžovatele z důvodu jejich nezpůsobilosti založit přezkumnou povinnost Nejvyššího soudu ve smyslu § 265i odst. 3 tr. řádu, tedy z formálních důvodů.

26. Obdobný postup Nejvyššího soudu, kdy svým restriktivním výkladem důvodnosti dovolání, jenž Nejvyššímu soudu umožňuje vůbec se věcně nezabývat významnou většinou podaných dovolání (čímž znak důvodnosti fakticky přesouvá do kategorie přípustnosti), prakticky staví jedno stadium dovolacího řízení mimo rámec spravedlivého procesu, Ústavní soud v minulosti ve svých rozhodnutích týkajících se věcí, které přezkoumával Nejvyšší soud a kde až Ústavní soud shledal vážné porušení práva na spravedlivý proces, které předtím Nejvyšší soud nenalezl, již ostatně mnohokrát kritizoval [např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 558/02 ze dne 18. 6. 2003 (N 95/30 SbNU 391); sp. zn. IV. ÚS 564/02 ze dne 8. 7. 2003 (N 108/30 SbNU 489); citovaný nálezy sp. zn. I. ÚS 4/04 - viz výše; sp. zn. I. ÚS 603/06 - viz výše; či sp. zn. III. ÚS 715/06 - viz výše].

27. Shora uvedené skutečnosti proto vedly Ústavní soud k závěru, že Nejvyšší soud napadeným usnesením, kterým nepřipustil meritorní přezkum rozhodnutí odvolacího soudu v rámci dovolacího řízení, nedostal své ústavní povinnosti poskytovat ochranu základním právům stěžovatele (čl. 4 Ústavy), a sám tak porušil jeho základní právo na přístup k soudu, které je součástí širšího komplexu práva na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny.

28. Proto podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti zčásti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu.

29. Za situace, kdy Ústavní soud ruší pouze rozhodnutí Nejvyššího soudu, je třeba ústavní stížnost v části směřující proti rozsudku Krajského soudu v Plzni považovat za nepřipustnou, neboť se stěžovateli vytvořil procesní prostor pro nové projednání jeho opravného prostředku (dovolání). Pokud jde totiž o námitky vůči postupu odvolacího soudu uplatněné stěžovatelem již v dovolání, necítil se Ústavní soud oprávněn se jimi zabývat, pokud tak před ním neučinil v řízení o dovolání Nejvyšší soud, ačkoliv tak na základě podaného dovolání učinit mohl a měl. Za této situace proto Ústavní soud odmítl návrh stěžovatele směřující proti rozhodnutí Krajského soudu v Plzni podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu, neboť nyní bude na dovolacím soudu, aby se znovu zabýval přípustností dovolání a vyjádřil se k námitkám stěžovatele vůči postupu krajského soudu.

V.

30. Pokud jde o návrh stěžovatele na přezkoumání a zrušení rozsudku nalézacího soudu, Ústavní soud dospěl k závěru, že je třeba v této části ústavní stížnost zamítnout. Stěžovatel v ústavní stížnosti své výtky vůči rozhodnutí nalézacího soudu omezil pouze na nepřiměřenou délku celého trestního řízení, kterou obecné soudy (zejména krajský soud) ve svých rozhodnutích nikterak nevezly na zřetel. S těmito námitkami ve vztahu k napadenému rozhodnutí nalézacího soudu se Ústavní soud neztotožňuje. Ústavní soud již mnohokrát v rozhodnutích, v nichž se zabýval nepřiměřenou délkou řízení, vyslovil názor, že právo na projednání věci bez zbytečných průtahů, resp. právo na vyřízení věci v přiměřené lhůtě je integrální součástí práva na spravedlivý proces, tedy základních práv garantovaných čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy [srov. k tomu např. nálezy sp. zn. I. ÚS 600/03 ze dne 16. 1. 2004 (N 6/32 SbNU 35)].

31. V nálezu sp. zn. I. ÚS 554/04 (viz výše) dospěl Ústavní soud k závěru, že zároveň s otázkou spravedlivého procesu a jeho dílčí součástí, tedy práva na projednání věci v přiměřené lhůtě, je třeba zkoumat otázku, jaké důsledky má porušení svou povahou procesních základních práv ve sféře základních práv stěžovatele, která jsou svou povahou hmotněprávní. Jde-li o uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, je zřejmé, že zároveň je třeba zkoumat, zda zásah do osobní svobody stěžovatele (garantované čl. 8 odst. 1 Listiny), obecně ústavním pořádkem předvídaný (čl. 8 odst. 2 Listiny), je v souvislosti s délkou řízení ještě proporcionálním zásahem či nikoliv (obdobně viz citovaný nálezy sp. zn. I. ÚS 603/06). Z ústavněprávního hlediska je proto významné posouzení přiměřenosti vztahu mezi veřejným zájmem vymezeným v trestním zákoně účelem trestu a základními právy konkrétního obviněného, a to zejména právem, aby o jeho vině či nevině a trestu bylo rozhodnuto v přiměřené lhůtě, a právem na osobní svobodu. Uvedený veřejný zájem ovšem nepůsobí absolutně, stejně jako nelze absolutizovat stěžovatelova základní práva. Proto je třeba hledat vztah přiměřené a spravedlivé rovnováhy mezi omezením základních práv jednotlivce a veřejným zájmem. Současně je však třeba vážit, aby nebylo zasaženo do práv jiných účastníků trestního řízení, například poškozených, kteří od řízení rovněž očekávají ochranu svých práv.

32. V daném případě zjistil Ústavní soud ze spisu Okresního soudu Plzeň-město, že trestní stíhání stěžovatele bylo pro skutky spáchané v období od 23. 3. 1994 do 28. 11. 1995 zahájeno usnesením vyšetřovatele ze dne 25. 6. 1998, ČVS: KVV - 135/20-98, které bylo stěžovateli doručeno dne 8. 7. 1998, přičemž trestní stíhání se týkalo pouze jednoho z dílčích útoků (skutek pod bodem 1 výroku), z jejichž spáchání byl stěžovatel posléze pravomocně uznán vinným. Trestní řízení bylo pravomocně skončeno dne 24.

7. 2007, kdy nabyl právní moci rozsudek Krajského soudu v Plzni č. j. 7 To 195/2007-918. Celková délka trestního řízení tedy přesáhla dobu 9 let, přičemž od spáchání trestné činnosti uplynulo více jak 13 let.

33. Je nepochybné, že s prodlužující se délkou řízení se vytrácí základní vztah mezi trestným činem a ukládaným trestem. Doba mezi trestným jednáním stěžovatele a vynesením konečného rozhodnutí má bezprostřední vliv na účel trestu, jehož má být uložení konkrétního trestu dosaženo. Podle vymezení účelu trestu obsaženého v § 23 tr. zák. je jeho účelem chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti. Se zvětšujícím se časovým odstupem od spáchání trestných činů se oslabuje jak prvek individuální, tak i generální prevence. Rovněž způsobilost trestu výchovně působit na společnost je po tak dlouhé době velmi snížena. Ústavní soud je proto toho názoru, že účelu trestu tak, jak jej definuje § 23 tr. zák. nelze v daném případě po době delší než 13 let od spáchání trestné činnosti dosáhnout uloženým trestem odnětí svobody, který je z hlediska účelu či funkce ve vztahu ke stěžovateli čirou represí. Tu však jako hlavní účel trestu zákon (§ 23 tr. zák.) nepředvídá, a může být proto uplatněna jen akcesoricky, tj. vedle hlavních účelů trestu vymezených v § 23 tr. zák. Nelze přitom přehlížet, že odnětí svobody je nejpřísnější sankcí předvídanou trestním zákonem.

34. Na základě výše uvedeného Ústavní soud, vědom si toho, že není jeho úlohou předjímat, jaký konkrétní trest či v jaké výši má být uložen, aby byl ústavní princip proporcionality respektován, dospěl k závěru, že nalézací soud při ukládání konkrétního trestu ústavní požadavek proporcionality respektoval a při svém rozhodování o výši trestu se zjevně výše naznačenými úvahami nechal vést (viz str. 7 rozsudku). Jinými slovy, omezení osobní svobody stěžovatele v podobě uloženého podmíněného trestu odnětí svobody v trvání 2 let s podmíněným odkladem na zkušební dobu v trvání 5 let se Ústavnímu soudu v daném případě vzhledem ke všem okolnostem, které zjistil, jeví jako přiměřené veřejnému zájmu na potrestání pachatele trestné činnosti, resp. trestním zákonem vymezenému účelu trestu. Proto Ústavní soud ústavní stížnost v části, v níž se stěžovatel domáhá zrušení rozsudku Okresního soudu Plzeň-město, zamítl.

35. V této souvislosti a toliko pouze jako obiter dictum považuje Ústavní soud za vhodné dodat, že ve světle výše naznačených hledisek se naopak nelze ztotožnit se způsobem, jakým Krajský soud v Plzni odůvodnil své rozhodnutí zpřísnit stěžovateli uložený trest, neboť dle názoru Ústavního soudu dostatečně při svém rozhodování neposoudil přiměřenost vztahu mezi veřejným zájmem vymezeným v trestním zákoně účelem trestu a základními právy stěžovatele, tj. zda zásah do osobní svobody stěžovatele v podobě uložení nepodmíněného trestu je v souvislosti s délkou řízení ještě proporcionálním zásahem či nikoliv. O této skutečnosti konečkonců svědčí i názor krajského soudu obsažený v odůvodnění, že "(...) okolnost, že od spáchání trestné činnosti uplynula delší doba, nemůže být zohledněna do té míry, aby vedla k uložení toliko výchovného trestu na samé dolní hranici zákonné trestní sazby." (str. 9 rozsudku).

II. ÚS 897/08 ze dne 12. 8. 2008, N 139/50 SbNU 235

K řádnému odůvodnění rozhodnutí o dalším ponechání obviněného ve vazbě dle § 71 odst. 4 tr. ř.

Nález Ústavního soudu - II. senátu složeného z předsedkyně senátu Dagmar Lastovecké a soudců Vojena Güttlera a Elišky Wagnerové (soudce zpravodaj) - ze dne 12. srpna 2008 sp. zn. II. ÚS 897/08 ve věci ústavní stížnosti V. Z., t. č. ve vazbě ve Vazební věznici Brno, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 21. 2. 2008 sp. zn. 9 To 68/2008 a proti usnesení Vrchního státního zastupitelství v Olomouci - pobočky v Brně ze dne 29. 1. 2008 sp. zn. 3 VZV 4/2005 o ponechání stěžovatele ve vazbě.

I. Nerespektováním čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod bylo usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 21. 2. 2008 sp. zn. 9 To 68/2008 a usnesením Vrchního státního zastupitelství v Olomouci - pobočky v Brně ze dne 29. 1. 2008 sp. zn. 3 VZV 4/2005 porušeno základní právo stěžovatele na osobní svobodu garantované čl. 8 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností podanou k poštovní přepravě dne 7. 4. 2008 se stěžovatel, jenž je vazebně stíhán pro trestné činy poškozování věřitele a další trestné činy, domáhal zrušení výše uvedených rozhodnutí, neboť měl za to, že jimi bylo porušeno jeho základní právo na osobní svobodu garantované čl. 8 odst. 1, 2 a 5 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina"), jakož i jeho právo na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, a rovněž i právo nebýt považován za vinného, dokud o vině pravomocně nerozhodne soud, garantované čl. 40 odst. 2 Listiny.

2. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítané porušení svých základních práv spatřoval v několika aspektech. Zejména ve skutečnosti, že napadená usnesení, jimiž bylo rozhodnuto o jeho ponechání ve vazbě, nesplňují požadavek na řádné a vyčerpávající odůvodnění, která jsou dle názoru stěžovatele naopak pouze povšechná a obecná, což je v rozporu s judikaturou Ústavního soudu týkající se odůvodnění rozhodnutí, jimiž je omezena osobní svoboda jednotlivce [zde stěžovatel odkázal na nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 103/99 ze dne 3. 2. 2000 (N 17/17 SbNU 121) či sp. zn. IV. ÚS 689/05 ze dne 12. 12. 2005 (N 225/39 SbNU 379)]. Podle stěžovatele jsou orgány činné v trestním řízení podle § 67 písm. a) tr. řádu povinny odůvodnit obavu, že v případě propuštění z vazby se bude obviněný i nadále skrývat, zejména pobytem v zahraničí, aby se tak vyhnul trestnímu stíhání a případnému trestu. Státní zástupce Vrchního státního zastupitelství v Olomouci - pobočky v Brně tuto obavu z vyhýbání se budoucímu trestnímu stíhání odůvodnil s poukazem na chování stěžovatele v minulosti. Stěžovatel však namítá, že orgány činné v trestním řízení věděly minimálně ze zpráv Probační a mediační služby, střediska Ostrava, že se stěžovatel nachází na adrese D., Tijuana, B. C., Mexico. Přesto ovšem orgány činné v trestním řízení i nadále stěžovatele předvolávaly na adresu v Ostravě a nakonec proti němu zahájily trestní řízení jako proti uprchlému podle § 302 tr. řádu. Stěžovatel je tak toho názoru, že v trestním spise se nachází dostatek důkazů svědčících o tom, že orgány činné v trestním řízení věděly o pobytu stěžovatele v cizině, avšak tyto důkazy vyšly najevo až po vydání usnesení Ústavního soudu ze dne 6. 6. 2005 sp. zn. II. ÚS 723/05 (ve SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>), na které státní zástupce ve svém usnesení odkazuje. V případě propuštění z vazby na svobodu tak dle stěžovatele nehrozí v současné době obava ze skrývání či uprchnutí do ciziny.

3. Stěžovatel v této souvislosti odkázal i na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva (dále jen "ESLP"), dle které je pokračování omezení osobní svobody ospravedlněno pouze tehdy, existují-li specifické indikace skutečné potřeby veřejného zájmu, které nehledě na presumpci nevinny převáží nad principem respektování osobní svobody. Dále stěžovatel konstatoval, že z judikatury ESLP rovněž plyne, že trvání podezření je podmínkou sine qua non pro zákonnost pokračování vazby, ale po určité době samo o sobě více nepostačující. V takových případech musí soud určit, zda existují jiné (relevantní a dostačující) důvody předložené orgány činnými v trestním řízení, které by ospravedlňovaly toto pokračování odnětí osobní svobody (stěžovatel odkázal na konkrétní rozhodnutí ESLP ve věci Letellier proti Francii, Muller proti Francii, Jecius proti Litvě či Rokhlin proti Rusku).

4. Podle přesvědčení stěžovatele z citovaného vyplývá, že soud byl povinen zkoumat ve svém usnesení o ponechání stěžovatele ve vazbě, zda pokračující omezení osobní svobody obviněného je ve vztahu proporcionality k ústavně konformnímu veřejnému zájmu na účinném stíhání trestné činnosti, což však neučinil, a důvod prodloužení vazby založil na zcela neodůvodněném hypotetickém závěru, který je libovolný a zcela odporující čl. 8 odst. 1, 2 a 5 Listiny. Stěžovatel je toho názoru, že ve vazebních rozhodnutích je třeba zhodnotit všechny okolnosti svědčící pro i proti omezení svobody jednotlivce, což musí být náležitě a pečlivě odůvodněno. Jelikož dle názoru stěžovatele tyto požadavky v daném případě splněny nebyly, navrhl, aby Ústavní soud v záhlaví citovaná rozhodnutí svým náležením zrušil.

5. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil jak Krajský soud v Brně, tak i Vrchní státní zastupitelství v Olomouci - pobočka v Brně.

6. Krajský soud v Brně, zastoupený předsedkyní senátu JUDr. Marií Večeřovou, ve svém podání pouze odkázal na odůvodnění napadeného usnesení a argumentaci tam uvedenou.

7. Vrchní státní zastupitelství v Olomouci - pobočka v Brně, zastoupené Mgr. Michalem Galátem, konstatovalo, že po seznámení se s obsahem ústavní stížnosti se nelze ztotožnit s argumenty v ní uvedenými, a v podstatě zopakovalo argumentaci uvedenou v napadeném usnesení státního zastupitelství.

8. Podle § 44 odst. 2 zákona o Ústavním soudu může Ústavní soud se souhlasem účastníků upustit od ústního jednání, nelze-li od tohoto jednání očekávat další objasnění věci. Účastníci souhlas poskytl a od ústního jednání bylo upuštěno.

II.

9. S ohledem na to, že trestní řízení vedené proti stěžovateli nebylo dosud pravomocně skončeno, vyžádal si Ústavní soud k posouzení námitek a tvrzení stěžovatele pouze spisový materiál Krajského soudu v Brně sp. zn. 9 To 68/2008 (zejména kopie rozhodnutí vydaných v rámci předmětného trestního řízení, kopie stížností stěžovatele) a Vrchního státního zastupitelství v Olomouci - pobočky v Brně sp. zn. 3 VZV 4/2005 (obžaloba), z nichž zjistil následující skutečnosti.

10. Usnesením policejního orgánu UOKFK, SKPV, Policie České republiky, ČTS: OKFK-24/7-2004 ze dne 24. 10. 2005 bylo zahájeno trestní stíhání stěžovatele pro trestné činy poškození věřitele podle § 256 odst. 1 písm. a) a odst. 4 tr. zákona a další trestné činy, kterých se měl dopustit v období od prosince roku 2000 do června roku 2002 v souvislosti s faktickým zřízením a nakládáním s majetkem několika obchodních společností.

11. Na základě usnesení Městského soudu v Brně ze dne 5. 7. 2007 sp. zn. 70 Nt 3641/2007 byl stěžovatel vzat do vazby z důvodů uvedených v § 67 písm. a) tr. řádu, za současného odmítnutí nabídky peněžité záruky a písemného slibu stěžovatele. V usnesení je mimo jiné uvedeno, že stěžovatel "(...) byl v souladu se zákonem brán jako uprchlý, (...) do ciziny uprchl, dobrovolně se do ČR nevrátil, byl dodán na základě vydaného příkazu k zatčení justičním orgánem cizího státu." (str. 2 usnesení). Proti tomuto usnesení podal stěžovatel stížnost, kterou Krajský soud v Brně usnesením ze dne 16. 8. 2008 sp. zn. 9 To 446/2007 zamítl.

12. Usnesením státního zástupce Vrchního státního zastupitelství v Olomouci - pobočky v Brně ze dne 5. 10. 2007 sp. zn. 3 VZV 4/2005 bylo rozhodnuto podle § 73b odst. 2 ve spojení s § 71 odst. 3 tr. řádu o ponechání stěžovatele ve vazbě. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 1. 11. 2007 sp. zn. 9 To 575/2007 pak následně byla podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. řádu zamítnuta stížnost stěžovatele proti shora uvedenému usnesení státního zástupce.

13. Za situace, kdy dne 21. 12. 2007 v této trestní věci skončilo vyšetřování a policejním orgánem byl podán návrh na podání obžaloby a kdy dne 1. 2. 2008 uplynula tříměsíční doba dalšího ponechání stěžovatele ve vazbě, přezkoumal státní zástupce Vrchního státního zastupitelství v Olomouci - pobočky v Brně ve smyslu § 72 odst. 1 tr. řádu, zda důvody vazby nadále trvají či nikoli. Ústavní stížností napadeným usnesením ze dne 29. 1. 2008 pak rozhodl o dalším ponechání stěžovatele ve vazbě. Ke konkrétním důvodům vazby v odůvodnění mimo jiné konstatoval, že obviněný byl vzat do vazby, neboť zde existuje důvodná obava, že se bude stěžovatel skrývat, zejména pobytem v zahraničí, aby se vyhnul trestnímu stíhání a případnému trestu. "Tato obava je založena chováním (stěžovatele) v minulosti, kdy se tento vyhýbal trestnímu řízení pobytem v cizině, ačkoliv věděl, že je proti němu vedeno trestní řízení, ve kterém byl jako podezřelý a následně i jako obviněný." (str. 2 usnesení). Rovněž konstatoval, že se shora uvedenými závěry se ztotožnil i Ústavní soud ve svém usnesení ze dne 6. 6. 2005 sp. zn. II. ÚS 723/05 (viz výše). Státní zástupce uvedl, že se rovněž zabýval i možností nahradit tento nejpřísnější prostředek k zajištění obviněného pro trestní řízení prostředky mírnějšími (peněžitou zárukou či slibem obviněného), nicméně "(...) s ohledem na chování (stěžovatele) v minulosti, kdy se prokazatelně trestnímu stíhání vyhýbal, a rovněž s ohledem na to, že (stěžovatel) velmi pravděpodobně získal z trestné činnosti majetkový prospěch v takové výši, která by mu umožňovala dlouhodobý pobyt v zahraničí, dospěl k závěru, že není možno nahradit vazbu jiným zajišťovacím instrumentem (...)." (str. 2 usnesení). Tato stanoviska posiluje i skutečnost, že obviněný je ohrožen trestem odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby 12 let.

14. Proti tomuto usnesení podal stěžovatel dne 4. 2. 2008 stížnost (doplněnou podáním ze dne 21. 2. 2008), ve které předestřel obdobnou argumentaci jako v nyní posuzované ústavní stížnosti (viz výše body 3 a 4). Krajský soud v Brně o této stížnosti rozhodl v záhlaví citovaným usnesením tak, že ji podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. řádu zamítl jako nedůvodnou. Při zkoumání důvodů vazby soud konstatoval, že napadené rozhodnutí považuje za "správné a zákonné, (...) obava, že (stěžovatel) by se mohl vyhýbat trestnímu řízení pobytem v cizině je dostatečně konkretizována a také podle stížnostního soudu trvá i nadále. Skutečností je, že (stěžovateli) stále hrozí uložení trestu v rámci trestní sazby od 5 - 12 let odnětí svobody." (str. 2 usnesení). Dále uvedl, že "dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že skutky, pro které bylo zahájeno trestní stíhání, byly spáchány, mají všechny znaky trestných činů, pro které je trestní stíhání zahájeno, a jsou dány důvody k podezření, že tyto spáchal (stěžovatel)." (str. 2 usnesení).

15. Ústavní soud ze spisového materiálu rovněž zjistil, že stěžovatel byl v minulosti již jedenkrát soudně trestán, a to na základě rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 9. 8. 2002 sp. zn. 30 T 13/99 pro trestné činy poškozování věřitele [§ 256 odst. 1 písm. c) tr. zák.] a zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby [§ 148 odst. 2 a 3 písm. c) tr. zák.], za což byl odsouzen k trestu odnětí svobody v délce tří let, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu v délce pěti let, a byl mu stanoven dohled Probační a mediační službou (viz str. 65 obžaloby). Ze "zpráv o průběhu dohledu" Probační a mediační služby, střediska Ostrava, jejichž kopie byly stěžovatelem přiloženy k ústavní stížnosti, se krom jiného podává, že vzhledem ke skutečnosti, že stěžovatel dlouhodobě pobýval mimo území České republiky (stěžovatelem uvedená kontaktní adresa D., Tijuana, B. C., Mexico), byl vypracován probační program, který s vědomím Krajského soudu v Ostravě na danou situaci reaguje. Stěžovatel měl mimo jiné povinnost hlásit se formou písemných sdělení zasílaných příslušnému pracovníkovi Probační a mediační služby, a to ve frekvenci 1x za čtyři měsíce. Z obsahu předmětných zpráv o průběhu dohledu za období od 1. 10. 2004 do 1. 4. 2005, od 14. 4. 2005 do 30. 11. 2005 a od 12/2005 do 05/2006 je patrné, že stěžovatel daný probační program dodržoval a povinnosti z něj plynoucí řádně plnil, o čemž byl Krajský soud v Ostravě informován. Ze zprávy za období 12/2005 až 05/2006 ze dne 31. 5. 2006 je navíc patrné, že Probační a mediační služba, středisko Ostrava, a následně i Krajský soud v Ostravě byly na základě sdělení právního zástupce stěžovatele, JUDr. L., informovány o zahájení dalšího trestního řízení proti stěžovateli a o skutečnosti, že u Městského soudu v Brně figuruje stěžovatel jako "osoba zdržující se na neznámém místě v USA" (str. 2 zprávy ze dne 31. 5. 2006).

16. Ústavní soud se dále dne 7. 7. 2008 dotázal Krajského soudu v Brně na stav řízení ve věci sp. zn. 9 To 68/2008 a bylo mu sděleno, že s ohledem na skutečnost, že dne 4. 4. 2008 byla Vrchním státním zastupitelstvím v Olomouci - pobočkou v Brně na stěžovatele a dalších devět spoluobviněných podána obžaloba, bylo dne 2. 5. 2008 krajským soudem opětovně rozhodováno o vazbě stěžovatele. Ústavní soud si proto vyžádal faxovou kopii předmětného usnesení ze dne 2. 5. 2008 sp. zn. 39 T 5/2008, z něhož zjistil, že krajský soud rozhodl o ponechání stěžovatele ve vazbě, nepřijal slib stěžovatele ve smyslu § 73 odst. 1 písm. b) tr. řádu a rovněž zamítl žádost stěžovatele o propuštění z vazby na svobodu.

III.

17. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

18. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je jen ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není povolán k přezkumu správnosti aplikace podústavního práva, a zasáhnout do rozhodovací činnosti obecných soudů může jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva či svobody [§ 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Ústavní soud ve svých četných rozhodnutích zřetelně definoval podmínky, při jejichž existenci má vadná aplikace podústavního práva obecným soudem za následek porušení základních práv či svobod jednotlivce.

19. V rámci posuzování tzv. vazebních rozhodnutí obecných soudů je Ústavní soud oprávněn zasáhnout tehdy, shledá-li, že rozhodnutí obecného soudu o vazbě není podloženo zákonným důvodem, nebo jestliže jsou tvrzené důvody vazby v extrémním rozporu se zjištěným skutkovým stavem nebo když rozhodnutí není odůvodněno poukazem na konkrétní skutečnosti. Výklad "konkrétních skutečností" odůvodňujících vazbu ve smyslu § 67 tr. řádu je především věcí obecných soudů. Ty musí při znalosti skutkových okolností v dané fázi trestního řízení posoudit, zda další trvání vazby je opatřením nezbytným pro dosažení účelu trestního řízení, a zda tohoto účelu nelze dosáhnout jinak ani při vynaložení veškerého úsilí a prostředků ze strany orgánů činných v trestním řízení [srov. např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 689/05 ze dne 12. 12. 2005 (N 225/39 SbNU 379) nebo sp. zn. I. ÚS 161/04 ze dne 25. 5. 2004 (N 74/33 SbNU 229)].

20. Stěžovatel namítal porušení svého základního práva na osobní svobodu (čl. 8 odst. 1 Listiny). Podle čl. 8 odst. 2 věty první Listiny nesmí být nikdo stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Ustanovení odstavce 2 tak vytváří prostor a zároveň stanoví hranice pro omezení osobní svobody. Zbavením svobody ve smyslu tohoto ustanovení je třeba rozumět odnětí, resp. omezení osobní svobody.

21. Ústavní soud zdůrazňuje, že vazba představuje výjimečné opatření týkající se omezení osobní svobody a má být uložena pouze tehdy, neexistuje-li jiná eventualita, jak omezit konkrétní obavu, pro kterou může být vazba nařízena. Jako v případě každého omezení základního práva, tak i v případě čl. 8 odst. 2 Listiny, který předvídá úpravu účelu omezení osobní svobody vazbou stanovenou trestním řádem, je třeba trvat na tom, že jednak musí být z odůvodnění napadeného rozhodnutí řádnost postupu při omezování osobní svobody seznatelná, a to ve smyslu zdůvodnění aplikovatelnosti ustanovení trestního řádu, na jejichž základě má být osobní svoboda omezena v návaznosti na zjištěný skutkový stav, a dále musí soud v odůvodnění zdůvodnit, že jde o omezení osobní svobody, které je, opět v návaznosti na zjištěný skutkový stav, přiměřené. Ve vazebních rozhodnutích je potřeba zhodnotit všechny okolnosti svědčící pro i proti omezení osobní svobody jednotlivce, což musí být náležitě a pečlivě odůvodněno. Rozhodnutí soudu o ponechání obviněného ve vazbě je tak odvislé od hodnocení konkrétní situace soudem na základě posouzení důkazů a zjištěných skutečností. Je proto nezbytné získat dostatek podkladů a poznatků, které při rozhodování obecným soudům umožní právě tyto všechny okolnosti zhodnotit. Právě požadavek řádného a vyčerpávajícího odůvodnění rozhodnutí jako jedné ze základních podmínek spravedlivého, resp. ústavně souladného rozhodnutí vyplývá i z ústavního zákazu výkonu libovůle soudy (čl. 2 odst. 2 Listiny v návaznosti na § 125 tr. ř.). Ústavní soud již v minulosti uvedl, že povšechné a obecné odůvodnění rozhodnutí, jímž je omezena osobní svoboda, není v souladu s ústavním pořádkem České republiky [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 103/99 ze dne 3. 2. 2000 (N 17/17 SbNU 121) nebo sp. zn. IV. ÚS 689/05 ze dne 12. 12. 2005 (N 225/39 SbNU 379)].

22. Požadavek vyčerpávajícího odůvodnění označujícího konkrétní skutečnosti, na nichž je postaveno uvalení vazby, je zvláště významný v situaci, kdy je hodnocena oprávněnost obavy vedoucí k uvalení útěkové vazby na stěžovatele [§ 67 písm. a) tr. řádu]. Ústavní soud v nálezu sp. zn. III. ÚS 566/03 ze dne 1. 4. 2004 (N 48/33 SbNU 3) vymezil prostor ústavně konformní interpretace ustanovení § 67 písm. a) trestního řádu tak, že důvod vyhýbání se trestnímu stíhání spočívá alternativně v důvodné obavě, že obviněný uprchne, nebo v důvodné obavě, že se bude skrývat, přičemž důvodnost této obavy musí být založena jeho jednáním nebo dalšími konkrétními skutečnostmi, jejichž demonstrativní výčet zahrnuje skutkové podstaty nemožnosti zjištění jeho totožnosti, neexistenci jeho stálého bydliště anebo hrozbu vysokého trestu, tedy každá z těchto skutkových podstat je tím jednáním, případně konkrétní skutečností, jež zakládá samo o sobě důvodnou obavu, že se obviněný bude vyhýbat trestnímu stíhání.

23. Ústavní soud však rovněž zdůraznil, že hrozba vysokého trestu sama o sobě bez dalšího pro naplnění citovaného vazebního důvodu není dostačující a samotný fakt trestního stíhání pro trestný čin ohrožující obviněného cca pěti až dvanáctiletým trestem odnětí svobody nedovoluje rozhodnout o uvalení vazby či o ponechání ve vazbě bez přihlídnutí k dalším konkrétním okolnostem posuzované věci [srov. např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 226/05 ze dne 21. 6. 2005 (N 126/37 SbNU 587), sp. zn. III. ÚS 566/03 ze dne 1. 4. 2004 (N 48/33 SbNU 3) či sp. zn. I. ÚS 603/07 ze dne 7. 6. 2007 (N 95/45 SbNU 353)]. Rovněž Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod takové aplikační praxi brání. V rozhodnutí ze dne 7. 4. 2005 ve věci Rokhlinová proti Rusku (srov. v oficiální databázi HUDOC na <http://www.echr.coe.int> rozhodnutí první sekce č. 54071/00 § 66 a 67 nebo Pomahač, R., ESLP: K vazbě osob podezřelých ze spáchání zvláště závažných trestných činů, in.: Trestněprávní revue, 6/2005, str. 161-162) ESLP konstatoval, že ačkoli závažnost hrozící sankce u velmi závažných trestných činů zvyšuje pravděpodobnost, že se pachatel na svobodě bude snažit vyhnout stíhání, přesto závažnost stíhaného jednání sama o sobě nemůže ospravedlnit dlouhé držení ve vazbě.

IV.

24. Podstatou ústavní stížnosti byly námitky stěžovatele ohledně způsobu, jakým vrchní státní zastupitelství a následně i krajský soud odůvodnily jeho ponechání ve vazbě, a napadená usnesení tak dle jeho názoru nesplňují požadavek řádného a vyčerpávajícího odůvodnění, a naopak jsou povšechná a obecná. Ústavní soud tak byl v daném případě především povolán k posouzení otázky, zda rozhodnutí krajského soudu a vrchního státního zastupitelství nevybočují z mezí ústavnosti tím, že na jejich základě je stěžovatel omezen na svobodě z důvodů výkonu libovůle ve smyslu naznačeném výše (viz bod 22).

25. Jak již bylo výše řečeno, rozhodnutí o vzetí do vazby představuje enormní zásah do osobní svobody jednotlivce, a právě proto v rozhodnutí o uvalení vazby je potřeba zhodnotit všechny okolnosti svědčící pro i proti omezení osobní svobody jednotlivce, což musí být náležitě a důsledně odůvodněno. Jak Ústavní soud zjistil, výše citovaný požadavek napadená usnesení nesplňují.

26. Při posuzování konkrétního důvodu vazby, a to obavy, že by se stěžovatel, s ohledem na svoje chování v minulosti, mohl skrývat v cizině a vyhýbat se tak trestnímu stíhání, je zjevné, že vrchní státní zastupitelství ani krajský soud nebraly vůbec v úvahu existující zprávy o průběhu dohledu Probační a mediální služby, střediska Ostrava, z nichž lze dovodit, že stěžovatel se v cizině nejenže neskrýval (viz uvedení kontaktní adresy), ale rovněž řádně plnil povinnosti plynoucí z probačního programu, o čemž byl podrobně informován Krajský soud v Ostravě (viz bod 15). Z tohoto důvodu není Ústavnímu soudu zřejmé, na základě jakých skutečností dospěl Městský soud v Brně k závěru, že stěžovatel "uprchl do ciziny" a "zdržuje se na území USA" (viz body 11 a 15). Ústavní soud má za to, že Vrchní státní zastupitelství v Olomouci - pobočka v Brně i Krajský soud v Brně pochybily, když se při zkoumání jednání stěžovatele v minulosti neseznámily s obsahem předmětných zpráv Probační a mediální služby, a nezajistily si tak dostatek podkladů a poznatků pro zhodnocení všech okolností svědčících pro i proti omezení osobní svobody stěžovatele. Skutečnosti získané z těchto zpráv jsou přitom zásadní pro hodnocení důvodné obavy "ze skrývání se či útěku". Jde totiž o ony konkrétní okolnosti, které si ovšem oba orgány státní moci, jejichž rozhodnutí zasáhla do základních práv stěžovatele, neověřovaly. Jejich liknavý a nedbalý postup Ústavní soud nemůže ponechat bez vyslovení kritiky. Rovněž samotná hrozba vysokého trestu odnětí svobody (5 až 12 let) není s ohledem na judikaturu Ústavního soudu (viz bod 24) pro naplnění citovaného vazebního důvodu dostačující. Z rozhodnutí stížnostního soudu také vůbec nevyplyvá, zda-li se zabýval možností přijmout peněžitou záruku či písemný slib stěžovatele, které jako šetrnější varianty byl soud povinen zvažovat ve vztahu k vazebním důvodům podle § 67 písm. a) tr. řádu.

27. Odkaz vrchního státního zastupitelství a následně i krajského soudu na citované usnesení (pozn.: nikoli nález, jak je uvedeno v usnesení krajského soudu) Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 723/05 (viz výše), kterým Ústavní soud rozhodoval ve věci ústavní stížnosti stěžovatele proti postupu policejního orgánu a Městského soudu v Brně, není případný, neboť Ústavní soud rozhodoval za situace, kdy mu nebyly a nemohly být známy shora uvedené skutečnosti, které vyšly najevo až v souvislosti s řízením a rozhodováním v nyní posuzované věci.

28. To vše vede Ústavní soud k závěru, že vrchní státní zastupitelství i krajský soud rozhodovaly o pokračujícím omezení osobní svobody stěžovatele aplikací § 67 písm. a) tr. řádu bez znalosti konkrétních skutečností, a tak výkonem libovůle zasáhly do práva stěžovatele být omezen na svobodě jenom způsobem, který zákon připouští.

29. Bude věcí obecného soudu, aby ve světle těchto skutečností znovu rozhodl o důvodnosti stížnosti, kterou napadl stěžovatel rozhodnutí vrchního státního zastupitelství. Soud s přihlédnutím k citované judikatuře týkající se čl. 8 Listiny tak bude muset při rozhodování vycházet ze všech okolností svědčících pro i proti omezení osobní svobody stěžovatele vazbou.

30. S ohledem na výše uvedené důvody Ústavní soud ústavní stížnosti podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadená rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

III. ÚS 61/94 ze dne 16. 2. 1995, N 10/3 SbNU 51

Provádění a hodnocení důkazů v civilním soudním řízení z hlediska ústavní zásady spravedlivého procesu

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu
Jménem republiky

Ústavní soud ČR rozhodl dne 16. 2. 1995 v ústním jednání a v senátě ve věci ústavní stížnosti proti Krajskému soudu v Hradci Králové, takto:

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové, sp. zn. 12 Co 887/93 ze dne 23. 2. 1994, se zrušuje.

Odůvodnění

Včas podanou ústavní stížností, která i jinak splňovala zákonné podmínky jejího věcného projednání (§ 72 odst. 1, 2 zák. č. 182/1993 Sb.), napadl stěžovatel rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové (sp. zn. 12 Co 887/93 ze dne 23. 2. 1994); aniž by však své tvrzení podrobněji rozvedl, tvrdil, že označený soud, jako orgán veřejné moci, tímto rozhodnutím zasáhl do jeho ústavně zaručených práv (§ 72 odst. 1 lit. a) zák. č. 182/1993 Sb.), zejména těch, která vyplývají z ustanovení čl. 1, 3 odst. 1 a čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod; (v podrobnější argumentaci), dospěl posléze k právním závěrům, jak z odvolání a obdobně z odůvodnění rozhodnutí soudu I. stupně, tak i z obsahu ústavní stížnosti je patrné.

Navrhl proto, aby Ústavní soud ČR svým nálezem shora označené rozhodnutí zrušil.

Krajský soud v Hradci Králové, jako účastník tohoto řízení (§ 76 odst. 1 zák. č. 182/1993 Sb.), odmítl vývody stěžovatele, a odkázal především na odůvodnění svého rozhodnutí, v němž podaný výklad, především ustanovení § 4 odst. 2 zák. č. 403/1990 Sb., je zcela v souladu s cílem a smyslem citovaného zákona, jakož i ustálenou judikaturou obecných soudů; navrhl proto, aby Ústavní soud ČR ústavní stížnost pro nedostatek zákonných důvodů zamítl.

Ústavní soud ČR, aniž se dotýkal meritorní stránky věci, z obsahu vyžádaného spisu (Okresního soudu v Jičíně, sp. zn. 6 C 50/92) zjistil, že soud I. stupně, tj. Okresní soud v Jičíně, svým rozsudkem ze dne 21. dubna 1993 zamítl žalobu stěžovatele (v původním řízení spolu s dalším účastníkem řízení žalobce) na uložení povinnosti žalovanému uzavřít s ním dohodu o vydání nemovitostí (v žalobě blíže označených a popsanych), a to v podstatě proto, že po provedení listinných důkazů dospěl k závěru, že žalovaný posuzované nemovitosti nenabyl v rozporu s předpisy v rozhodné době platnými, případně na základě svého protiprávního zhodnocení.

V odvolání podaném proti tomuto rozhodnutí odmítl stěžovatel právní závěry soudu I. stupně a řízení jemu předcházejícímu vytkl především kusost, kterou spatřoval jednak v opomenutí jim navržených důkazů (včetně výsledku účastníků řízení), jednak v tom, že - poté co řízení (za účelem přestávky) bylo soudem I. stupně přerušeno - nebylo mu umožněno vznést důkazní návrhy další.

Co do merita věci, označil hodnocení provedených důkazů soudem I. stupně za nesprávné a pro zmíněnou již kusost řízení odporující jak stavu věci, tak tehdy platnému právnímu režimu; domáhal se proto toho, aby takto napadený rozsudek byl Krajským soudem v Hradci Králové, jako soudem odvolacím, zrušen a věc vrácena soudu I. stupně k dalšímu projednání (§ 221 odst. 1 lit. a) o.s.ř.). Odvolací soud v opravném řízení (mimo dotazy (?) na druhého žalobce a žalovaného) další důkazy neprovedl a svým rozhodnutím (rozsudkem ze dne 23. února 1994) ve věci samé rozsudek soudu I. stupně potvrdil.

Z téhož spisu (č. l. 67 a 68) Ústavní soud ČR zjistil, že mimo (v protokolu o jednání blíže označené) listinné důkazy a přednesy (vyjádření) zástupců účastníků soud I. stupně další procesní úkony neprovedl, a že obdobně v přiměřeném rozsahu (č. l. 89, 89 v.) postupoval v řízení o odvolání odvolací soud.

Z odůvodnění rozhodnutí obecných soudů (č. l. 70 - 73), a zejména pak z odůvodnění rozsudku odvolacího soudu (č. l. 91 - 94) vyplynulo, že oba obecné soudy, co do merita věci, dospěly v podstatě ke shodným právním závěrům a že, pokud jde o odvolací soud, zůstaly nepovšimnuty námitky odvolatele co do vytýkané neúplnosti řízení; posuzováno z tohoto hlediska je v naznačeném Směru rozsudek odvolacího soudu nepřezkoumatelný (§ 157 odst. 2, § 223 o.s.ř.).

Bylo řečeno již dříve, jaká pochybení ve své ústavní stížnosti stěžovatel rozhodnutí odvolacího soudu vytykal; co do námitek stran merita rozsouzené věci Ústavní soud ČR se jimi nezabýval, a to proto, že již dříve ve svých nálezech vyložil, za jakých podmínek se cítí oprávněn k přezkumnému dohledu nad rozhodovací činností obecných soudů (sr. kupř. Sbíрку nálezů a usnesení - svazek I., rozhodnutí č. 34), příp. jak je třeba chápat ústavní ochranu vlastnictví ve smyslu Listiny základních práv a svobod (sr. Sbíрку nálezů a usnesení - svazek I., rozhodnutí č. 5); postačí proto na tato předchozí rozhodnutí odkázat.

V podstatě z obdobných důvodů nebylo lze přijmout strohé vývody ústavní stížnosti, pokud se dotýkaly čl. 1 odst. 2 a čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, odhlédnuto od toho, že tyto články na posuzovanou materii, obsahující jiné ústavně právní principy - věcně nedopadají a jsou především poukazem ústavního zákonodárce zákonodárci obyčejnému, aby ve své zákonodárné činnosti respektoval práva (a svobody) vyplývající z hlavy druhé až páté Listiny základních práv a svobod - muselo by se i zde jednat o konkrétní práva (a svobody), jak ve zmíněných ustanoveních Listiny základních práv a svobod jsou konstituovány.

Ve světle těchto úvah jeví se proto námitky a vývody stěžovatele jako nedůvodné; přesto však - byť i z jiných důvodů - bylo třeba ústavní stížnosti vyhovět. I zde je však na místě připomenout, že Ústavní soud ČR stojí mimo soustavu obecných soudů, netvoří v této soustavě vrchol soudní moci, jak tato je konstituována ústavním předpisem, a proto také jeho zásahy do této moci jsou odůvodněny jen tam, kde obecné soudy vykročily z mezí a zásad spravedlivého procesu (čl. 36 a násl. Listiny základních práv a svobod), čemuž nelze rozumět jinak, než že Ústavní soud, ve vztahu k soudům obecným, svou činností je povolán k tomu, aby především dbal v konkrétní věci na procesní čistotu toho kterého řízení.

Na již zmíněných zásadách spravedlivého procesu spočívá obecní procesní norma, tj. - v posuzované věci - občanský soudní řád; ten obecným soudům označuje důkazní prostředky, k nimž mimo ostatní náleží též i výsledky účastníků, z něhož podle zásad o volném hodnocení důkazů (§ 132 o.s.ř.) lze čerpat zjištění potřebná pro spolehlivé závěry o skutkovém základu projednávané věci (§ 6 o.s.ř.).

I když praxe obecných soudů (a z části též procesní nauka) k tomuto druhu důkazů přistupuje s určitou nedůvěrou (sr. Bureš-Drápal: Občanský soudní řád - komentář), nelze takový důkaz za současné procesní úpravy a priori odmítat, a to tím spíše, jestliže se jej účastníci nebo jen některý z nich dovolávají. V té souvislosti je ovšem třeba zdůraznit zásadní rozdíl mezi výsledkem účastníka (provedeným jako důkaz) a jeho tvrzením, ať toto vyplývá ze samotného návrhu, písemného vyjádření nebo ústního přednesu, neboť takováto tvrzení pro svou zcela odlišnou procesní povahu nemohou výsledek účastníka nahradit, a to tím spíše, jestliže taková tvrzení jsou součástí přednesu účastníkovy zástupce.

Zákonem předepsanému postupu v úsilí o právo (zásadám spravedlivého procesu), vyplývající z Listiny základních práv a svobod (čl. 36 odst.1), nutno proto rozumět tak, že ve spojení s obecným procesním předpisem (o.s.ř.), v řízení před soudem (obecným),

musí být dána jeho účastníkovi možnost vyjádřit se nejen k provedeným důkazům (čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod) a k věci samé, ale také označit (navrhnout) důkazy, jejichž provedení pro zjištění (prokázání) svých tvrzení pokládá za potřebné; tomuto procesnímu právu účastníka odpovídá povinnost soudu nejen o vznesených návrzích (včetně návrhů důkazních) rozhodnout, ale také - pokud jim nevyhoví - ve svém rozhodnutí vyložit proč, z jakých důvodů (zpravidla ve vztahu k hmotněprávním předpisům, které aplikoval a právním závěrům, k nimž na skutkovém základě věci dospěl) navržené důkazy neprovedl, resp. pro základ svých skutkových zjištění je nepřevzal (§§ 153 odst. 1, 157 odst. 2 o.s.ř.); jestliže tak obecný soud neučiní, zatíží své rozhodnutí nejen vadami, spočívajícími v porušení obecných procesních předpisů, ale současně postupuje v rozporu se zásadami vyjádřenými v hlavě páte (především čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 2) Listiny základních práv a svobod, a v důsledku toho též i v rozporu s čl. 95 odst. 1 úst. zák. č. 1/1993 Sb.

Tak zvané opomenuté důkazy, tj. důkazy, o nichž v řízení nebylo soudem rozhodnuto, případně důkazy, jimiž se soud při postupu podle § 132 o.s.ř. (podle zásad volného hodnocení důkazů) nezabýval, proto téměř vždy založí nejen nepřezkoumatelnost vydaného rozhodnutí (§§ 221 lit. c), 243b odst. 1a l. 2 o.s.ř.), ale současně též jeho protiústavnost (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, čl. 95 odst. 1 úst. zák. č. 1/1993 Sb.

V této souvislosti jeví se ovšem na místě zvláště zdůraznit, že již z výše zmíněných zásad nikterak nevyplývá povinnost soudu provést v š e c h n y důkazy, které účastník řízení navrhl (§ 120 odst. 1 al. 2 o.s.ř.). Jestliže tedy v posuzované věci, především Krajský soud v Hradci Králové, jako soud odvolací, se procesními námitkami stěžovatele nezabýval (č.l. 89 spisu), a jestliže - posuzováno z tohoto hlediska - je i ve svém rozhodnutí (č. l. 91 - 94) zcela opomněl (své stanovisko k nim nezdůvodnil), postupoval v rozporu se zásadami vyloženými shora a své rozhodnutí zatížil vadami, majícími charakter očividně protiústavní (čl. 95 odst. 1 úst. zák. č. 1/1993 Sb.).

Ústavnímu soudu ČR - aniž by se ve svých úvahách jakkoli zabýval meritorní stránkou rozsouzené věci - proto nezbylo, než rozhodnout, jak již řečeno, byť z jiných důvodů než těch, jimiž se zabývala samotná ústavní stížnost, jak ve výroku tohoto nálezu se stalo.

III. ÚS 398/97 ze dne 4. 6. 1998, N 64/11 SbNU 125

Dosažitelná jistota ve skutkových otázkách jako zákonný podklad pro odsuzující výrok soudu

Ústavní soud rozhodl dne 4. 6. 1998 ve věci stěžovatele M. K. proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 25. srpna 1997, sp. zn. 6 To 324/97, a rozsudku Okresního soudu ve Žďáře nad Sázavou ze dne 24. dubna 1997, sp. zn. 3 T 386/95, takto:

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 25. srpna 1997, sp. zn. 6 To 324/97, a rozsudek Okresního soudu ve Žďáře nad Sázavou ze dne 24. dubna 1997, sp. zn. 3 T 386/95, se zrušují.

Odůvodnění

Ústavní stížností, podanou včas (§ 70 odst. 2 al. 1 zák. č. 182/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, dále jen zákona) a za podmínek stanovených zákonem [§ 30 odst. 1, § 31 odst. 1, 2, § 34 odst. 1, 2, § 72 odst. 1 písm. a) zákona], napadl stěžovatel rozhodnutí obecných soudů (rozsudek Okresního soudu ve Žďáře nad Sázavou ze dne 24. dubna 1997, sp. zn. 3 T 386/95, a rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 25. srpna 1997, sp. zn. 6 To 324/97) a tvrdil, že jimi bylo porušeno jeho ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod); podle odůvodnění ústavní stížnosti stalo se tak tím, že oba obecné soudy - stručně shrnuto - "deformovaly" zásady volného hodnocení důkazů a z ústavní stížnosti konkrétně označených svědeckých výpovědí (svědků Ž.,K., N., R. a M.) vyvodily skutkové závěry, pro něž však v nich není nijaké opory. S odkazem na protokol o hlavním líčení, v němž zmíněné důkazy byly provedeny, dovozoval stěžovatel "dezinpretaci skutečných skutkových zjištění" obecnými soudy a v důsledku toho posléze i porušení jeho ústavně zaručeného základního práva, totiž "práva na spravedlivý proces"; navrhl proto, aby Ústavní soud svým nálezem obě rozhodnutí obecných soudů jako postižená protiústavními vadami zrušil.

Předsdkyně odvolacího senátu, z něhož ústavní stížností napadené rozhodnutí vzešlo (§ 30 odst. 3 zákona), se přes výzvu Ústavního soudu (č. l. 9) k obsahu ústavní stížnosti meritorně nevyjádřila (č. l. 12) a ústního jednání před ním se nezúčastnila "pro pracovní zaneprázdnění"; obdobně také předsdkyně senátu soudu I. stupně "odkázala na obsah trestního spisu" s podotknutím, že "při hodnocení provedených důkazů postupovala v intencích ustanovení § 2 odst. 6 tr. ř. a že v souladu se skutkovými zjištěními inkriminovaný skutek stěžovatele byl - oproti obžalobě - v jeho prospěch posouzen mírnější právní kvalifikací".

Vedlejší účastník (Krajské státní zastupitelství v Brně), ač o svém vedlejší účastenství Ústavním soudem uvědoměn (č. l.16), svého práva z něj plynoucího do dne ústního jednání nevyužil.

Ústavní stížnost je důvodná.

Podle obsahu spisu obecného soudu I. stupně (sp. zn. 3 T 386/95 Okresního soudu ve Žďáře nad Sázavou) byl stěžovatel

postaven obžalobou Okresního státního zastupitelství ve Žďáře nad Sázavou (č. l. 141 spisu obecného soudu) před soud pro podezření z trestných činů loupeže (§ 234 odst. 1 tr. z.) a maření úředního rozhodnutí [§ 171 odst. 1 písm. c) tr. z.]; tyto trestné činy stěžovatel podle pravomocného rozsudku Krajského soudu v Brně spáchal tím, že

"1) ačkoliv mu byl pravomocným trestním příkazem Okresního soudu v Nymburku ze dne 8. 11. 1994, sp. zn. 1 T 329/94, který nabyl právní moci dne 26. 11. 1994, uložen mimo jiné trest zákazu činnosti, spočívající v zákazu řízení všech motorových vozidel na dobu 5 let, v období od 14. 8. 1995 do 23. 8. 1995 včetně, na silnicích, po celém území České republiky, soustavně řídil pronajatý osobní automobil Škoda Pick-up LX, SPZ AEJ 57-81, který si pronajal pro účely soukromého podnikání jeho příležitostný zaměstnavatel poškozený F. H., nar. 5. 2. 1946, tedy - mařil výkon rozhodnutí soudu tím, že vykonával činnost, která mu byla zakázána;

2) dne 22. 8. 1995 kolem 24.00 hod. na parkovišti u hotelu K. v M., okres Ž. n. S., za přesně nezjištěných okolností, odcizil z kapsy u košile F. H., nar. 5. 2. 1946, částku 22 000,- Kč a následně i jeho pronajatý osobní automobil zn. Škoda Pick-up LX, SPZ AEJ 57-81 v hodnotě nejméně 144 200,- Kč, a to z majetku J. D., nar. 4. 8. 1959, a přepravované zboží v hodnotě nejméně 33 175,- Kč z majetku poškozeného F. H., nar. 5. 2. 1946, a z místa ujel, tedy - přisvojil si cizí věc tím, že se jí zmocnil a způsobil tak škodu nikoli malou."

Obžalobu státního zastupitelství ve Žďáře nad Sázavou proti stěžovateli projednal obecný soud I. stupně v hlavním líčení konaném ve dnech 18. ledna, 8. února, 14. března, 28. března, 18. dubna, 9. května, 23. května, 6. června, 1. srpna 1996, 20. března a 24. dubna 1997 (č. l. 161, 168, 181, 189, 199, 203, chybí protokol, 215, 223, 259, 261 spisu obecného soudu), kdy trestní věc stěžovatele byla skončena rozsudkem, jímž byl stěžovatel inkriminovanými skutky uznán vinným (při změně právní kvalifikace tr. činu loupeže na tr. čin krádeže ve smyslu § 247 odst. 1, 2 tr. z.) a za ně odsouzen - mimo jiné - k trestu odnětí svobody v trvání čtyř let se zařazením stěžovatele k jeho výkonu do věznice s ostrahou.

Vzhledem k tvrzení ústavní stížnosti, jakož i vzhledem ke skutkovému tvrzení obžaloby a konečkonců též vzhledem k rozsahu a způsobu dokazování před obecným soudem I. stupně, jako rozhodující otázky, které v řízení před obecným soudem bylo třeba objasnit, se jeví

a) přítomnost stěžovatele ve společnosti poškozeného v restauraci hotelu K. v M. ve večerních hodinách dne 22. srpna 1995,

b) stěžovatelova nabídka prodeje odcizeného zboží poškozenému, a to v prodejně ve S.; k této nabídce mělo dojít nedlouho poté, co zboží spolu s dodávkovým automobilem bylo odcizeno.

Podle odůvodnění rozsudku soudu I. stupně, skutkový děj tvrzený obžalobou byl zjištěn především z výpovědi poškozeného F. H. a dále též z výpovědi svědků M. N., M. K., O. R. a J. Ž., kteří tvrzení poškozeného o různých fázích posuzovaného děje tím či oním způsobem potvrdili; tak kupříkladu přítomnost stěžovatele ve společnosti poškozeného v kritické době [ad a)] potvrdili svědci N., K. a R., nabízení odcizeného zboží stěžovatelem [ad b)] pak svědci K. a M..

Podle protokolů o hlavním líčení (č. l. 162 spisu obecného soudu) však svědek R. k dotazu státního zástupce totožnost stěžovatele [ad a)] se "stoprocentní jistotou potvrdit nemohl", sv. M. K. vypověděla (č. l. 170 spisu obecného soudu), že "když se podívá na obžalovaného (sc. stěžovatele), není si dnes stoprocentně jistá, že to není (?) ten muž, který byl v M... je si jista proto, že ten muž byl vyšší (zřejmě než stěžovatel), že "výška je podle jejího názoru rozhodující", že "trvá na tom, co řekla, tam ten byl vyšší, není to on" a svědek N. k dotazu (policisty v průběhu vyšetřování) uvedl (č. l. 163v. spisu obecného soudu), že když byl tážán "zda by se mohlo jednat o toho muže" (zřejmě stěžovatele), "nedokázal se k tomu vyjádřit".

Obdobně [ad b)] svědek M. vypověděl (č. l. 190 ve spisu obecného soudu), že "zda to byl obžalovaný (sc. stěžovatel na jeho prodejně), to není schopen říci" a sv. K. (tamtéž), že "se nepamatuje, že by se setkala v prodejně s obžalovaným (sc. stěžovatelem)".

Přihlédne-li se k údajům vpředu vyjmenovaných svědků, jak tyto jsou v protokolu o hlavním líčení podchyceny, je zřejmé, že tyto údaje ze svědeckých výpovědí jsou ve výrazném rozporu s jejich (souhrnnou) reprodukcí v odůvodnění ústavní stížnosti napadených rozhodnutí obecných soudů a že se tak (v uvažované části) jejich hodnocení (jako provedených důkazů) očividně rozchází jak s povinností obecných soudů uložených jim ustanovením § 2 odst. 6 a § 125 tr. ř., tak se zásadami (soudcovského) volného hodnocení důkazů vůbec.

Odvolací soud, který trestní věc stěžovatele projednával z podnětu odvolání obou procesních stran, vpředu zmíněná pochybení soudu I. stupně nejen přehlédl (jeho skutková zjištění označil "za úplná a správná"), ale nadto - s odkazem na výpovědi již vpředu zmíněných svědků a oproti závěrům soudu I. stupně - označil výpověď poškozeného za natolik věrohodnou, že "není důvodu poškozenému... nevěřit, že skutek proběhl tak, jak o něm opakovaně vypovídal.", když o pravdivosti jeho výpovědi svědčí "i výpovědi (v restauraci a hotelu K.) obsluhujícího personálu od svědkyně Ž.", (která však společníka (řidiče) poškozeného "viděla jen zezadu" - č. l. 163 spisu obecného soudu) až po svědka "K. a N.", a když "v návaznosti na tvrzení poškozeného, o tom, že mu byly odňaty peníze, automobil a zboží nelze přehlédnout výpovědi K., M. "; je proto zřejmé, že rozhodnutí Krajského soudu v Brně, jako soudu odvolacího, je zatíženo týmiž vadami jako rozhodnutí soudu I. stupně.

Ústavní soud, z důvodů vyložených již v nálezu ve věci III. ÚS 23/93 (publ. in Ústavní soud České republiky: Sběrka nálezů a usnesení - svazek 1., č. 5, Praha, 1994) a v jeho intencích, nezamýšlí (za podmínek v označeném nálezu zmíněných) svou

jurisdikcí zasahovat do hodnocení důkazů provedeného obecnými soudy, vychází však z přesvědčení, že před obecným soudem provedené důkazy musí jím být - právě pro účely jejich hodnocení - správně, tj. skutečnosti (přesněji obsahu spisu) odpovídajícím způsobem reprodukovány, pokud se týká ve vlastním vyhodnocení interpretovány; řečeno jen poněkud jinými slovy, předpokladem náležitého a také ústavně souladného hodnocení důkazu je, že informace z hodnoceného důkazu zůstane bez jakékoli deformace v procesu jeho hodnocení zachována a výlučně jen jako taková se promítne do vlastního vyhodnocení jako konečného úsudku soudu. Opačný postup by ve svých důsledcích znamenal nejen vážný zásah do zákonných kautel soudního řízení, ale ohrozil by při výkonu spravedlnosti samotný účel soudního řízení (v dané věci účel vyjádřený ustanovením § 1 odst. 1 al. 1 tr. ř.).

I když další důkazy provedené obecným soudem I. stupně a v tomto nálezu nezmíněné, stejně jako jiné okolnosti zjištěné v průběhu trestního stíhání stěžovatele nasvědčují důvodnému podezření, že stěžovatel je pachatelem inkriminovaných trestných činů, jakkoli vysoký stupeň podezření sám o sobě není s to vytvořit spolehlivý a zejména zákonný podklad pro odsuzující výrok soudu, který - především z ústavního hlediska - musí být vždy výrazem lidsky dosažitelné jistoty, plynoucí především ze zákonem stanoveného procesu zjišťování a následného vyhodnocení rozhodných skutečností tak, aby se skutkové závěry soudního rozhodnutí neocitly v (extrémním) rozporu s vlastním obsahem provedených důkazů (náleze ve věci III. ÚS 84/94 in Ústavní soud České republiky: Sbírka náleží a usnesení - svazek 3., vydání 1., č. 34, Praha, 1995).

Jestliže zákon v oblasti trestního soudnictví pro trestní řízení vyžaduje - mimo jiné - náležité zjištění a (podle zákona) spravedlivé potrestání pachatele (§ 1 odst. 1 al. 1 tr. ř.), nelze - pod aspekty Listiny základních práv a svobod - tomuto postulátu zákona rozumět jinak, než že jím je současně ústavně vymezen rozsah a ochrana ústavně zaručeného základního práva na soudní ochranu (ve znaku "stanoveného postupu" - čl. 36 odst. 1); proto Ústavní soud, veden vpředu vyloženými důvody, shledal ústavní stížnost důvodnou, aniž by však přitom sám hodnotil kterýkoli z obecným soudem I. stupně provedených důkazů či zjevně rozpornou důkazní situaci vůbec.

O důvodné ústavní stížnosti bylo proto rozhodnuto zrušujícím výrokem, jak ze znění tohoto nálezu je zřejmé [§ 82 odst. 1, 3 písm. a) zákona].

III. ÚS 1076/08 ze dne 15. 8. 2008, N 144/50 SbNU 269

K porušení práva obviněného na spravedlivý proces v důsledku závažných vad způsobu provedení a hodnocení dokazování; k prokázání nepřímého úmyslu

Nález Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Muchy a soudců Vladimíra Kůrky a Jana Musila (soudce zpravodaje) - ze dne 15. srpna 2008 sp. zn. III. ÚS 1076/08 ve věci ústavní stížnosti stěžovatele Ing. J. R. proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 5. 6. 2007 sp. zn. 4 T 199/2006, jímž byl stěžovatel uznán vinným pokusem trestného činu ublížení na zdraví a byl mu uložen trest odnětí svobody v trvání dvou let, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 30 měsíců, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. 7 To 376/2007, kterým bylo zamítnuto stěžovatelovo odvolání, a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2008 sp. zn. 3 Tdo 90/2008, kterým bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání, za účasti 1. Obvodního soudu pro Prahu 4, 2. Městského soudu v Praze a 3. Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a A) Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 4 a B) M. K. jako vedlejších účastníků řízení.

Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 5. 6. 2007 sp. zn. 4 T 199/2006, usnesení Městského soudu v Praze ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. 7 To 376/2007 a usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 6. 2. 2008 sp. zn. 3 Tdo 90/2008 se zrušují.

Odůvodnění

I.

V ústavní stížnosti, doručené Ústavnímu soudu dne 28. 4. 2008, napadá stěžovatel rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 5. 6. 2007 sp. zn. 4 T 199/2006, usnesení Městského soudu v Praze ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. 7 To 376/2007 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2008 sp. zn. 3 Tdo 90/2008 a navrhuje jejich zrušení. Tvrdí, že uvedenými rozhodnutími obecných soudů a řízením, které jejich vydání předcházelo, byla porušena jeho základní práva a svobody, jmenovitě právo nebyť stíhán nebo zbaven osobní svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon, podle článku 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina"), a dále právo na spravedlivý proces podle článku 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva") a podle článku 36 odst. 1 Listiny. Též prý nebyl respektován princip presumpce nevinny podle článku 40 odst. 2 Listiny, článek 6 odst. 2 Úmluvy a článek 14 odst. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

Ústavní soud konstatuje, že ústavní stížnost byla podána včas a řádně a splňuje náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen "zákon o Ústavním soudu").

II.

Ústavní soud si vyžádal spis Obvodního soudu pro Prahu 4 sp. zn. 4 T 199/2006, z něhož zjistil:

Stěžovatel (v trestním řízení "obviněný") byl rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 5. června 2007 sp. zn. 4 T 199/2006 uznán vinným pokusem trestného činu ublížení na zdraví podle § 8 odst. 1 tr. zák. k § 222 odst. 1 tr. zák. a byl mu uložen trest odnětí svobody v trvání dvou let, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 30 měsíců.

Skutek trestného činu měl být (zkráceně řečeno) spáchán tím, že obviněný dne 22. 4. 2006 kolem 2,35 hod. v Praze 4 v ulici U. po předchozí rozeprá s M. K. (dále též jen "poškozený") použil proti němu neoprávněně svou soukromou pistolí zn. ČZ, ráže 7,65 mm, a jedním z výstřelů ho zasáhl do břicha, čímž mu způsobil poranění velké předstěny, svrchní vrstvy příčného tračnicku a poranění břišní stěny, přičemž, pokud by zasáhl břišní orgány - zažívací trubici, pak by existovalo riziko rozvoje břišní infekce a sepse a při zasažení jater či sleziny, tj. orgánů topograficky blízkých střelnému kanálu, by hrozilo krvácení a šok, tj. vážná porucha zdraví, též s hrozbou smrti, čehož si obviněný musel být vědom vzhledem k průstřelu přední levé části břišní stěny, kde se nachází životně důležité orgány, ale k těmto komplikacím nedošlo, poranění si vyžádalo hospitalizaci do 27. 4. 2006 a pracovní neschopnost trvala do 12. 5. 2006.

Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. 7 To 376/2007 bylo podle § 256 tr. ř. zamítnuto odvolání obviněného.

Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2008 sp. zn. 3 Tdo 90/2008 bylo podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř. odmítnuto dovolání obviněného.

III.

Stěžovatel se domnívá, že obecné soudy napadenými rozhodnutími porušily jeho ústavní práva, a to konkrétně těmito chybnými postupy a nesprávnými skutkovými a právními závěry, vyznívajících v jeho neprospěch:

Orgány činné v trestním řízení prý od samého zahájení trestního stíhání až do jeho skončení porušovaly zásadu presumpce nevinny. Za situace, kdy proti sobě stály dvě protichůdné verze skutkového děje, totiž usvědčující verze poškozeného a vyvíjející verze obviněného, orgány činné v trestním řízení účelově shromažďovaly důkazy toliko ve prospěch verze poškozeného, zatímco verze obviněného byla potlačována a jakýkoli důkaz svědčící v jeho prospěch byl zcela bagatelizován nebo dokonce překroucen.

Stěžovatel předkládá Ústavnímu soudu svou skutkovou verzi případu, zastávanou jím v celém průběhu trestního stíhání:

Mezi ním jako taxikářem a M. K. jako zákazníkem došlo poté, co M. K. odmítl zaplatit řádně vyúčtovanou cenu za jízdu taxíkem, ke sporu o zaplacení jízdného. Stěžovatel se rozhodl přivolat mobilním telefonem policii, ale to se nelíbilo poškozenému, který ho po vystoupení z vozidla napadl, a to nejprve tak, že ho natlačil pomocí předních dveří auta do sedadla vozu a poté ho napadl kovovou tyčí - násadou od smetáku, kterou ho bodal do prsou a způsobil mu bolestivé zranění. Za této situace stěžovatel použil pistolí, kterou má v řádném držení a kterou si vezl v automobilu pod gumovou podlahou, k varovnému výstřelu z okénka auta do vzduchu. Po tomto výstřelu se prý poškozený na stěžovatele vrhl a bolestivě mu přes hranu staženého okénka páčil pravou ruku, ve které stěžovatel pistolí držel. Při souboji o zbraň došlo k nechtěnému výstřelu, a to v momentě, kdy se stěžovatel poškozenému vyškubl ze sevření. Tímto druhým výstřelem byl prý poškozený náhodně zasažen, stěžovatel výstřel nezamýšlel. Po výstřelu chtěl prý poškozený pokračovat v útoku tyčí, ale po náprahu se zastavil a nakonec odhodil tyč do zahrady. Stěžovatel poté mobilem přivolał na místo policii.

Souhrnně řečeno, stěžovatel předkládá verzi, podle níž on sám jednal v nutné obraně po předchozím fyzickém útoku poškozeného; druhý výstřel, kterým byl poškozený zraněn, nebyl mířen na tělo poškozeného, došlo k němu nechtěně při zápasu.

Stěžovatel vytýká obecným soudům, že svá rozhodnutí opřely o vadně provedené, resp. nesprávně zhodnocené důkazy. Konkrétně uvádí tyto, podle jeho názoru nesprávné důkazní závěry:

- ačkoliv zpracovatel odborného vyjádření z oboru balistiky Z. Z. ve své výpovědi při hlavním líčení dne 23. 5. 2007 připustil, že vzdálenost střelby mohla být "i řekněme ten jeden metr", nalézací soud v odůvodnění rozsudku tvrdí v neprospěch stěžovatele, že vzdálenost střelby byla v rozpětí 1 až 2 metry;

- zcela zaujaté jsou podle mínění stěžovatele závěry soudů všech stupňů při hodnocení zranění, která stěžovateli způsobil poškozený; ačkoliv tato zranění na těle stěžovatele byla zjištěna okamžitě po činu, jsou objektivně podchycena v lékařských zprávách a jsou objasněna též ve znaleckém posudku prof. MUDr. I. B., přesto obvodní soud vyvozuje ničím nepodložený závěr, že ke zraněním nemuselo dojít při potyčce s poškozeným, ale že zranění mohla vzniknout před incidentem nebo po něm; stěžovatel takový postup označuje za svévolné hodnocení důkazů;

- za zcela tendenční pokládá stěžovatel poukaz obsažený v odůvodnění odsuzujícího rozsudku, že nepředal ke znaleckému zkoumání krví potřísněné tričko; uvádí, že pokud bylo zapotřebí takový důkaz opatřit, měla tak učinit policie, která ho měla vyzvat, aby tričko ke zkoumání předal; je-li navíc ironizováno Městským soudem v Praze jeho vyjádření, že krví potřísněná věc je nebezpečným odpadem, jeví se stěžovateli takový přístup soudu jako zaměřený vůči jeho osobě;

- přístup obecných soudů k jeho poraněním vzbuzuje dojem, že soudy naznačují, že si zranění záměrně způsobil sám, aby mohl uplatnit verzi o svém napadení; takový přístup, který není opřen o žádné důkazy, pokládá stěžovatel nejen za nepřijatelný, ale i za neprofesionální a neetický;

- je nesprávné, jestliže soud sám činí závěry, k nimž je třeba určité odbornosti a které může činit toliko znalec; stěžovatel navrhl jak soudu prvního stupně, tak soudu odvolacímu, aby soud přibral znalce z oboru psychiatrie k posouzení otázky, jaký vliv měla opilost poškozeného (2,5 promile alkoholu v krvi) na jeho věrohodnost; znalec-psychiatr by měl též posoudit vliv požití většího množství alkoholu na neadekvátní agresivitu poškozeného; soudy však důkazní návrh odmítly a otázku posoudily samy tak, že opilost poškozeného na jeho věrohodnost neměla vliv; neakceptování tohoto důkazního návrhu pokládá stěžovatel s odkazem na judikaturu Ústavního soudu za tzv. opomenutý důkaz;

- znalec z oboru sebeobranu JUDr. Z. N. překročil dle mínění stěžovatele své kompetence, jeho posudek je kontroverzní, přičemž obecné soudy náležitě nezduvodnily, proč a které relevantní skutečnosti z jeho posudku převzaly a které nikoli; spíše bylo namístě takový posudek zcela odmítnout a přibrat znalce nového, což však soudy neučinily.

Stěžovatel si je vědom skutečnosti, že Ústavnímu soudu v zásadě nepřísluší přehodnocovat dokazování prováděné obecnými soudy, nicméně s odvoláním na ustálenou judikaturu soudí, že v jeho případě obecné soudy vykročily při dokazování z mezí ústavnosti v neprospěch stěžovatele a dopustily se excesu, spočívajícího v naprosto svévolném postupu při hodnocení důkazů v jeho neprospěch.

Závěrem stěžovatel vyjadřuje přesvědčení, že "předmětná věc má svůj přesah do obecnější roviny". Jako nepřijatelný se mu jeví postup orgánů činných v trestním řízení, které kriminalizují jednání obranného charakteru, a to dokonce i tím způsobem, že je obrácena role útočnicka a poškozeného. Popření presumpce nevinu u osoby, která se brání útoku, zpochybňuje podle stěžovatele samotné základy osobní svobody bránící se osoby.

IV.

Ústavní soud si vyžádal vyjádření účastníků a vedlejších účastníků k ústavní stížnosti. Ve vyjádření všech tří soudů, jejichž rozhodnutí jsou napadena ústavní stížností, a ve vyjádření Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 4 je rekapitulován dosavadní průběh trestního stíhání a je poukazováno na to, že stěžovatel v ústavní stížnosti toliko opakuje námitky uplatněné již v trestním řízení. Jeho námitky jsou pokládány za neopodstatněné a je navrhováno zamítnutí ústavní stížnosti. V podrobnostech odkazují tyto orgány činné v trestním řízení na argumentaci uvedenou v napadených rozhodnutích. Protože tato vyjádření neobsahují žádné nové skutečnosti, které by nebyly známy z průběhu trestního řízení, nezasílal je Ústavní soud stěžovateli k replice.

Všichni účastníci a vedlejší účastníci souhlasili s upuštěním od ústního jednání. Ústavní soud dospěl k závěru, že od ústního jednání nelze očekávat další objasnění věci, a proto bylo od ústního jednání podle ustanovení § 44 odst. 2 zákona o Ústavním soudu upuštěno.

V.

Ústavní soud shledává, že ústavní stížnost je důvodná.

Trestní řízení a vydaná rozhodnutí vykazují četné důkazní deficity, které způsobily, že o správnosti zjištění skutkového stavu vyvstávají důvodné pochybnosti. Pokud obecné soudy rozhodly o vině a trestu stěžovatele na základě extrémně rozporného a neúplného dokazování, porušily princip objektivní pravdy a princip presumpce nevinu a zasáhly do sféry ústavně chráněných práv stěžovatele.

Za situace, kdy jediné přímé důkazy obsahující celkové vyličení události, tj. výpovědi obviněného a poškozeného (žádní další očití svědci nebyli zjištěni), jsou při popisu základních skutkových okolností rozporné až protikladné, bylo zapotřebí věnovat mimořádnou pozornost nepřímým důkazům. To se však nestalo. Důkazní pochybení obecných soudů spatřuje Ústavní soud zejména v těchto skutečnostech:

1. Nebyly náležitě objasněny okolnosti střelby, tj. součást objektivní stránky trestného činu, z níž lze odvíjet následné úsudky o zavinění obviněného. Pro posouzení relevantního jednání (tj. pro rozřešení problému, zda šlo o střelbu zacílenou na tělo poškozeného, nebo zda šlo o varovnou střelbu do vzduchu, nebo zda šlo o náhodný výstřel vyšlý při potyčce) jsou důležité zejména tyto otázky, které nebyly provedeným dokazováním uspokojivě zodpovězeny:

a) na kterém místě a jaké poloze se v okamžiku obou výstřelů nacházel poškozený;

b) jaký byl směr (trasa letu) obou střel;

c) jaká byla vzdálenost ústí hlavně střílejší zbraně od zasaženého těla poškozeného;

d) kterým ze dvou výstřelů byl zasažen poškozený.

Je bohužel skutečností, že pro řešení těchto otázek nebyly v přípravném řízení náležitě opatřeny všechny potřebné podklady, zejména nebyla nalezena jedna ze dvou vystřelených střel a ani poté, co bylo zjištěno, že tato střela neuvízla v těle poškozeného, nebyla vyvinuta žádná snaha o alespoň dodatečné nalezení této střely (např. opakovaným ohledáním místa činu, stěny domu apod.). V dokumentaci ohledání místa činu chybí topografický plánec, zachycující přesně polohu jednotlivých stop (existuje pouze nepřesný náčrtek pořízený "od ruky").

Důkazy, které o naznačených otázkách byly shromážděny v trestním řízení, jsou rozporné. Tak např. poškozený tvrdí, že při prvním výstřelu se nacházel za autem a při druhém výstřelu před domem u popelnic. Obviněný naproti tomu uvádí, že první výstřel (kolmo do vzduchu) vystřelil na výstrahu v okamžiku, kdy ho poškozený, který stál asi 70 centimetrů od levých předních dveří auta, bodal tyčí do hrudníku; druhý nezamýšlený výstřel prý padl při zápolení, kdy mu poškozený, stojící u levých předních dveří auta, páčil ruku, v níž obviněný držel nabitou pistolí, přes hranu staženého okénka.

K vysvětlení těchto a dalších rozporů mohlo nepochybně přispět odborné zkoumání z oboru kriminalistické balistiky. Orgány činné v trestním řízení se o to sice pokusily, avšak procesně vadným postupem, a neúplné výsledky tohoto zkoumání nesprávně zhodnotily. Policejní orgán vyžádal u Odboru kriminalistické techniky a expertiz Správy hl. m. Prahy Policie České republiky dvě odborná vyjádření (č. l. 116, 136), která byla poskytnuta (č. l. 119, 138). Zpracovatel tohoto odborného vyjádření kpt. Ing. K. Z. byl u hlavního líčení před nalézacím soudem dne 23. 5. 2007 vyslechnut nikoliv jako znalec, nýbrž jako svědek.

Tento zvolený postup odporuje kogentnímu ustanovení § 105 odst. 1 tr. ř. Vyžádání odborného vyjádření nebylo postačující, protože v tomto případě posuzované otázky z oboru kriminalistické balistiky byly velmi složité a bylo namístě přibrat znalce. Znalecké zkoumání složitých odborných otázek skýtá zásadně lepší předpoklady pro poskytnutí kvalitního a věrohodného důkazu než pouhé odborné vyjádření. To je garantováno preciznější a podrobnější procesní úpravou znaleckého dokazování v trestním řádu (včetně práv poskytnutých obviněnému v § 105 odst. 3 tr. ř. - právo vznášet námitky proti osobě znalce a proti formulaci otázek, což posiluje prvky kontradiktornosti řízení), vyššími nároky na ověřování odborné kvalifikace znalce zakotvenými ve zvláštních předpisech o znalcích (viz zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů), možnostmi znalce požadovat přístup k relevantním informacím ze spisu a podílet se na provádění procesních úkonů (viz § 107 tr. ř.). Právní garancí za správnost znaleckého posudku je rovněž trestní odpovědnost znalce za trestný čin krivá výpověď a nepravdivý znalecký posudek podle § 175 tr. zák., která u zpracovatele odborného vyjádření neexistuje. Aniž by Ústavní soud chtěl jakkoli ovlivňovat konkrétní postup dokazování, domnívá se, že vzhledem k vysoké obtížnosti a závažnosti tohoto případu bylo namístě vyžádat znalecký posudek přímo u vrcholového specializovaného znaleckého ústavu, kterým je Kriminalistický ústav Praha Policie České republiky, v němž je k dispozici optimální personální a technické vybavení pro komplexní kriminalistické zkoumání.

V tomto případě nelze přehlédnout ani to, že policejní orgán při prvním dožádání o odborné balistické vyjádření neposkytl odborníkovi všechny podklady a materiály, které k řešení položených otázek byly nezbytně potřebné, jako byl protokol o ohledání místa činu a fotodokumentace, a tyto podklady byly odborníkovi dodány až dodatečně s více než tříměsíčním zdržením. Za metodické pochybení lze pokládat i skutečnost, že k rekonstrukci činu dne 11. 7. 2006 byl přibrán jako konzultant jiný odborník (plk. V. M.) než ten, který zpracovával odborné vyjádření (kpt. Ing. K. Z.).

V rámci balistického odborného zkoumání byly některé otázky opomenuty, ačkoliv dostupnými kriminalistickými metodami jsou řešitelné a jejich výsledky mohly poskytnout úplnější relevantní údaje. Nabízí se např. tyto nevyužité důkazní možnosti:

- nebyla provedena pokusná střelba, ověřující místo dopadu vyhozených nábojnic při různých polohách střílející zbraně uváděných v rozporných výpovědích obviněného a poškozeného; výsledky této experimentální střelby bylo možno porovnat s polohou nalezených stop-vyhozených nábojnic na místě činu;

- pokusnými srovnávacími zkouškami mohl být ověřen rozptyl povýstřelových zplodin vznikající při výstřelu ze zajištěné pistole daným typem střeliva a tyto výsledky mohly být srovnány se skutečností, že v okolí místa vstřelu na oděvu poškozeného nebyly povýstřelové zplodiny kontaktně difúzní metodou zjištěny; tyto srovnávací zkoušky mohly přispět k určení alespoň přibližného minimálního limitu vzdálenosti ústí hlavně od vstřelu;

- určení různých variant průběhu střelby (stanoviště a pozice střelce a zasažené osoby, směr a vzdálenost střelby) by vyžadovalo, aby bylo provedeno komplexní balistické zkoumání, při kterém by znalec měl k dispozici úplné podklady a byl přítomen na místě činu (např. při rekonstrukci), a mohl tak posoudit všechny situační okolnosti in natura, protože v laboratorních podmínkách jsou tyto okolnosti jen obtížně (pokud vůbec) rekonstruovatelné; tyto komplexní možnosti nebyly v dosavadním průběhu dokazování využity, z odborných vyjádření není patrné, že by jejich zpracovatelé zhlédli místo činu (při provádění rekonstrukci byl přítomen jiný odborník); v odborných vyjádřeních nejsou zvažovány všechny verze případu (např. v odpovědích na položené otázky 2, 3, 4 vychází odborné vyjádření ze dne 14. 9. 2006 toliko ze subjektivních údajů obviněného a poškozeného - viz č. l. 139 spisu).

2. Obecné soudy se nedostatečně vypořádaly s existencí zranění, které se nacházelo na těle obviněného. Osvětlení této otázky je přitom velice důležité pro vyřešení problému, zda je pravdivé tvrzení obviněného, že mu zranění způsobil svým útokem poškozený (což poškozený popírá), a zda tedy byly či nebyly dány podmínky nutné obrany.

Z lékařských zpráv (č. l. 64, 65) vystavených bezprostředně po inkriminované události je objektivně zjištěno, že na hrudi obviněného se nacházela zhmožděnina s oděrkou o ploše cca 7 x 7 cm. Toto zjištění interpretoval nalézací soud jako prý rozporné s tvrzením obviněného, že jej poškozený bodl jen jednou do hrudi násadou, která má průměr "dva až tři centimetry". Soud vyvodil, že prý "zranění nelze dát objektivně do souvislosti s poškozeným" a navíc vyslovil ničím nepodložený a čistě spekulativní závěr, že "zranění již obžalovaný mohl mít před incidentem" (č. l. 266).

Úvaha nalézacího soudu založená na disproporci mezi velikostí zhmožděniny a průměrem násady není přesvědčivá; z popisu události poskytnutého obviněným vyplývá možnost, že příčinou vzniku pohmožděniny mohlo být i jiné předcházející jednání poškozeného, který prý stojícího obviněného zatlačil tlakem otevřených dveří do auta na sedadlo řidiče ("nacpal" - č. l. 208). Prověření této verze by ovšem vyžadovalo uskutečnit konkrétní situační zkoumání s přihlédnutím k rozměrovým charakteristikám objektů; pouhá spekulativní, resp. laická úvaha je při dokazování nepoužitelná. Orgány činné v trestním řízení, jak to vyplývá ze zásady materiální pravdy a ze zásady vyhledávací (§ 2 odst. 5 tr. ř.), jsou povinny objasnit i bez návrhu stran stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch obviněného; naznačenou eventualitou se proto měly orgány činné v trestním řízení zabývat ex officio i bez návrhu obviněného.

3. Ke škodě věci se orgány činné v trestním řízení nevyřádaly uspokojivě ani s vyhodnocením dalších biologických či jiných stop, které mohly osvětlit skutečnost, zda poškozený před střílbou útočil na obviněného násadou a zda jej zranil. Zásadním (a dnes bohužel již asi nenapravitelným) pochybením bylo, že policejní orgány na místě činu nezajistily celou násadu a spokojily se pouze sejmutím vlákna zachyceného na násadě; pokud by byla k dispozici celá násada, naskýtala by se možnost laboratorního zkoumání, zda se na ní eventuálně nenacházejí i jiné, např. biologické mikrostopy (krev apod.). Podobně policejní orgány opomenuly zajistit triko obviněného, na němž (dle tvrzení obviněného) mohla být přítomna krev ze zranění.

Nevyužita však zůstala též existující možnost pokusit se alespoň o druhové určení skupinových vlastností zajištěného textilního vlákna. Poté, co dožádaný odborník odmítl poskytnout odborné vyjádření s odůvodněním, že neobdržel žádný srovnávací materiál (č. l. 132), mohl policejní orgán trvat alespoň na poskytnutí popisu vlastností zajištěného vlákna, eventuálně se mohl pokusit o opatření alespoň náhradního srovnávacího materiálu (např. druhově shodného trika). I když je jisté, že důkazní hodnota takového zjištění by byla značně omezená, přece jen při celkovém nedostatku jiných důkazů by i takové zjištění mohlo mít svou cenu. Není vyloučeno, aby se orgány činné v trestním řízení dodatečně o obstarání takové informace pokusily, protože zajištěná stopa-vlákno je k dispozici.

Z důvodů výše uvedených se Ústavní soud domnívá, že způsob provedení a hodnocení důkazů v této věci trpí závažnými vadami, které dosahují ústavněprávní dimenze. Ústavní soud ustáleně judikuje, že zásadně se necítí být povolán k tomu, aby přehodnocoval důkazy, které obecné soudy provedly, a tím zasahoval do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (srov. čl. 81 a 90 Ústavy). Na druhé straně však je Ústavní soud nejen oprávněn, ale i povinen posoudit, zda řízení jako celek bylo spravedlivé a zda v něm nebyla porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele.

Ústavní soud ve své konstantní rozhodovací praxi vymezil podmínky, za nichž nesprávná aplikace norem jednoduchého práva obecnými soudy vede k porušení ústavně zaručeného práva či svobody [k tomu srov. např. nález Ústavního soudu ve věci sp. zn. III. ÚS 173/02 ze dne 10. 10. 2002 (N 127/28 SbNU 95) a nález sp. zn. I. ÚS 733/01 ze dne 24. 2. 2004 (N 26/32 SbNU 239)]. Jednou z nich je případ svévolné aplikace normy jednoduchého práva ze strany obecného soudu, a to za situace, kdy právní závěr obecného soudu je "v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými a právními zjištěními" [např. nález sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257), nález sp. zn. III. ÚS 166/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 79/4 SbNU 255), nález sp. zn. I. ÚS 401/98 ze dne 13. 1. 1999 (N 3/13 SbNU 11), nález sp. zn. II. ÚS 252/99 ze dne 2. 2. 2000 (N 15/17 SbNU 109), nález sp. zn. I. ÚS 129/2000 ze dne 26. 9. 2000 (N 134/19 SbNU 221), nález sp. zn. I. ÚS 549/2000 ze dne 18. 4. 2001 (N 63/22 SbNU 65), nález sp. zn. III. ÚS 694/02 ze dne 17. 12. 2003 (N 148/31 SbNU 319), nález sp. zn. IV. ÚS 433/02 ze dne 1. 4. 2004 (N 49/33 SbNU 11)].

Podle přesvědčení Ústavního soudu k takovému nesouladu došlo i v daném případě. Obecné soudy provedly rozporné a neúplné hodnocení důkazů a zjištěný skutkový stav rekonstruovaly v rozporu s provedenými důkazy, čímž porušily základní práva stěžovatele obsažená v článku 36 odst. 1 Listiny. Odvolací i nalézací soud nedostály požadavkům plynoucím ze zásady in dubio pro reo, zakotvené v článku 40 odst. 2 Listiny. Ústavní soud zde odkazuje i na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, který opakovaně konstatoval, že každý případ, který vyvolává důkazní pochybnosti, musí být vykládán ve prospěch obviněného (viz např. rozsudek ve věci Barberá, Messeque a Jabardo proti Španělsku z roku 1988, A-146).

Dokazování v této věci neposkytuje spolehlivý podklad pro spravedlivé rozhodnutí o vině a trestu stěžovatele. Obecné soudy nevyvrátily přesvědčivě a procesně nezpochybnitelným postupem obhajobu obviněného, že jednal ve stavu nutné obrany poté, co ho nejprve napadl poškozený. Lze dodat, že teprve až poté, co by bylo spolehlivě zjištěno, že prvním útočníkem byl poškozený, by mohlo nastoupit posouzení otázky přiměřenosti této nutné obrany či případného excesu ze strany obviněného. Za daného (nedostatečně zjištěného) skutkového stavu je ovšem posuzování této otázky předčasně.

Nedostatečně zjištěný skutkový stav neposkytl spolehlivou oporu ani pro náležitou právní kvalifikaci skutku. Obecné soudy kvalifikovaly skutek jako pokus ublížení na zdraví (těžké újmy) podle § 8 odst. 1 k § 222 odst. 1 tr. zák. Prvoinstanční soud v odůvodnění rozsudku dovozuje, že skutek byl spáchán v nepřímém úmyslu ("obžalovaný ... si byl vědom a srozuměn s tím, že střelná zbraň je zbraň způsobit v případě zasažení břicha či trupu způsobit nejen těžkou újmu na zdraví, ale i smrt ..." - str. 7 rozsudku), odvolací a dovolací soudy dokonce dovozují, že šlo o jednání v přímém úmyslu (str. 5 usnesení odvolacího soudu, str. 7 usnesení dovolacího soudu). Tyto úvahy soudů jsou nedostatečné, či dokonce chybně zdůvodněné. To se projevuje i ve skutkové větě výroku odsuzujícího rozsudku, která je neúplná a nepřesná. K výstižnému popisu úmyslu nestačí konstatování obsažené ve skutkové větě výroku odsuzujícího rozsudku, že obviněný "použil ... neoprávněně ... pistoli ... a jedním z výstřelů ho zasáhl do břicha ..., čímž mu způsobil poranění ..., čehož si musel být vědom ...". Stejnými slovy by totiž mohl být popsán i skutek, který by byl spáchán toliko z vědomé nedbalosti.

Trestněprávní teorii je všeobecně uznáváno, že závěr o eventuálním úmyslu, tj. o tom, že pachatel věděl, že svým jednáním může způsobit porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn [§ 4 písm. b) tr. zák.], musí být opřen o konkrétně zjištěné skutečnosti [stejně viz např. nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 37/03 ze dne 17. 6. 2004 (N 81/33 SbNU 285)]. Nepřímý úmysl nelze v žádném případě jen předpokládat, nýbrž je nutno jej na základě zjištěných okolností prokázat. Závěr o úmyslu lze učinit i z objektivních skutečností, např. z povahy činu a způsobu jeho provedení [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 433/02 ze dne 1. 4. 2004 (N 49/33 SbNU 11)], avšak musí se tak stát po velmi detailním dokazování a všestranné analýze jednání, např. prokázáním, zda střelba byla vědomě zacílena do prostoru, kde se nacházela oběť. K prokázání subjektivní stránky nestačí pouhá skutečnost, že tělo oběti bylo zasaženo - k tomu totiž může dojít i nahodilými okolnostmi (vychýlením střely, neočekávaným pohybem oběti apod.). V daném případě nezbytným předpokladem pro závěr o srozumění pachatele se zamýšleným následkem je prokázání toho, že pachatel si daný následek představoval jako možný a nepočítal s žádnou konkrétní okolností, která by mohla zabránit následku (viz např. Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 5. vyd. Praha : ASPI 2007, str. 236). Nic takového v posuzovaném případě nebylo prokázáno a už vůbec nebylo prokázáno nic, co by snad mohlo svědčit dokonce o přímém úmyslu, jak dovozují odvolací a dovolací soudy.

Obiter dictum Ústavní soud ještě dodává:

Presvědčivost rozhodnutí odvolacího soudu je nesporně snižována několika nepřesnostmi a nekorektními interpretacemi obsaženými v odůvodnění jeho usnesení. Tak např. na str. 3 tohoto usnesení odvolací soud vyslovuje souhlas s údajným zjištěním nalézacího soudu, že "poškozený chtěl udeřit násadou od mopu do vozidla poškozeného (správně má být 'obžalovaného' - poznámka Ústavního soudu) a právě v okamžiku náprahu byl zasažen dalším výstřelem z pistole obžalovaného ...". Ve skutečnosti nic takového nalézací soud ve svém rozsudku netvrdí, nýbrž vychází z verze, že poškozený nejprve uslyšel druhý výstřel a teprve potom vzal násadu a chtěl udeřit do automobilu obviněného.

Jestliže ze zjištění znalce psychologa, že obviněný je "racionální člověk, bez emocionální zátěže", dovozuje odvolací soud závěr, že právě "takováto okolnost činí jeho jednání mimořádně nebezpečným" (str. 5 usnesení), je takováto, pro obviněného nevýhodná interpretace zjevně nesprávná. Ve skutečnosti konstatování těchto psychologických vlastností je hodnotově zcela neutrální a o "mimořádné nebezpečnosti" jednání nijak nespovídá.

Také tvrzení odvolacího soudu, že "svůj hluboký odpor vůči takovýmto osobám (míněno takovým, které požíly alkohol - pozn. Ústavního soudu) vyjádřil obžalovaný v právu posledního slova, kdy sám sebe situoval do pozice milovníků všeho živého s výjimkou lidského, nechráněného druhu", z čehož odvolací soud dokonce vyvozuje "jednoznačný názor, že trest měl být uložen v důraznější výměře", se Ústavnímu soudu jeví jako naprostá dezinterpretace skutečně použitých slov obžalovaného (viz protokol o hlavním líčení č. 1. 249).

Takováto v neprospěch obviněného vyznívající a přitom mylná interpretace výsledků dokazování zpochybňuje objektivitu soudního rozhodování a je schopna zavdat pochybnosti o dodržování ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces.

Závěrem tedy Ústavní soud konstatuje:

V daném případě obecné soudy provedly rozporné a neúplné dokazování a důkazy chybně hodnotily, čímž porušily základní práva stěžovatele. Extrémní porušení těchto zásad, zakotvených již na úrovni "obyčejného" práva, tj. na úrovni trestněprocesních pravidel obsažených v trestním řádu, vedlo v posuzovaném případě k dotčení ústavně chráněného práva na spravedlivý soudní proces obsaženého v článku 6 Úmluvy a k nedodržení principu zákonnosti postupu orgánů státní moci stanoveného v článku 2 odst. 3 Ústavy a v článku 2 odst. 2 Listiny. Obecné soudy nedostály požadavkům plynoucím ze zásady in dubio pro reo, zakotvené v článku 40 odst. 2 Listiny.

Proto Ústavnímu soudu nezbylo, než ústavní stížností napadená rozhodnutí podle § 82 odst. 2 a 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušit.

Zrušením rozhodnutí uvedených ve výroku tohoto nálezu se vytváří prostor pro postup podle ustanovení § 314h až 314k tr. řádu. Obecné soudy by se měly pokusit doplněním dokazování zjistit skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí. Provedené důkazy musí zhodnotit podle svého vnitřního přesvědčení

založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu. Pokud by ani po doplněném dokazování nebylo možno dosáhnout praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. pokud by v daném kontextu zůstaly důvodné pochybnosti, jež nelze odstranit ani provedením dalších důkazů, bylo by nutno v souladu se zásadou presumpce nevinny (§ 2 odst. 2 tr. ř.) a z ní vyplývající zásadou in dubio pro reo rozhodnout ve prospěch obžalovaného.

III. ÚS 1980/13 ze dne 9. 1. 2014, N 1/72 SbNU 23

Překvapivé rozhodnutí odvolacího soudu v trestním řízení

Nález Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa (soudce zpravodaj) a soudců Jaroslava Fenyka a Vladimíra Kůrky - ze dne 9. ledna 2014 sp. zn. III. ÚS 1980/13 ve věci ústavní stížnosti L. K., zastoupeného JUDr. Lenkou Dörrovou Čepkovou, advokátkou, se sídlem v Brně, Úvoz 447/120, proti rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 28. srpna 2012 č. j. 4 Tmo 19/2012-535, jímž bylo zrušeno rozhodnutí soudu prvního stupně a nově bylo rozhodnuto o stěžovatelově vině a trestu, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. března 2013 č. j. 3 Tdo 164/2013-36, kterým bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání pro neopodstatněnost, za účasti Vrchního soudu v Olomouci a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení.

I. Rozsudkem Vrchního soudu v Olomouci ze dne 28. srpna 2012 č. j. 4 Tmo 19/2012-535 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 13. března 2013 č. j. 3 Tdo 164/2013-36 bylo porušeno stěžovatelovo základní právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 28. srpna 2012 č. j. 4 Tmo 19/2012-535 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. března 2013 č. j. 3 Tdo 164/2013-36 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní soud obdržel dne 25. června 2013 návrh ve smyslu ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen "zákon o Ústavním soudu"), kterým se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených soudních rozhodnutí s tvrzením, že jimi bylo porušeno jeho ústavně zaručené právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina").

2. Z obsahu napadených rozhodnutí a spisu Krajského soudu v Brně (dále jen "krajský soud") sp. zn. 2 Tm 5/2011, který si Ústavní soud pro posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti vyžádal, se podává, že stěžovatel byl rozsudkem krajského soudu ze dne 10. dubna 2012 č. j. 2 Tm 5/2011-462 shledán vinným přečinem nepřekážení trestného činu podle ustanovení § 367 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a přečinem podílnictví podle ustanovení § 214 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku. Výše uvedených činů se měl stěžovatel dopustit tím, že dne 24. ledna 2011 v Brně na ulici Svitavské nábřeží viděl, jak dva spoluobžalovaní bezdůvodně fyzicky napadli kolemjdoucí osobu, a tedy se hodnověrným způsobem dozvěděl o páčání trestného činu těžkého ublížení na zdraví podle ustanovení § 145 odst. 1 trestního zákoníku a spáchání nebo dokončení takového činu nepřekazil. Poté, co jeden spoluobžalovaný sebral poškozenému mobilní telefon, předal ho stěžovateli a dalšímu spoluobžalovanému, kteří jej následně prodali. Za to byl stěžovatel uložen úhrnný trest odnětí svobody v trvání jednoho roku, přičemž výkon tohoto trestu byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání dvou let a zároveň byl nad stěžovatelem stanoven dohled v rozsahu uvedeném v ustanoveních § 49 až 51 trestního zákoníku.

3. Vrchní soud v Olomouci (dále též jen "vrchní soud") nařídil na základě odvolání podaného státní zástupkyní ve věci veřejné zasedání, které se uskutečnilo dne 28. srpna 2012 za účasti všech obžalovaných a jejich obhájců. V průběhu veřejného zasedání bylo dokazování nalézacího soudu doplněno o posouzení fotografií místa činu předložených obhájky stěžovatele. Vrchní soud následně vyhlásil ústavní stížností napadený rozsudek, jímž bylo rozhodnutí nalézacího soudu podle ustanovení § 258 odst. 1 písm. b) a d) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zrušeno, a odvolací soud podle ustanovení § 259 odst. 3 a 4 trestního řádu sám nově rozhodl tak, že všichni čtyři obžalovaní spáchali zločin loupeže, přičemž stěžovatel byl shledán vinným zločinem loupeže podle ustanovení § 173 odst. 1 a odst. 2 písm. b) trestního zákoníku ve formě spolupachatelství dle ustanovení § 23 trestního zákoníku, za což byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání pěti let. Odvolací soud přisvědčil námitkám státní zástupkyně a uvedl, že nalézací soud zjistil potřebný skutkový stav v dostatečné míře, avšak provedené důkazy posoudil ne zcela v souladu s ustanovením § 2 odst. 6 trestního řádu, neboť je hodnotil jednostranně, mechanicky a nepřihlížel k jejich vzájemným souvislostem. Odvolací soud vytknul krajskému soudu zejména skutečnost, že uvěřil verzi obžalovaných o začátku celého incidentu jakožto snaze zabránit pádu opilého poškozeného do řeky, z čehož pak odvodil chybné právní posouzení jednání jednotlivých obžalovaných. Podle vrchního soudu sice nebylo provedeným dokazováním prokázáno, že mezi obžalovanými existovala výslovná dohoda o loupežném přepadení, avšak z jednoznačně prokázaného jednání všech obžalovaných na místě činu bylo možno dovodit jejich konkludentní dohodu o záměru loupežné přepadení realizovat. K právní kvalifikaci jednání stěžovatele vrchní soud uvedl, že k naplnění znaků spolupachatelství trestného činu loupeže stačí i částečné přispění pachatele, třeba jen v podřízené roli, když je vedeno stejným úmyslem jako činnost ostatních pachatelů, a je tak objektivně i subjektivně složkou děje tvořícího ve svém celku trestné jednání. Proto je dle vrchního soudu

spolupachatelem loupeže podle ustanovení § 173 trestního zákoníku i osoba, která svou přítomností při činu po předchozí dohodě zesiluje účinnost prováděného násilí či pohrůžky násilí.

4. Proti rozsudku odvolacího soudu podal stěžovatel dovolání, které opřel o dovolací důvod podle ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu. Nejvyšší soud toto dovolání odmítl usnesením ze dne 13. března 2013 č. j. 3 Tdo 164/2013-36 s tím, že jde o podání zjevně neopodstatněné, přičemž potvrdil právní závěry, k nimž dospěl vrchní soud.

II. Formální předpoklady projednání návrhu

5. Dříve než mohl Ústavní soud přistoupit k meritornímu projednání ústavní stížnosti, musel posoudit, zda ústavní stížnost splňuje formální náležitosti na takový návrh kladené zákonem o Ústavním soudu, přičemž shledal, že tomu tak je, neboť ústavní stížnost byla podána oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v nichž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s ustanoveními § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (ustanovení § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a contrario), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

III. Argumentace stěžovatele a vyjádření ostatních účastníků řízení

6. Stěžovatel namítá, že právní závěry obou soudů jsou v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními. Uvádí, že soudy porušily trestní zákoník tím, že skutkový stav věci, naplňující skutkovou podstatu přečinu nepřekážení trestného činu, vyhodnotily jako spolupachatelství na zločinu loupeže. Skutek, za nějž byl stěžovatel shledán vinným, nevykazuje zákonné znaky spolupachatelství ve smyslu § 23 trestního zákoníku a ani žádný ze znaků skutkové podstaty zločinu loupeže podle § 173 trestního zákoníku. Stěžovatel podpírá tyto argumenty tvrzením, že z jeho pouhé přítomnosti na místě činu nelze dovozovat podporu jednání spoluobžalovaných, kteří fyzicky napadli poškozeného. Nebyla učiněna žádná skutková zjištění, ze kterých by vyplývalo, že všichni obžalovaní byli vedeni společným záměrem. Soudy pak v rozporu se zásadami trestního práva dovozují naplnění znaků spolupachatelství na zločinu loupeže a konkludentní dohodu o spáchání takového zločinu toliko ze skutečnosti, že se stěžovatel poškozeného nezastal. Stěžovatel rovněž namítá, že odchýlením se od závěrů rozhodnutí R 4119/1931 porušily obecné soudy jeho legitimní očekávání a princip předvídatelnosti soudního rozhodování. Nadto stěžovatel namítá, že soudy nedostatečně odůvodnily napadená rozhodnutí, neboť z nich jasně nevyplývá, že by jeho jednání naplnilo znaky spolupachatelství podle ustanovení § 23 trestního zákoníku. Ve výroku rozsudku Vrchního soudu v Olomouci se pouze konstatuje, že stěžovatel a další obžalovaný "jednání spoluobžalovaných přihlíželi a svou přítomností je v tomto jednání podporovali". Odůvodnění se dále pouze zmiňuje o jakési pasivní podpoře spoluobžalovaných, není však zřejmé, z jakých skutkových zjištění takovou pasivní podporu soud dovozuje a jakým způsobem měla pasivní podpora probíhat. Odvolací soud se rovněž bez jakéhokoliv dokazování odchýlil od právních závěrů soudu prvního stupně, což představuje závažné porušení trestního řádu. Ze všech výše uvedených důvodů stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil.

7. Ústavní soud vyzval podle ustanovení § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu účastníky řízení, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili. Vrchní soud ve svém vyjádření toliko odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí, které se podrobně zabývalo všemi otázkami, jež jsou předmětem projednávání ústavní stížnosti. Rovněž tak Nejvyšší soud fakticky odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí a pouze zopakoval jeho opěrné důvody. Následně navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost jako návrh zjevně neopodstatněný odmítl. Vrchní státní zastupitelství v Olomouci jakožto vedlejší účastník nevyužilo svého práva se k ústavní stížnosti vyjádřit.

8. Stěžovatel následně využil práva repliky, v níž v podstatě zopakoval argumentaci obsaženou v ústavní stížnosti. Znovu poukázal na závažné nedostatky v důkazním řízení, jež vedly k porušení zásady in dubio pro reo. Ve svém důsledku pak tato pochybení vedla k tomu, že i přes nenaplnění znaků trestného činu loupeže byl stěžovatel uznán vinným z jeho spáchání. Zejména Nejvyšší soud porušil stěžovatelovo právo na předvídatelnost trestnosti jednání a soudního rozhodování, neboť interpretoval příslušná ustanovení trestního zákoníku tak, že z pouhého nezastání se oběti trestného činu dovodil stěžovatelův úmysl loupit společně s aktivně jednajícími spoluobžalovanými. Dále stěžovatel znovu upozornil na skutečnost, že odvolací soud se v rozporu s trestním řádem odchýlil od skutkových závěrů soudu nalézacího.

IV. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

9. Ústavní soud zvážil stěžovatelem vznesené námítky, obsah napadených rozhodnutí a příslušného spisového materiálu, přičemž dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

10. Ústavní soud již v minulosti opakovaně vymezil podmínky, za jakých je na základě formálně bezvadné ústavní stížnosti povinen zasáhnout do rozhodovací činnosti obecných soudů, do jejichž soustavy nenáleží, a nezkoumá proto věcnou správnost či "běžnou" zákonitost jejich rozhodnutí. Oprávněn je do činnosti obecných soudů zasáhnout zásadně jen tehdy, byla-li by jí ústavně nepřipustným způsobem zasažena základní práva a svobody účastníků soudního řízení. Posuzování ústavnosti rozhodovací činnosti obecných soudů se pak v řízení o ústavní stížnosti skládá obvykle ze tří komponentů. Nejprve je Ústavní soud ve smyslu ustanovení § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu povinen posoudit otázku ústavnosti aplikovaných ustanovení právních předpisů. Teprve po vyřešení této otázky Ústavní soud posoudí, zda v řízení byla dodržena ústavně zaručená procesní

práva, a konečně hodnotí ústavně konformní interpretaci a aplikaci práva hmotného [srov. např. náleží Ústavního soudu ze dne 20. června 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257) nebo náleží Ústavního soudu ze dne 11. prosince 1997 sp. zn. III. ÚS 205/97 (N 159/9 SbNU 375)].

11. Ústavní soud v projednávané věci neshledal, že by kterékoliv aplikované ustanovení podústavního práva bylo v rozporu s ústavním zákonem, a proto přistoupil k posouzení toho, zda v řízení před obecnými soudy nebyla porušena stěžovatelova procesní práva zaručená hlavou pátou Listiny, a to především v otázce, zda odvolací soud neporušil zásady a pravidla dokazování v trestním řízení takovým způsobem, že by ve výsledku mohl neoprávněně omezit stěžovatelovo právo efektivní obhajoby.

12. Z ustálené rozhodovací činnosti Ústavního soudu vyplývá pro projednávaný případ důležitý závěr, dle něhož není účelem trestního řízení jenom spravedlivé potrestání pachatele, nýbrž i "fair" proces, neboť existence řádného procesu je nevyhnutelnou podmínkou existence demokratického právního státu [srov. např. náleží Ústavního soudu ze dne 12. října 1994 sp. zn. Pl. ÚS 4/94 (N 46/2 SbNU 57; 214/1994 Sb.)]. Formou jednotlivých procesních pravidel dostává tento obecný ústavní rámec svoji konkrétní podobu, jejímž prostřednictvím je teprve možné dospět k závěru, zda v soudním řízení takové hranice nebyly nepřekročeny. Přestože Ústavní soud opakovaně deklaroval svou příslušnost posuzovat zásadně toliko dodržení ústavních kautel soudního řízení jako celku, nastává výraznější provázanost trestního řízení (resp. jeho důsledků) s oblastí ústavně zaručených hmotných práv (nedotknutelnost osobní svobody, právo na ochranu soukromého života atd.) stav, kdy i dílčí porušení podústavních procesních předpisů ve svém důsledku často znamená rovněž porušení základních práv a svobod souzených osob v míře, která vyžaduje kasační zásah ze strany Ústavního soudu.

13. V projednávaném případě se spornou stala především otázka možnosti odvolacího soudu přehodnotit důkazy provedené soudem nalézacím. Odvolací soud se v napadeném rozhodnutí neztotožnil s tím, jak nalézací soud vyhodnotil některé důkazy, přestože jím zjištěný skutkový stav vyhodnotil jako úplný. Z toho důvodu se rozhodl rozsudek krajského soudu zrušit a o vině a trestu rozhodnout sám, přičemž v rámci veřejného zasedání provedl jediný, obhajobou navržený důkaz, a to fotografie místa činu (viz č. l. 530 spisu obecného soudu). Odvolací soud je přitom dle trestního řádu, ustálené judikatury i doktríny vázán hodnocením důkazů provedených soudem nalézacím, pokud tyto důkazy neprovede znovu sám (srov. ustanovení § 259 odst. 3 trestního řádu ve spojení s § 263 odst. 7 trestního řádu). Pokud tedy odvolací soud považuje rozsah dokazování před soudem prvního stupně za úplný, ale provedené důkazy hodnotí jinak, nemůže po zrušení rozsudku nalézacího soudu rozhodnout odsuzujícím rozsudkem sám, ledaže by "přehodnocené" důkazy sám provedl v rámci veřejného zasedání [srov. např. náleží Ústavního soudu ze dne 28. srpna 2008 sp. zn. II. ÚS 445/06 (N 149/50 SbNU 311) ve znění opravného usnesení ze dne 2. října 2008 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. listopadu 1996 sp. zn. 2 Tzn 187/1996 (R 20/1997)]. K tomuto výkladu uvedených ustanovení trestního řádu se přiklání i odborná literatura (srov. např. Šámal, P. a?kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 3121). Ústavní soud tedy v projednávané věci shledal, že v důkazním řízení před odvolacím soudem došlo k porušení uvedených ustanovení trestního řádu, které je třeba řadit k ústavnímu základu řádného soudního řízení (sub 12).

14. Ústavní soud musel dále posoudit, zda toto pochybení dosáhlo intenzity neoprávněného zásahu do některého ze stěžovatelových základních práv a svobod, přičemž shledal, že se tak stalo. Smyslem výše uvedených ustanovení trestního řádu, upravujících možnosti přehodnocení skutkového stavu odvolacím soudem, je naplnění zásad přímosti (§ 2 odst. 11 trestního řádu) a bezprostřednosti (§ 2 odst. 12 trestního řádu) jakožto stěžejních zásad dokazování v trestním řízení. Naplnění těchto zásad zajišťuje jednak to, aby skutkový stav byl hodnocen tím soudem, který důkazy provádí, a je tak o jejich obsahu a vzájemných souvislostech nejlépe informován, a zároveň posilují ústavně zaručená práva obhajoby, která může na provádění důkazů (resp. související otázky či poznámky soudu směřující k potenciálnímu hodnocení prováděných důkazů) bezprostředně reagovat. Naplnění druhého z uvedených cílů má pak především zamezit praxi tzv. překvapivých rozhodnutí, jež jsou začasté předmětem kritiky ze strany Ústavního soudu [srov. např. náleží Ústavního soudu ze dne 4. srpna 1999 sp. zn. IV. ÚS 544/98 (N 109/15 SbNU 75), náleží Ústavního soudu ze dne 27. května 1999 sp. zn. III. ÚS 93/99 (N 80/14 SbNU 161) nebo náleží Ústavního soudu ze dne 25. listopadu 2009 sp. zn. I. ÚS 2669/09 (viz níže)].

15. Rozhodnutí odvolacího soudu tak lze v důsledku porušení výše uvedených ustanovení trestního řádu charakterizovat jako tzv. překvapivé rozhodnutí, v jehož důsledku bylo omezeno stěžovatelovo právo efektivní obhajoby, především v možnosti bezprostředně se vyjádřit k důkazům a způsobu jejich přehodnocení odvolacím soudem. Vzhledem k tomu, že předmětné důkazy (výpovědi obžalovaných a jednoho svědka) odvolací soud nově vyhodnotil pro stěžovatele méně příznivě, což ve svém důsledku vedlo k jeho odsouzení pro mnohem závažnější trestný čin, je zásah do stěžovatelových základních práv zcela evidentní. Výše uvedené principy pak musí být vzhledem k charakteru dopadu do osobní sféry souzené osoby dodrženy zejména v případech "přeměny" nalézacím soudem podmíněně odloženého trestu v nepodmíněný trest uložený soudem odvolacím [obdobně např. náleží Ústavního soudu ze dne 25. listopadu 2009 sp. zn. I. ÚS 2669/09 (N 246/55 SbNU 367)]. Z výše uvedeného tak vyplývá, že v projednávaném případě se nejedná toliko o formální pochybení, které nemohlo mít reálný dopad do sféry základních práv a svobod stěžovatele a proti němuž by Ústavní soud jakožto orgán efektivní ochrany ústavně zaručených práv nemohl zasáhnout, nýbrž jde o neoprávněný zásah v materiálním smyslu, jak byl vymezen judikaturou Ústavního soudu [srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 26. března 2009 sp. zn. I. ÚS 3108/08 (U 9/52 SbNU 821)].

16. V projednávaném případě je navíc třeba odmítnout argumentaci, že opakováním výpovědí obžalovaných nelze vzhledem k jejich zájmu na příznivém výsledku řízení očekávat další objasnění věci, neboť jimi prezentovanou verzi potvrdil i jeden svědek. Přihlédnout je rovněž třeba k tomu, že při opětovném provádění těchto přehodnocených důkazů nelze očekávat

nepřiměřené zpomalení trestního řízení či nárůst jeho nákladů o více než částku potřebnou k předvolání několika svědků. Obžalovaní byli všichni veřejnému zasedání přítomni, a soudu tak nic nebránilo v jejich výslechu, přičemž toto vyslechnutí navrhovala i státní zástupkyně Krajského státního zastupitelství v Brně (srov. str. 10 odůvodnění napadeného rozhodnutí odvolacího soudu). Ze stěžovatelových podání z řízení před Nejvyšším soudem i Ústavním soudem pak zjevně vyplývá, že stěžovatel a jeho právní zástupkyně mají k hodnocení důkazů a skutkovým závěrům vrchního soudu celou řadu námitek, které hodlali ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny uplatnit v odvolacím řízení. Ani Nejvyšší soud, natož pak Ústavní soud, však není procesními předpisy povolán skutková zjištění odvolacího soudu přezkoumávat. To dále podtrhuje míru, kterou byla překvapivostí rozhodnutí vrchního soudu omezena reálná možnost efektivní obhajoby proti názorům a skutkovým závěrům tohoto soudu.

17. Lze tedy uzavřít, že vrchní soud zatížil své rozhodnutí a řízení mu předcházející vážnou vadou nesoucí znaky libovůle, jež ve svém důsledku způsobila porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny, a to porušením ústavním pořádkem chráněných zásad ústnosti a bezprostřednosti dokazování v trestním řízení. Ústavní soud proto napadený rozsudek zrušil a věc vrací vrchnímu soudu k novému projednání. Pokud dovolací soud nenapravit shledaný neoprávněný zásah do stěžovatelových základních práv a svobod, nedostal své povinnosti podle čl. 4 Ústavy, pokračoval tak v jejich porušování a z toho důvodu Ústavní soud přistoupil i ke zrušení napadeného rozhodnutí Nejvyššího soudu.

18. Ústavní soud tedy mimo ústní jednání z výše uvedených důvodů vyhověl ústavní stížnosti podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a dle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil rozhodnutí vyjmenovaná ve výroku tohoto nálezu. Vytknutá pochybení obecných soudů se bezesbýtku týkají rovněž spoluodsouzených osob, a proto Ústavní soud s ohledem na zásadu beneficium cohaesionis zrušil napadená rozhodnutí i ve vztahu k těmto osobám.

19. Posouzení dalších v ústavní stížnosti vznesených námitek již Ústavní soud nepovažoval za nutné, neboť všechny vytýkané aspekty rozhodnutí vrchního soudu budou předmětem znovuotevřeného odvolacího řízení (včetně možných dopadů amnestie prezidenta republiky - viz č. l. 614 soudního spisu) a jejich projednáním v řízení o ústavní stížnosti by se Ústavní soud dopustil nepřipustného předjímání závěrů tohoto soudního řízení.

IV. ÚS 558/02 ze dne 18. 6. 2003, N 95/30 SbNU 391, Podmínky pro čtení protokolu o výpovědi svědka u hlavního líčení

Nález Ústavního soudu (IV. senátu) ze dne 18. června 2003 sp. zn. IV. ÚS 558/02 ve věci ústavní stížnosti K. Š. a M. Š. proti usnesení Nejvyššího soudu z 10. 9. 2002 sp. zn. 7 Tdo 647/2002, jímž bylo odmítnuto dovolání stěžovatelů proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě, pobočky v Olomouci, z 20. 5. 2002 sp. zn. 2 To 271/2002, jímž byl částečně zrušen a částečně potvrzen rozsudek Okresního soudu v Olomouci z 11. 3. 2002 sp. zn. 5 T 225/2002, kterým byli stěžovatelé uznáni vinnými trestnými činy porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1 a 2 trestního zákona a krádeže podle § 247 odst. 1 písm. b) a odst. 2 trestního zákona, za což byl každému ze stěžovatelů uložen peněžitý trest se stanovením náhradního trestu odnětí svobody a uložena povinnost zaplatit společně a nerozdílně náhradu škody.

Výrok

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. září 2002 sp. zn. 7 Tdo 647/2002, rozsudek Krajského soudu v Ostravě, pobočky v Olomouci, ze dne 20. května 2002 sp. zn. 2 To 271/2002 a rozsudek Okresního soudu v Olomouci ze dne 11. března 2002 sp. zn. 5 T 225/2002 se zrušují.

Odůvodnění

Dne 19. 8. 2002 obdržel Ústavní soud, ve lhůtě podle § 72 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen "zákon") ústavní stížnost, kterou stěžovatelé napadli rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě, pobočky v Olomouci, jímž byl částečně zrušen a částečně potvrzen rozsudek Okresního soudu v Olomouci.

Rozsudkem Okresního soudu v Olomouci byli stěžovatelé uznáni vinnými trestnými činy porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1 a 2 trestního zákona a krádeže podle § 247 odst. 1 písm. b) a odst. 2 trestního zákona (bod 1. výroku o vině), kterých se dopustili tím, že v přesně nezjištěné době v měsících listopadu a prosinci 1999 ve S. po předchozí dohodě a po vypáčení vchodových dveří ze dvora včetně odstranění visacího zámku vnikli v levé části domu č. 32 do samostatného bytu obývaného R. D. (nar. 1916), z něhož odcizili peněžní částku ve výši 60 000 Kč, 1 ks pánských stříbrných hodinek v hodnotě 1 350 Kč, zlatý prsten s fialovým kamenem v hodnotě 1 950 Kč, 30 ks mincí z období 1. republiky, 6 obrazů s náboženskou tematikou a další osobní věci včetně části nábytku a ošacení, které vyklidili a na dvoře zčásti spálili nebo odložili do jiných částí domu. Tím R. D. způsobili škodu ve výši nejméně 69 090 Kč. Stěžovatel byl dále uznán vinným trestným činem krádeže podle § 247 odst. 1 písm. a) trestního zákona (bod 2. výroku o vině), kterého se dopustil tím, že v obci S. č. 32 v období od 13. 3. 2001 do 22. 3. 2001 (konkrétně ve dnech 13., 21. a 22. 3. 2001) používal neoprávněně, bez souhlasu majitele F. J. pevnou telefonní linku účastnického čísla 06....., ze které telefonoval na placené telefonní služby s předčíslem 0609, přičemž protelefonované částky nezaplatil a takto způsobil škodu F. J. ve výši 6 409,33 Kč. Oběma stěžovatelům byl uložen peněžitý trest, a to stěžovateli ve výši 12 000 Kč a stěžovatelce ve výši 10 000 Kč, se stanovením náhradního trestu odnětí svobody v trvání dvou měsíců. Současně jim byla

uložena povinnost zaplatit společně a nerozdílně R. D. na náhradu škody částku 65 490 Kč, se zbytkem nároku na náhradu škody byl poškozený podle § 229 odst. 2 trestního řádu odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních.

Proti rozsudku soudu prvního stupně podali oba stěžovatelé odvolání, přičemž napadli všechny výroky rozsudku. Dovožovali, že soud prvního stupně vycházel z neúplných skutkových zjištění a hodnocení provedených důkazů bylo jednostranné. Soud se nevypořádal s rozpory mezi výpověďmi svědků, kteréžto rozpory v odvolání podrobně rozvedli. Dále namítali, že výpověď svědka - poškozeného R. D. - z přípravného řízení byla u hlavního líčení přečtena, ač nebyly splněny podmínky ustanovení § 211 odst. 2 trestního řádu a přečtena byla rovněž výpověď svědkyně P. Č., aniž byly splněny podmínky ustanovení § 211 odst. 4 trestního řádu.

Odvolací soud zrušil rozsudek soudu prvního stupně v bodě 2., pokud šlo o vinu stěžovatele trestným činem krádeže podle § 247 odst. 1 písm. a) trestního zákona, a ve výroku o trestu, a na stejném skutkovém základě (neoprávněné telefonování ke škodě F. J.) uznal stěžovatele vinným trestným činem podvodu podle § 250 odst. 1 trestního zákona a uložil mu opět peněžité trest ve výši 12 000 Kč se stanoveným náhradním trestem odnětí svobody v trvání dvou měsíců. Odvolání stěžovatelky bylo zamítnuto. Odvolací soud uznal námitku týkající se přečtení výpovědi svědkyně P. Č. při hlavním líčení. Ztotožnil se s tím, že podmínky ustanovení § 211 odst. 4 trestního řádu nebyly splněny, neboť u výslechu této svědkyně v přípravném řízení nebyli obvinění přítomni. Okresní soud neměl proto výslech svědkyně použít při své argumentaci. Naproti tomu vyslovil souhlas se závěrem soudu prvního stupně, že byly splněny podmínky ustanovení § 211 odst. 2 písm. a) trestního řádu pro čtení výpovědi svědka R. D. z přípravného řízení u hlavního líčení. Dále - jak bylo uvedeno shora - změnil právní kvalifikaci jednání stěžovatele popsáného pod bodem 2. výroku o vině. Jinak se plně ztotožnil s rozsahem provedeného dokazování a se způsobem hodnocení důkazů soudem prvního stupně ve vztahu k jednání popsánému ve výroku o vině napadeného rozsudku, správným shledal i výrok o trestu.

Stěžovatelé v ústavní stížnosti uvedli, že se nedopustili trestných činů, za které byli pravomocně odsouzeni, neboť k vyklizení bytu R. D. měli jeho souhlas. Pokud soudy dovodily, že předmětné telefonické hovory mohl uskutečnit pouze stěžovatel, pak to, že byly vypuštěny 3 telefonáty, pro které byl původně žalován, svědčí o tom, že mohl telefonovat i někdo jiný. Shodně jako v odvolání namítli nesprávné hodnocení důkazů a neodstranění rozporů ve výpovědích svědků, na jejichž svědeckých byl výrok o vině postaven. Zejména pak orgánům činným v trestním řízení vytkli, že jim ani v jednom ze stadií řízení nebylo umožněno účastnit se výslechu svědka R. D. a klást tomuto svědkovi otázky, ač se jednalo o svědka stěžejního ve vztahu k trestným činům podle ustanovení § 238 odst. 1 a 2 trestního zákona a § 247 odst. 1 písm. b) a odst. 2 trestního zákona. Navrhli proto, aby Ústavní soud zrušil oba rozsudky, neboť jimi bylo porušeno jejich ústavně zaručené právo na soudní ochranu vyplývající z čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva"). Soudy rovněž nedostály ústavní povinnosti uložené jim ustanovením čl. 90 Ústavy České republiky (dále jen "Ústava").

Na základě výzvy se k ústavní stížnosti vyjádřil účastník - Krajský soud v Ostravě, pobočka v Olomouci, prostřednictvím předsedy senátu 2 To. Ten navrhl zamítnutí ústavní stížnosti. Vedlejší účastník - Krajské státní zastupitelství v Ostravě, pobočka v Olomouci, se vzdalo postavení vedlejšího účastníka, aniž by se k ústavní stížnosti vyjádřilo.

Ústavní soud si k věci vyžádal spis Okresního soudu v Olomouci sp. zn. 5 T 225/2001. Dne 10. 9. 2002 mu však bylo sděleno, že stěžovatelé proti napadeným rozhodnutím podali rovněž dovolání a příslušný spis byl odeslán dovolacímu soudu. Ústavní soud proto vyčkal rozhodnutí Nejvyššího soudu.

Dne 3. 10. 2002 bylo Ústavnímu soudu doručeno usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 9. 2002 sp. zn. 7 Tdo 647/2002, kterým bylo dovolání stěžovatelů odmítnuto. Nejvyšší soud v odůvodnění konstatoval, že ač stěžovatelé své námitky formálně směřují do oblasti důvodu dovolání uvedeného v § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu ("rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku nebo na jiném nesprávném hmotněprávním posouzení"), uplatňují v dovolání ve skutečnosti zcela jiný důvod, než který má na mysli toto ustanovení, neboť poukazují na nedostatky skutkových zjištění a nesprávné hodnocení provedených důkazů. Proto bylo třeba dovolání odmítnout.

Dne 29. 10. 2002 bylo doručeno Ústavnímu soudu podání stěžovatelů, kterým rozšířili ústavní stížnost i proti tomuto usnesení Nejvyššího soudu. Stěžovatelé uvedli, že otázku souladu skutkových zjištění s právním závěrem učiněným obecnými soudy lze podřadit pod pojem "právní posouzení skutku nebo jiné hmotněprávní posouzení". Nejvyšší soud interpretoval dle jejich názoru ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu značně restriktivně, výklad tohoto ustanovení z jeho strany byl zužující a v důsledku toho i extrémní, a vybočil tak z mezí ústavnosti. Postupem dovolacího soudu bylo porušeno jejich právo na spravedlivé a vyčerpávající projednání jejich trestní věci. Rozhodnutí, proti nimž bylo podáno dovolání, jsou v rozporu se základními principy a zásadami trestního řízení a Nejvyšší soud dle názoru stěžovatelů porušil jejich základní ústavní práva obsažená v čl. 6 odst. 1 Úmluvy, čl. 90 Ústavy a čl. 4 odst. 4 a čl. 36 a násl. Listiny.

Na základě výzvy Ústavního soudu se k věci vyjádřil též nový účastník - Nejvyšší soud - prostřednictvím předsedy senátu 7 Tdo. Ten uvedl, že právo stěžovatelů na spravedlivý proces nemohlo být porušeno, neboť jejich trestní věc byla projednána v hlavním líčení před soudem prvního stupně, dále před soudem odvolacím a věci se podle příslušných ustanovení zabýval i Nejvyšší soud. V další části vyjádření je v podstatě zopakováno odůvodnění napadeného usnesení.

Na základě výzvy se vyjádřil i nový vedlejší účastník - Nejvyšší státní zastupitelství v Brně - prostřednictvím nejvyšší státní zástupkyně. Ta uvedla, že nedostatky v postupu soudů obou stupňů (nesprávné skutkové zjištění, chybné hodnocení důkazů) tvrzené v dovolání není skutečně možné podle současné rozhodovací praxe Nejvyššího soudu v dovolání namítat. V další části svého vyjádření však vedlejší účastník obecně vyhodnotil rozhodovací praxi Nejvyššího soudu ve vztahu k problematice materiálního naplnění dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu tak, že současná praxe Nejvyššího soudu spočívající v zúžené interpretaci ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu je ve svém důsledku porušením čl. 13 Úmluvy, konkrétně porušením práva na účinné opravné prostředky, neboť podle tohoto ustanovení každý, jehož práva a svobody přiznané Úmluvou byly porušeny, musí mít účinné prostředky nápravy před národním orgánem. Tento názor vedlejší účastník dále podrobně odůvodnil a navrhl, aby ústavní stížnosti bylo vyhověno a napadené usnesení Nejvyššího soudu zrušeno.

Po seznámení se se všemi podklady včetně spisu Okresního soudu v Olomouci sp. zn. 5 T 225/2002 Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

Ústavní soud opakovaně zdůraznil, že zásadně není oprávněn zasahovat do jurisdikce obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (čl. 81 a 90 Ústavy). Proto postupují-li soudy ve shodě s ustanoveními hlavy páté Listiny (čl. 83 Ústavy), nemůže Ústavní soud na sebe přebírat právo přezkumného dohledu nad jejich činností. Z ústavního principu nezávislosti soudce (čl. 82 Ústavy) vyplývá zásada volného hodnocení důkazů, a jestliže obecné soudy při svém rozhodování respektují tuto zásadu, není v pravomoci Ústavního soudu přehodnocovat hodnocení důkazů obecnými soudy. To však nic nemění na jeho oprávnění a povinnosti zjišťovat, zda napadenými soudními rozhodnutími nebylo zasáhnuto do ústavně zaručených základních práv a svobod. V této souvislosti Ústavní soud mnohokrát připustil, že interpretace právních předpisů obecnými soudy může být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny a zasáhne do některého ústavně zaručeného základního práva. V takových případech je Ústavní soud povinen zakročit. Z uvedených hledisek třeba posoudit i projednávanou trestní věc.

S ohledem na obsah ústavní stížnosti je nutno se nejdříve zabývat otázkou, zda v dané věci došlo k dotčení ústavně garantovaných práv stěžovatelů na soudní ochranu podle hlavy páté Listiny a v této souvislosti posoudit ústavnost interpretace a aplikace ustanovení § 211 odst. 2 písm. a) trestního řádu, které stanoví podmínky, za jejichž splnění lze v hlavním líčení upustit od provedení důkazu výsledkem svědka a protokol o jeho výpovědi přečíst.

Svědka-poškozený R. D. byl v přípravném řízení vyslechnut vyšetřovatelem dne 21. 8. 2001. Soud prvního stupně při hlavním líčení dne 14. 2. 2002 poté, co zjistil, že se tento svědek k hlavnímu líčení nedostavil, konstatoval lékařskou zprávu týkající se jeho zdravotního stavu a jeho výpověď z přípravného řízení přečetl podle § 211 odst. 2 písm. a) trestního řádu. Dále při tomto hlavním líčení byla podle § 211 odst. 4 trestního řádu přečtena i výpověď svědkyně P. Č., která byla vyslechnuta vyšetřovatelem dne 16. 7. 2001. Třeba připomenout, že stěžovatelé si v přípravném řízení obhájce ne zvolili, takže přítomnost obhájce u výslechu shora jmenovaných svědků nepřicházela v úvahu. Stěžovatelé se výsledků rovněž nezúčastnili a ani zúčastnit nemohli, neboť o provádění těchto vyšetřovacích úkonů nebyli vyšetřovatelem vyrozuměni. Podle ustanovení § 211 odst. 2 písm. a) trestního řádu je možné protokol o výpovědi svědka přečíst tehdy, byl-li výslech proveden způsobem odpovídajícím ustanovením trestního řádu a taková osoba zemřela nebo se stala nezvěstnou, pro dlouhodobý pobyt v cizině nedosažitelnou, nebo onemocněla chorobou, která natrvalo nebo pro dohlednou dobu znemožňuje její výslech. Přesto, že při hlavním líčení konaném dne 11. 3. 2002 navrhla státní zástupkyně i obhájce stěžovatelů osobní výslech jmenovaného svědka, byl tento důkazní návrh soudem prvního stupně zamítnut.

Soud prvního stupně v odůvodnění rozsudku tento postup ve vztahu ke svědkovi R. D. odůvodnil odkazem na lékařskou zprávu, přičemž dále uvedl, že "je nutno brát v úvahu jak zdravotní, tak i morální aspekty výslechu osoby téměř 90leté k okolnostem, které mohou svědka nepochybně negativně ovlivnit, jak je zmíněno i v lékařské zprávě". Postup dle citovaného ustanovení je proto "plně dostačující". Odvolací soud se v tomto směru ztotožnil se soudem prvního stupně a konstatoval, že zákonné podmínky pro postup podle ustanovení § 211 odst. 2 písm. a) trestního řádu byly splněny.

Výčet překážek bránících výslechu svědka uvádí ustanovení § 211 odst. 2 písm. a) trestního řádu taxativně a jejich existence musí být spolehlivě zjištěna. Ač soud prvního stupně výslovně neuvedl, který důvod uvedený v citovaném ustanovení při čtení výpovědi svědka R. D. aplikoval, lze z odůvodnění tohoto postupu dovodit, že se jednalo o důvod čtvrtý, tj. že "osoba.....onemocněla chorobou, která natrvalo nebo po dohlednou dobu znemožňuje její výslech". Dle lékařské zprávy ze dne 30. 1. 2002 jmenovaný svědek "je chronický nemocný, jakékoliv narušení stereotypu má pro něj nepříznivé následky", v důsledku čehož vyjadřující se lékař účast na soudním řízení dne 14. 2. 2002 "nedoporučil". Z této lékařské zprávy tedy nelze dovodit, že svědek onemocněl chorobou, která by natrvalo nebo alespoň po dohlednou dobu "znemožňovala jeho výslech", jak požaduje příslušné ustanovení trestního řádu, ale pouze to, že jeho výslech by bylo vhodnější provést nikoliv před soudem, nýbrž na místě, kde se v tu dobu zdržoval, tj. v Domově důchodců v Č., jak také navrhovala státní zástupkyně u hlavního líčení. Skutečnosti, že výslech svědka R. D. v době probíhajícího soudního řízení nebyl neuskutečnitelný, si byl vědom i soud prvního stupně, což vyplývá z jeho konstatování v odůvodnění rozsudku, že "pokud bude krajský soud v odvolacím řízení považovat výslech svědka D. za nutný, může si ho sám obstarat ve smyslu § 259 odst. 1 a 3 trestního řádu". Podmínky ustanovení § 211 odst. 2 písm. a) trestního řádu splněny nebyly, neboť výslech svědka nebyl nemožný. Interpretace čtvrtého důvodu umožňujícího čtení výpovědi svědka u hlavního líčení byla ze strany soudů obou stupňů výrazně extenzivní.

Při posuzování, zda extenzivním výkladem vybočily obecné soudy z rámce ústavnosti, je třeba zvažovat, zda výpověď svědka R. D. byla pouze jedním z důkazů usvědčujících pachatele či se jednalo o zásadní usvědčující důkaz. Při rozhodování o vině stěžovatelů za jednání popsané pod bodem 1. výroku o vině bylo zásadní otázkou, zda stěžovatelé měli souhlas ke vstupu do bytu R. D. a k tomu, aby věci v bytě uložené vystěhovali či nikoliv, a jaké množství peněz, případně jaké další cennosti se měly v bytě nacházet. Právě v tomto směru byla důkazní situace velmi složitá. Všechny osoby, které vypovídaly jako svědci v této trestní věci, jsou v příbuzenském či obdobném vztahu ke stěžovatelům - R. D. je prastrýc stěžovatelky, F. J. je jejím otec (a tchán stěžovatele), O. P. je družkou F. J., P. Č. a M. K. jsou sestry stěžovatelky a švagrové stěžovatele. Přitom prokazatelně v době probíhajícího trestního řízení existovaly velmi negativní osobní vztahy mezi stěžovateli a svědky F. J., P. Č. a M. K., kteří především - přičemž jejich výpovědi jsou vzájemně rozporné - dosvědčují, že R. D. stěžovatelům nedal souhlas k nastěhování se do jeho bytu, a vyjadřují se k cennostem, které měl jmenovaný v bytě zanechat. Za této situace nutno dospět k závěru, že poškozený R. D. byl svědkem klíčovým a jeho výpověď byla rozhodujícím důkazem, o který bylo možné opřít výrok, jímž by stěžovatelé byli uznáni vinnými v bodě 1. obžaloby.

Po zhodnocení výše uvedených skutečností Ústavní soud uzavírá, že extenzivní interpretací ustanovení § 211 odst. 2 písm. a) trestního řádu obecné soudy vybočily z rámce ústavnosti a svým postupem zasáhly do ústavně zaručeného práva stěžovatelů na soudní ochranu podle hlavy páté Listiny (zejména čl. 36 odst. 1). Zjištěné pochybení lze hodnotit jako natolik závažné, že proces jako celek nesplňuje znaky procesu vedeného fair způsobem. K tomuto závěru vedly Ústavní soud následující úvahy:

Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva (čl. 1 odst. 2 Ústavy). Takovými závazky jsou i ty, které vyplývají z Úmluvy. Úmluva je ve smyslu čl. 10 Ústavy součástí právního řádu a soudy jsou jí vázány (čl. 95 odst. 1 Ústavy). Podle čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy má každý, kdo je obviněn z trestného činu, minimální právo "vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslechu svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě", kteréžto právo obviněný realizuje především kladením otázek svědkovi. Evropský soud pro lidská práva citované "minimální právo" interpretuje tak, že pouhé přečtení protokolu o výpovědi z přípravného řízení samo o sobě sice nemusí odporovat citovanému ustanovení Úmluvy, situaci je však vždy nutné posoudit z pohledu zachování práv obhajoby, jejichž ochrana je předmětem a účelem uvedeného ustanovení. Pro posouzení, zda došlo k porušení čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy je především rozhodné, zda stěžovatel měl nebo naopak neměl možnost v předchozích stádiích řízení pokládat otázky osobě, jejíž výpověď má být u soudu čtena.

V posuzovaném případě byl klíčový svědek obžaloby R. D. vyslechnut pouze v přípravném řízení. O termínu konání jeho výslechu nebyli stěžovatelé vyrozuměni, neměli proto možnost se výslechu zúčastnit. Při hlavním líčení byla výpověď jmenovaného svědka pouze přečtena, navíc v rozporu se zněním ustanovení § 211 odst. 2 písm. a) trestního řádu. Stěžovatelům, případně jejich obhájci, tedy nebyla v průběhu celého trestního řízení ani jednou dána možnost klást otázky svědku obžaloby, jehož výpověď byla zásadním a rozhodujícím usvědčujícím důkazem.

S ohledem na výše uvedené skutečnosti nemá Ústavní soud důvod se zabývat otázkou, zda napadenými soudními rozhodnutími byla dotčena jiná ústavní práva, která stěžovatelé ve své stížnosti uvádějí. Napadenými rozhodnutími podle přesvědčení Ústavního soudu nepochybně došlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelů na soudní ochranu podle hlavy páté Listiny, jakož i práv zakotvených v čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy. Ústavní soud se přitom řídil i právním názorem, který již vyslovil v nálezu ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 662/01 z 11. 3. 2003 (Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 29, nálež č. 37), kde se jednalo o podobnou problematiku. Ústavní stížnosti proto vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil.

Ústavní soud dále považuje za účelné přisvědčit výhradám Nejvyššího státního zastupitelství v Brně, pokud jde o interpretaci ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu Nejvyšším soudem. Výklad tohoto ustanovení spočívající v tom, že v rámci řízení o dovolání náleží Nejvyššímu soudu toliko posouzení, zda ve výroku o vině skutková věta odpovídá větě právní, resp. zda skutková věta představuje slovní vyjádření posuzovaného skutku tak, aby obsahovala všechny relevantní okolnosti z hlediska použité právní kvalifikace, bez ohledu na jakékoliv námitky týkající se právních vad řízení před soudy obou stupňů uplatněné v dovolání a bez přihlídnutí k tomu, zda skutek tak, jak je popsán v odsuzujícím rozsudku, byl skutečně prokázán, lze označit za velmi restriktivní a odporující smyslu a záměru zavedení tohoto mimořádného opravného prostředku do trestního procesu.

IV. ÚS 689/05 ze dne 12. 12. 2005, N 225/39 SbNU 379, K odůvodnění rozhodnutí soudu o dalším trvání vazby

Nález Ústavního soudu - IV. senátu složeného z předsedy senátu Miloslava Výborného a soudců Elišky Wagnerové (soudce zpravodaj) a Vlasty Formánkové - ze dne 12. prosince 2005 sp. zn. IV. ÚS 689/05 ve věci ústavní stížnosti stěžovatelů H. B. a O. L. proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 12. září 2005 sp. zn. 4 To 66/2005, jímž bylo zrušeno usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 18. srpna 2005 č. j. 50 T 1/2005-1927, kterým byli stěžovatelé a další obžalovaný propuštěni z vazby na svobodu, a nově rozhodnuto tak, že se stěžovatelé i další obžalovaný ponechávají i nadále ve vazbě .

I. Postupem porušujícím čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod bylo usnesením Vrchního soudu v Olomouci ze dne 12. 9. 2005 sp. zn. 4 To 66/2005 porušeno základní právo stěžovatelů garantované čl. 8 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Proto se toto usnesení ruší.

Odůvodnění

I.

Včas zaslanoú ústavní stížností splňující všechny formální náležitosti podání dle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, se stěžovatelé domáhají zrušení v záhlaví citovaného usnesení Vrchního soudu v Olomouci (dále též "vrchní soud"), neboť se domnívají, že jim byly porušeny jejich základní práva a svobody garantované čl. 2 odst. 2 a čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina").

Výše citovaným usnesením bylo z podnětu stížnosti státního zástupce částečně zrušeno ve výroku pod bodem I usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 18. 8. 2005 č. j. 50 T 1/2005-1927, kterým byli stěžovatelé a další obžalovaný propuštěni z vazby na svobodu, a nově stížnostní soud rozhodl, že podle § 71 odst. 4, odst. 6 trestního řádu (dále jen "tr. ř.") se stěžovatelé i další obžalovaný ponechávají i nadále ve vazbě .

Stěžovatelé v podané ústavní stížnosti jednak namítají, že výrok Vrchního soudu v Olomouci v sobě obsahuje fakticky dvě rozhodnutí, tj. rozhodnutí o stížnosti státní zástupkyně a následně i rozhodnutí o dalším ponechání stěžovatelů ve vazbě. Stěžovatelé jsou toho názoru, že taková dvě rozhodnutí nelze shrnout do jednoho výroku nejen proto, že jde o rozhodnutí pojmově odlišná, ale zejména proto, že první rozhodnutí je druhoinstanční, kdežto následné rozhodnutí o prodloužení vazby je rozhodnutím prvoinstančním. Jak dodávají, proti rozhodnutí o stížnosti samozřejmě další opravný prostředek není přípustný, nicméně proti rozhodnutí o ponechání ve vazbě naopak opravný prostředek ve formě stížnosti přípustný je. Pokud tedy rozhodl stížnostní soud o prodloužení vazby, aniž by takové rozhodnutí šlo napadnout řádným opravným prostředkem, mají stěžovatelé za to, že tímto postupem byla porušena jejich základní práva garantovaná čl. 2 odst. 2 a čl. 8 odst. 2 Listiny. Dále stěžovatelé poukazují na to, že nebyli před vydáním citovaného usnesení slyšeni před soudem, resp. nebyla jim dána možnost se za přítomnosti právního zástupce vyjádřit k vazebním důvodům, a obecně pojaté odůvodnění rozhodnutí o jejich ponechání ve vazbě je protiústavní. Proto navrhují, aby Ústavní soud v záhlaví citované usnesení zrušil.

Za dalšího účastníka řízení, Vrchní soud v Olomouci, se vyjádřil v předmětné věci rozhodující předseda senátu JUDr. S. U., který uvedl, že se stížnostní soud neztotožnil s propuštěním stěžovatelů z vazby na svobodu. Protože soud prvního stupně takto musel podle zákona postupovat, nezbylo vrchnímu soudu, než ve smyslu § 149 odst. 1 písm. a) tr. ř. sám ve věci rozhodnout a ponechat stěžovatele ve vazbě, tzn. jako stížnostní soud nahradil napadený výrok jiným. K námitce stěžovatelů stran absence jejich slyšení uvedl předseda senátu, že stížnostní soud rozhodoval z podnětu stížnosti státního zástupce, nikoli stěžovatelů, a s ohledem na jejich možnost vyjádřit své stanovisko k podanému opravnému prostředku, čehož nevyužili, neshledal stížnostní soud takový výsledek za potřebný z hlediska posouzení stížnosti státního zástupce. Předseda senátu dále ve svém vyjádření uvedl, že v projednávané trestní věci bylo opakovaně o vazbě stěžovatelů rozhodováno jak soudem prvního stupně, tak i stížnostním soudem, a to vždy s uvedením a odůvodněním důvodů vazby u stěžovatelů, které po celé řízení zůstaly nezměněné, a jako jediná změna ve věci pro posouzení existence vazebních důvodů u stěžovatelů byl zprošťující výrok rozsudku soudu prvního stupně, k němuž stížnostní soud ve svém usnesení zaujal stanovisko. Proto navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnost zamítl nebo odmítl.

II.

S ohledem na to, že trestní řízení vedené proti stěžovatelům nebylo dosud pravomocně skončeno a soudní spis se nachází u odvolacího soudu, vyžádal si Ústavní soud pouze kopie rozhodnutí vydaných v rámci předmětného trestního řízení. Z nich zjistil následující.

Usnesením Městského soudu v Brně ze dne 6. 5. 2004 sp. zn. 70 Nt 3593/2004 byli stěžovatelé a další obvinění vzati do vazby z důvodů uvedených v § 67 písm. a), b), c) tr. ř. Krajský státní zástupce v Brně podal dne 19. 1. 2005 pod sp. zn. 3 KZv 28/2004 obžalobu na stěžovatele a další obviněné, v níž jim klade za vinu, že se dopustili jednání v obžalobě popsaného pod bodem 2, a to jako členové organizované skupiny, přičemž v tomto jednání stěžovatelů krajský státní zástupce spatřoval pokus trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 8 odst. 1 trestního zákona (dále jen "tr. zák.") a § 187 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) tr. zák. spáchaný stěžovateli jako členy organizované skupiny, a dále pak státní zástupce kladl stěžovateli H. B. za vinu, že se dopustil dalšího jednání popsaného v bodě 3 obžaloby, v němž je spatřován trestný čin nedovoleného ozbrojování podle § 185 odst. 1 tr. zák.

Rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 18. 8. 2005 sp. zn. 50 T 1/2005 byli stěžovatelé podle § 226 písm. a) tr. ř. zproštěni obžaloby ze skutku, v němž byl spatřován trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) tr. zák. ve fázi pokusu podle § 8 odst. 1 tr. zák., a to spáchaný stěžovateli jako členy organizované skupiny, a dále byl stěžovatel H. B. podle § 226 písm. c) tr. ř. zproštěn obžaloby ze skutku, v němž byl spatřován trestný čin nedovoleného ozbrojování podle § 185 odst. 1 tr. zák. V odůvodnění rozsudku ve vztahu k prvnímu skutku soud prvního stupně uvedl, že se nepodařilo vyvrátit obhajobu stěžovatelů. Jak dále uvedl soud prvního stupně, v podstatě jediným důkazem, který stěžovatele usvědčoval, byla v přípravném řízení výpověď dalšího obviněného (M. K. D.), který ji učinil před soudcem rozhodujícím o návrhu státního zástupce na vzetí do vazby. Soud však konstatoval, že tento obviněný v průběhu

trestního stíhání tuto výpověď měnil, a vzhledem k dalším skutečnostem považuje soud tuto osobu za nevěrohodnou. Prvostupňový soud dále uvedl, že tato výpověď byla důkazem zcela ojedinělým, osamoceným, bez jakékoli návaznosti či podpory byť důkazů nepřímých. S poukazem na výše uvedené úvahy týkající se osoby obžalovaného D. a jeho výsledků dospěl soud k závěru, že se nepodařilo vyvrátit obhajobu stěžovatelů, která koresponduje se záznamy o sledování a ostatně i s výpovědí svědka A. J. a se záznamy o zadržení stěžovatelů. Vzhledem k tomu, že přetrvávaly pochybnosti o jejich vině, soud, veden zásadou in dubio pro reo, nemohl rozhodnout jinak, než tyto osoby zprostit obžaloby v plném rozsahu s tím, že skutek tak, jak jim byl kladen za vinu, se vůbec nestal" (viz citovaný rozsudek, str. 44).

Ústavní soud dále zjistil, že posledním rozhodnutím o vazbě před vynesením výše citovaného rozsudku bylo usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 19. 5. 2005 č. j. 50 T 1/2005-1802, kterým byli stěžovatelé podle § 71 odst. 6 tr. ř. ponecháni i nadále ve vazbě, resp. usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 12. 7. 2005 sp. zn. 4 To 52/2005, kterým byla zamítnuta stížnost stěžovatelů proti citovanému usnesení. Vazební důvod dle § 67 písm. a) tr. ř. spatřovaly obecné soudy v tom, že stěžovatelé jsou stíháni za zvlášť závažný úmyslný trestný čin, resp. pokus obecně nebezpečného charakteru, za který jim reálně hrozí uložení vysoké trestu odnětí svobody v rámci zákonné trestní sazby od 2 do 10 let, resp. od 8 do 12 let, jsou cizími státními příslušníky, a byť mají na území České republiky povolen pobyt, v souvislosti s předpokládanou citelnou sankcí, jež jim hrozí, je dána důvodná obava, že uprchnou (i s ohledem na chování stěžovatelů při jejich zadržení). Důvod pro tzv. vazbu předstíznou pak obecné soudy shledaly v tom, že ze spisového materiálu vyplývají i takové poznatky, že stěžovatelé měli tvořit organizovanou skupinu zabývající se prodejem omamných látek a že do budoucna si také chtějí zajistit další odbyt velkého množství této látky, resp. že je dána obava z toho, že by stěžovatelé s ohledem na jejich finanční situaci i vysokou ziskovost předmětné trestné činnosti v případě propuštění na svobodu mohli trestnou činnost opakovat.

V den vyhlášení výše citovaného rozsudku, kterým byli stěžovatelé nepravomocně zproštěni obžaloby, vydal Krajský soud v Brně usnesení č. j. 50 T 1/2005-1927, kterým byli stěžovatelé podle § 72 odst. 2 písm. a) tr. ř. propuštěni z vazby na svobodu. V odůvodnění tohoto usnesení soud uvedl, že s ohledem na zprošťující rozsudek ve věci pominuly důvody vazby a nejsou dále důvody k tomu, aby stěžovatelé byli ve vazbě drženi. Navíc soud konstatoval, že u stěžovatelů nehrozí ani za předpokladu, že rozsudek dosud není pravomocný, že by utekli, skrývali se či trestnou činnost opakovali.

Proti citovanému usnesení státní zástupkyně podala stížnost, o níž rozhodl v záhlaví citovaným usnesením Vrchní soud v Olomouci tak, že jej částečně zrušil ve výroku pod bodem I, podle něhož byli stěžovatelé propuštěni z vazby na svobodu, a nově rozhodl tak, že je ponechal ve vazbě. V odůvodnění usnesení stížnostní soud uvedl, že do data rozhodování o stížnosti státní zástupkyně dosud nedošlo k písemnému vyhotovení rozsudku, kterým byli stěžovatelé zproštěni v celém rozsahu obžaloby, takže nebylo možno přezkoumat, jakým způsobem soud prvního stupně hodnotil provedené důkazy, jakými úvahami se přitom řídil a k jakým závěrům dospěl. Dále stížnostní soud uvedl, že nelze vyloučit, že odvolací soud může podanému odvolání státní zástupkyně vyhovět. Za daného stavu by proto propuštění stěžovatelů z vazby na svobodu bylo předčasné, když navíc u nich je shledána existence vazebních důvodů podle § 67 písm. a), c) tr. ř. tak, jak o nich bylo pojednáno v předcházejících rozhodnutích soudu prvního stupně i soudu vrchního. V tomto směru stížnostní soud na tato rozhodnutí v celém rozsahu odkázal. Dále soud uvedl, že i v tomto stadiu trestního řízení hrozí, že propuštěním stěžovatelů na svobodu bude zmařeno či podstatně ztíženo dosažení účelu trestního řízení tak, jak je tento účel vymezen v ustanovení § 1 odst. 1 tr. ř.

III.

Ustanovením čl. 8 odst. 1 Listiny se zaručuje každému osobní svoboda. Dle ustanovení čl. 8 odst. 2 věty první Listiny nesmí být nikdo stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Ustanovení odstavce 2 tak vytváří prostor a zároveň stanoví hranice pro omezení osobní svobody. Zbavením svobody ve smyslu tohoto ustanovení je třeba rozumět odnětí, resp. omezení osobní svobody. Omezením osobní svobody je bezesporu i rozhodnutí o vzetí do vazby či o prodloužení jejího trvání, které předvídá čl. 8 odst. 5 Listiny, v němž je stanoveno, že nikdo nesmí být vzat do vazby, leč z důvodů a na dobu stanovenou zákonem a na základě rozhodnutí soudu.

Každý zákonem předvídaný zásah do základních práv je třeba odůvodnit tak, aby z odůvodnění vyplýval účel, pro který je základní právo (v daném případě osobní svoboda) omezováno, přičemž účel omezení Listina buď u některých základních práv výslovně vymezuje (např. udržení veřejného pořádku, ochrana zdraví, mravnosti, veřejné bezpečnosti), anebo předvídá, že účel omezení vymezí zákonodárce v zákonu, na jehož vydání odkazuje. Přitom ponechává prima facie diskreci při výběru účelů zákonodárci. To je také případ ustanovení čl. 8 odst. 2, odst. 5 Listiny, které předvídají úpravu účelu omezení osobní svobody vazbou stanovenou trestním řádem. V daném případě jde o ustanovení § 67 a § 71 odst. 6 tr. ř., které vymezují účel legitimního omezení osobní svobody. Jako v případě každého omezení základního práva, tak i v tomto případě je třeba trvat na tom, že jednak musí být z odůvodnění napadeného rozhodnutí řádnost postupu při omezování osobní svobody seznatelná, a to ve smyslu zdůvodnění aplikovatelnosti ustanovení trestního řádu, na jejichž základě má být osobní svoboda omezena v návaznosti na zjištěný skutkový stav, a dále musí soud v odůvodnění zdůvodnit, že jde o omezení osobní svobody, které je, opět v návaznosti na zjištěný skutkový stav, přiměřené.

Ústavní soud dále konstatuje, že v rámci posuzování tzv. vazebních rozhodnutí obecných soudů je oprávněn zasáhnout tehdy, shledá-li, že rozhodnutí obecného soudu o vazbě není podloženo zákonným důvodem nebo jestliže jsou tvrzené důvody vazby v extrémním rozporu s kautelami plynoucími z ústavního pořádku. Ústavní soud si je ovšem vědom toho, že to jsou především

obecné soudy, které jsou povolány k výkladu zákonných znaků konkrétních skutečností (viz návěti § 67 tr. ř.) vztahujících se k důvodům vazby a které při důkladné znalosti skutkových okolností jakož i důkazní situace mají povinnost v každém stadiu trestního řízení posoudit, zda je další trvání vazby opatřením skutečně nezbytným pro dosažení účelu trestního řízení a zda tohoto účelu ani při vynaložení veškerého úsilí a prostředků ze strany orgánů činných v trestním řízení nelze dosáhnout jinak.

Pokud jde o institut vazby, resp. právní obsah tohoto institutu, Ústavní soud se již v minulosti ve své judikatuře vyjádřil, že obsah právního institutu vazby představuje vymezení ústavně akceptovatelných důvodů omezení osobní svobody obviněného s cílem znemožnit zmaření nebo ztížení dosažení účelu trestního řízení. Takové omezení za podmínky presumpce neviny umožňují orgánům činným v trestním řízení uskutečnit a ukončit toto řízení, jehož primárním účelem přitom není jenom "spravedlivé potrestání pachatele", ale i "fair proces" [srov. nálezn sp. zn. Pl. ÚS 4/94 (Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 2, nálezn č. 46, str. 57; vyhlášen pod č. 214/1994 Sb.)].

IV.

Po provedeném řízení Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

Ústavní soud zdůrazňuje, že vazba představuje výjimečné opatření týkající se omezení osobní svobody a má být uložena pouze tehdy, neexistuje-li jiná eventualita, jak omezit konkrétní obavu, pro kterou může být vazba nařazena. Ve vazebních rozhodnutích je potřeba zhodnotit všechny okolnosti svědčící pro i proti omezení osobní svobody jednotlivce, což musí být náležitě a pečlivě odůvodněno. Právě požadavek řádného a vyčerpávajícího odůvodnění rozhodnutí jako jedné ze základních podmínek spravedlivého, resp. ústavně souladného rozhodnutí vyplývá i z ústavního zákazu výkonu libovůle soudy (čl. 2 odst. 2 Listiny v návaznosti na § 125 tr. ř.). Ústavní soud již v minulosti uvedl, že povšechné a obecné odůvodnění rozhodnutí, jímž je omezena osobní svoboda, není v souladu s ústavním pořádkem České republiky (srov. např. nálezn sp. zn. III. ÚS 103/99, Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 17, nálezn č. 17, str. 125).

Jak Ústavní soud zjistil, výše citovaný požadavek řádného a vyčerpávajícího odůvodnění rozhodnutí napadené usnesení nesplňuje. Odůvodnění dalšího ponechání stěžovatelů ve vazbě se omezuje pouze na konstatování, že "jejich propuštěním na svobodu bude zmařeno či podstatně ztíženo dosažení účelu trestního řízení", a odkazem na předešlá vazební rozhodnutí. Přitom Ústavní soud nemohl přehlédnout ustanovení § 71 odst. 6 tr. ř., podle kterého, rozhoduje-li soud o ponechání obviněného ve vazbě, je třeba, aby k obecným důvodům vazby dle § 67 tr. ř. přistoupily další podmínky, které musí být splněny současně, a to, že ani v prodloužené lhůtě nebylo možné pro obtížnost věci nebo z jiných vážných důvodů trestní stíhání skončit a propuštěním obviněného na svobodu hrozí, že bude zmařeno nebo podstatně ztíženo dosažení účelu trestního stíhání. Z napadeného usnesení je však zřejmé, že se vrchní soud nejenže nezabýval konkrétními vazebními důvody dle § 67 tr. ř. (pouze odkázal na dřívější rozhodnutí), avšak z odůvodnění jeho rozhodnutí vůbec nevyplývá, že by se zabýval výše citovanou obligatorní podmínkou stran obtížnosti věci. Nekonkrétní odůvodnění, v němž zcela absentují úvahy o nemožnosti nahradit vazbu mírnějšími prostředky a o nutnosti omezení osobní svobody v čase, kdy je o něm rozhodováno, navíc bez přihlídnutí a zhodnocení podmínek v § 71 odst. 6 tr. ř., je s ohledem na ústavněprávní zákaz libovůle (čl. 2 odst. 2 Listiny) zásahem do základního práva stěžovatelů nebýt omezován na svobodě jinak než z důvodů, které stanoví ústavně konformně vyložený zákon.

K tomu Ústavní soud připomíná i ustálenou judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, dle které je "pokračování omezení osobní svobody ospravedlněno pouze tehdy, existují-li specifické indikace skutečné potřeby veřejného zájmu, které, nehledě na presumpci neviny, převáží nad principem respektování osobní svobody" (srov. např. rozhodnutí ve věci Letellier proti Francii ze dne 26. 6. 1991 nebo Muller proti Francii ze dne 17. 3. 1997 nebo Jecius proti Litvě ze dne 31. 7. 2000). Jak dále vyplývá z judikatury Evropského soudu pro lidská práva, "trvání podezření je podmínkou sine qua non pro zákonnost pokračování vazby, ale po určité době samo o sobě více nepostačuje. V takových případech musí soud určit, zda existují jiné (relevantní a dostačující) důvody předložené orgány činnými v trestním řízení, které by ospravedlnily toto pokračující odnětí svobody" (rozhodnutí ze dne 7. 4. 2005 ve věci Rokhlina proti Rusku).

Z citovaného vyplývá, že vrchní soud rozhodující o stížnosti státní zástupkyně, resp. o dalším ponechání stěžovatelů ve vazbě, byl povinen zkoumat, zda pokračující omezení osobní svobody stěžovatelů je ve vztahu proporcionality k ústavně konformnímu veřejnému zájmu na účinném stíhání trestné činnosti. Jak ovšem Ústavní soud z napadeného usnesení zjistil, stížnostní soud se tomuto posouzení zcela vyhnul a jeho rozhodnutí není založeno ani na analýze jiných relevantních faktů. Ústavní soud uvádí, že podezření, že stěžovatelé spáchali v obžalobě popsané trestné činy, mohlo v počáteční fázi trestního řízení dostačovat jako předpoklad vazby, avšak v žádném případě nemůže přetrvávající podezření, navíc "meritorně a procesně oslabené" zprošťujícím, byť nepravomocným, rozsudkem, být dostačujícím a relevantním důvodem pro jejich další ponechání ve vazbě, není-li zesíleno jinak, což by ovšem musel soud v rozhodnutí odůvodnit. Ústavní soud se nemohl ani ztotožnit se závěrem stížnostního soudu stran předčasnosti propuštění stěžovatelů odůvodněným možným vyhověním odvolání podaného státní zástupkyní v neprospěch stěžovatelů. Důvod pro prodloužení vazby spočívající v takovém zcela neodůvodněném hypotetickém závěru je zcela libovolný, odporující čl. 8 odst. 2, odst. 5 Listiny nejen tím, že rozšiřuje nad zákonný rámec důvody pro omezení osobní svobody, ale také tím, že klade stěžovatelům k tíži implicitně předpokládanou neschopnost soudu prvního stupně vyvrátit jejich obhajobu. Tímto postupem bylo napadeným rozhodnutím porušeno základní právo stěžovatelů garantované čl. 8 odst. 1 Listiny.

Na základě uvedených skutečností Ústavní soud dospěl po provedeném řízení bez nařízení ústního jednání se souhlasem účastníků (§ 44 odst. 2 zákona o Ústavním soudu) k závěru, že postupem Vrchního soudu v Olomouci porušujícím čl. 2 odst. 2 Listiny došlo k zásahu do základního práva stěžovatelů garantovaného čl. 8 odst. 1 Listiny, a proto v záhlaví citované rozhodnutí dle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zrušil.

II. ÚS 4051/16 ze dne 31. 1. 2017, N 21/84 SbNU 257 K určení místní příslušnosti soudu v trestním řízení

Nález Ústavního soudu - senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka - ze dne 31. ledna 2017 sp. zn. II. ÚS 4051/16 ve věci ústavní stížnosti R. S., zastoupeného doc. JUDr. Tomášem Gřivnou, Ph.D., advokátem Advokátní kanceláře Gřivna & Šmerda, s. r. o., se sídlem Revoluční 1044/23, 110 00 Praha 1 - Staré Město, proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 9. 10. 2016 sp. zn. 43 Nt 86/2016 a proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 7. 11. 2016 sp. zn. 44 To 466/2016, jimiž bylo rozhodnuto o vzetí stěžovatele do vazby.

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Vymezení napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 9. 12. 2016, která splňuje formální náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen "zákon o Ústavním soudu"), se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces chráněné čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva"), právo stěžovatele na zákonného soudce zakotvené v čl. 38 odst. 1 Listiny a v čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy, právo stěžovatele nebýt zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem stanoveným zákonem ve smyslu čl. 8 odst. 2 a 5 Listiny a že jejich vydáním nebyl respektován příkaz výkonu státní moci pouze v případech a mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví, obsažený v čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky (dále jen "Ústava") a čl. 2 odst. 2 Listiny.

II. Rekapitulace skutkového stavu a procesního vývoje

2. K vydání napadených rozhodnutí došlo v průběhu trestního řízení, v jehož rámci bylo usnesením Policie České republiky, Národní centrály proti organizovanému zločinu, Služby kriminální policie a vyšetřování, Sekce organizovaného zločinu - odboru násilí, ze dne 7. 10. 2016 č. j. NCOZ-6655/TC-2016 zahájeno trestní stíhání proti stěžovateli pro podezření ze spáchání trestného činu vraždy dle ustanovení § 140 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve stadiu přípravy dle ustanovení § 20 odst. 1 trestního zákoníku. Tohoto trestného činu se měl dle orgánů činných v trestním řízení dopustit tak, že měl zjednat prostřednictvím svého spoluobviněného J. M. u spoluobviněného V. M. O. za úplaty fyzickou likvidaci poškozeného Pavla K. (jedná se o pseudonym), s nímž měl mít obchodní spor.

3. Stěžovatel byl následně shora specifikovaným usnesením Obvodního soudu pro Prahu 1 vzat do vazby, a to z důvodů dle ustanovení § 67 písm. a) a c) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen "trestní řád"), tedy z důvodů tzv. vazby útěkové a předstížené. Svě rozhodnutí odůvodnil Obvodní soud pro Prahu 1 tím, že jsou splněny obecné podmínky pro vzetí stěžovatele do vazby, dány důvody vazby útěkové a předstížené a zároveň nejsou splněny podmínky pro nahrazení vazby mírnějším zajišťovacím institutem. Z provedeného dokazování, zejména z vyhodnocení záznamů o telekomunikačním provozu, výpovědi poškozeného, výpovědi obviněných u vazebního zasedání, resp. z rozporů v nich, jakož i z dalšího důkazního materiálu dospěl Obvodní soud pro Prahu 1 k závěru, že proti stěžovateli existuje důvodné podezření, že spáchal čin, pro nějž proti němu bylo zahájeno trestní stíhání. Dle názoru Obvodního soudu pro Prahu 1 jsou stěžovatel i jeho spoluobvinění ohroženi vysokým trestem odnětí svobody přesahujícím osm let, s orgány činnými v trestním řízení nespolupracují a je dána obava, že by se mohli na území České republiky stát nedosažitelnými.

4. Obvodní soud pro Prahu 1 dospěl rovněž k závěru, že by se stěžovatel a jeho spoluobvinění pokusili dokonat čin, který údajně měli připravovat, neboť dle názoru tohoto soudu se činu, z nějž byli obviněni, měli dopustit se záměrem získat finanční hotovost bez ohledu na to, jakým způsobem toho dosáhnou. Z institutů nahrazujících vazbu zvažoval Obvodní soud pro Prahu 1 toliko písemný slib stěžovatele a návrh na přijetí záruky důvěryhodné osoby - jeho manželky, neboť tyto instituty stěžovatel výslovně navrhl, shledal je však účelovými a nedostatečnými vzhledem k závažnosti trestu, který stěžovateli hrozí vzhledem ke kvalifikaci činu, pro nějž je proti němu vedeno trestní stíhání.

5. Otázku místní příslušnosti soudu pro rozhodování o vazbě Obvodní soud pro Prahu 1 ve svém shora specifikovaném rozhodnutí výslovně neřešil. Týž soud však v předmětném trestním řízení rozhodoval k návrhu státního zástupce činného při Městském státním zastupitelství v Praze již dříve o některých institutech přípravného řízení trestního, poprvé o návrhu na vydání příkazu k záznamu telekomunikačního provozu dne 26. 9. 2016.

6. Stěžovatel se s výše specifikovaným rozhodnutím Obvodního soudu pro Prahu 1 ani s jeho odůvodněním neztotožnil, a proto proti němu podal stížnost (stejně jako jeho spoluobvinění), o níž rozhodoval Městský soud v Praze v záhlaví uvedeném rozhodnutím, jež stěžovatel rovněž svou ústavní stížností napadl. Ve své stížnosti proti poslednímu zmíněnému rozhodnutí stěžovatel zejména vznesl námitku místní nepřislušnosti Obvodního soudu pro Prahu 1, a to v podstatě ve stejném rozsahu, v jakém ji vtělil i do ústavní stížnosti. Dále svou argumentaci cílil ke zpochybnění závěrů soudu prvního stupně o naplnění vazebních důvodů, přičemž poukazoval zejména na skutečnost, že hrozba vysokého trestu není sama o sobě důvodem vazby útěkové, a o nemožnosti dosáhnout účelu vazby využitím mírnějšího institutu.

7. Městský soud v Praze jako soud stížností se zčásti s námitkami stěžovatele a jeho spoluobviněných ztotožnil a napadené rozhodnutí zrušil a znovu sám rozhodl tak, že sice stěžovatele i jeho spoluobviněné vzal do vazby a nepřijal stěžovatelovy návrhy na její nahrazení slibem či zárukou důvěryhodné osoby, ovšem učinil tak toliko z důvodu dle ustanovení § 67 písm. a) trestního řádu. Toto odůvodnil tím, že není dána obava, že by se stěžovatel a jeho spoluobvinění mohli pokusit dokonat čin, pro nějž jsou trestně stíháni, neboť nyní je jejich identita známa, a tedy by byli v takovém případě nevyhnutelně odhaleni. Ve zbytku svého odůvodnění se však Městský soud v Praze ztotožnil se závěry Obvodního soudu pro Prahu 1, které částečně rozvinul a doplnil. Zejména akcentoval závěr, že stěžovatel měl předat spoluobviněnému O. částku 60 000 eur, která dle orgánů činných v trestním řízení měla představovat jakousi zálohu za likvidaci poškozeného, přičemž přitakal Obvodnímu soudu pro Prahu 1 při hodnocení nevěrohodnosti vysvětlení stěžovatele, že šlo o krátkodobou půjčku, o níž tento nepožadoval žádné potvrzení. K námitce proti hrozbě vysokého trestu pak uvedl, že stěžovatel je ohrožen trestní sazbou 12 až 20 let, která podstatně převyšuje výměru osmi let, která z hlediska závěrů judikatury Ústavního soudu sama o sobě bez dalšího jako důvod útěkové vazby nepostačuje.

8. Městský soud v Praze se rovněž vyjádřil k námitce místní příslušnosti, již stěžovatel vznesl ve své stížnosti. Této nepřisvědčil, neboť měl za to, že konkrétní místo, kde byl čin spáchán, nebylo v době zahájení trestního řízení známo, přičemž poškozený se měl o údajné přípravě své vraždy dozvědět v obvodu Obvodního soudu pro Prahu 1, který byl příslušný jako soud, kde čin vyšel najevo, přičemž právě k tomuto soudu pak následně podal státní zástupce činný při Městském státním zastupitelství v Praze návrh na vydání příkazu k záznamu telekomunikačního provozu, čímž byla ve smyslu ustanovení § 18 a § 26 odst. 1 trestního řádu dána místní příslušnost Obvodního soudu pro Prahu 1 pro rozhodování v přípravném řízení trestním.

III. Argumentace stěžovatele a vyjádření účastníků řízení

9. Ve své ústavní stížnosti stěžovatel výslovně identifikuje a podrobně rozvádí následující námitky: 1. absence místní příslušnosti orgánů konajících úkony v přípravném řízení, 2. účelová argumentace orgánů činných v trestním řízení ohledně místní příslušnosti, 3. nenaplnění vazebních důvodů, 4. nedostatečné odůvodnění rozhodnutí o vzetí stěžovatele do vazby. Konkrétně tyto námitky stěžovatel rozvedl takto:

10. Námitku ad 1 uvedl stěžovatel bez bližšího odůvodnění prostřednictvím svého obhájce již v rámci závěrečného návrhu v průběhu vazebního zasedání před Obvodním soudem pro Prahu 1 dne 9. 10. 2016 (s. 8 protokolu o tomto vazebním zasedání). V odůvodnění své stížnosti proti napadenému usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 pak stěžovatel tuto námitku podrobně rozebírá a v konzistentní podobě ji opakuje i ve své ústavní stížnosti. Stěžovatel tvrdí, že určení místní příslušnosti Obvodního soudu pro Prahu 1 bylo v rozporu se závěry nálezu Ústavního soudu ze dne 19. 4. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 4/14 (N 68/81 SbNU 181; 201/2016 Sb.). Stěžovatel argumentuje, stručně řečeno, tak, že dle tohoto nálezu se místní příslušnost soudu pro rozhodování o úkonech přípravného řízení určuje podle stejných pravidel, podle nichž se určuje místní příslušnost soudu pro hlavní líčení, tj. podle pravidel, která obsahuje ustanovení § 18 trestního řádu, jimž však Obvodní soud pro Prahu 1 v nyníjší věci nevyhovuje. Podle těchto pravidel je místně příslušný soud, v jehož obvodu se čin stal, nebo soud, v jehož obvodu obviněný bydlí, zdržuje se či pracuje, nebo soud, v jehož obvodu čin vyšel najevo, přičemž stěžovatel poukazuje na to, že z dikce ustanovení § 18 trestního řádu jednoznačně vyplývá, že tato pravidla mají mezi sebou posloupnost, kdy každé z nich je postupně tak, jak byla výše uvedena, subsidiární vůči tomu předchozímu. Na podporu tohoto závěru pak stěžovatel odkazuje i na komentářovou literaturu.

11. Stěžovatel tedy poukazuje na to, že je-li možno určit místo, kde byl čin spáchán, je místně příslušným jen a pouze soud, v jehož obvodu ke spáchání došlo. Není-li toto místo možno určit, ale je možno určit místo, kde obviněný bydlí, zdržuje se či pracuje, pak je místně příslušným jen a pouze soud, v jehož obvodu se tak děje. Teprve není-li možno ani určit místo, kde se čin stal, ani místo, kde obviněný bydlí, zdržuje se nebo pracuje (či nachází-li se takové místo v cizině), je místně příslušný soud, v jehož obvodu vyšel čin najevo. V nyní projednávané věci však dle stěžovatelova názoru orgány činné v trestním řízení tuto posloupnost nedodržely.

12. Stěžovatel v této souvislosti uvádí, že se orgány činné v trestním řízení otázkou místní příslušnosti, s výjimkou Městského soudu v Praze, výslovně nezabývaly, posledně jmenovaný soud se s ní pak ve svém shora specifikovaném rozhodnutí vypořádal pouze velmi stručně a věcně nesprávně. Stěžovatel rovněž vytkl orgánům činným v trestním řízení účelovou snahu zpětně dovodit příslušnost Obvodního soudu pro Prahu 1 za každou cenu, přičemž poukázal např. na to, že příslušný policejní orgán provedl opravu protokolu o oznámení poškozeného Pavla K., kde bylo původně jako místo konání úkonu uvedeno "Praha 5 - Zbraslav", a namísto toho napsal "Praha 1".

13. Stěžovatel totiž poukazuje na to, že ačkoliv orgány činné v trestním řízení od počátku tvrdí, že nebylo možno určit místo, kde byl čin spáchán, určily místní příslušnost rovnou podle třetího kritéria, tj. podle místa, kde čin vyšel najevo, a to přesto, že již od počátku měly jistotu o místě bydlišť všech tří spoluobviněných (z nichž se ani jedno nenachází v obvodu Obvodního soudu pro Prahu 1, jak zřejmě stěžovatel dovozuje, ač to *expressis verbis* neuvádí). Podle místa, kde vyšel čin najevo, proto v tomto případě vůbec neměla dle názoru stěžovatele být místní příslušnost soudu pro rozhodování o úkonech přípravného řízení určena.

14. Ohledně námitky ad 2 stěžovatel vznesl tezi, že orgány činné v trestním řízení se vůbec problematikou místní příslušnosti nezabývaly a teprve k jeho výslovné námitce v odůvodnění stížnosti proti usnesení o jeho vzetí do vazby se s ní Městský soud v Praze vypořádal v odůvodnění svého v záhlaví specifikovaného rozhodnutí, a to dle názoru stěžovatele se zřejmým cílem účelově dovodit místní příslušnost Obvodního soudu pro Prahu 1. Stěžovatel poukazuje na to, že Městský soud v Praze místní příslušnost dovodil jednak dle pravidel ustanovení § 18 trestního řádu a jednak dle pravidel ustanovení § 26 trestního řádu. V obou případech tak však dle stěžovatele učinil účelově a nesprávně. Stěžovatel má totiž za to, že nejen, že pravidlo místa dle ustanovení § 18 odst. 2 věty za středníkem trestního řádu, kde čin vyšel najevo, nemělo vůbec být použito (viz výše), ale že jej obecné soudy dokonce i nesprávně aplikovaly.

15. Pokud Městský soud v Praze dospěl k závěru, že místem, kde čin vyšel najevo, je místo, kde se poškozený dozvěděl o údajně připravované vraždě své osoby, pak je dle stěžovatele tento závěr v příkrém rozporu s ustáleným výkladem pojmu "místo, kde čin vyšel najevo", který dle stěžovatele směřuje k místu, kde se o činu dozvěděly poprvé orgány činné v trestním řízení. Dle názoru stěžovatele je tak výklad Městského soudu v Praze účelový a motivovaný snahou udržet závěr o místní příslušnosti Obvodního soudu pro Prahu 1 za každou cenu. Ustanovení § 26 odst. 2 trestního řádu s odkazem na to, že ve věci již dříve Obvodní soud pro Prahu 1 činil některé úkony, pak podle stěžovatele není možno uplatnit, neboť nebyla-li správně určena místní příslušnost Obvodního soudu pro Prahu 1 v první řadě, nemůže se tento soud stát místně příslušným jen proto, že již ve věci byl činný.

16. Ohledně námitky ad 3 stěžovatel shrnul, že *de facto* jedinou skutečností, z níž obecné soudy dovodily existenci vazebního důvodu dle ustanovení § 67 písm. c) trestního řádu, byla hrozba vysokého trestu. Stěžovatel má za to, že tento důvod není dostatečný a neobstojí sám o sobě v konfrontaci s požadavky judikatury Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva, na niž odkázal. Stěžovatel kritizuje způsob, jímž se Městský soud v Praze vypořádal se závěry nálezu Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2004 sp. zn. III. ÚS 566/03 (N 48/33 SbNU 3), v němž Ústavní soud dospěl k závěru, že existence reálné hrozby uložení trestu odnětí svobody v délce osmi let není sama o sobě důvodem vazby útekové. Stěžovatel má za to, že délka hrozícího trestu odnětí svobody nemůže být sama o sobě "bianco šekem" pro orgány činné v trestním řízení, neboť zde musí vždy být konkrétní okolnosti odůvodňující obavu, že obviněný uprchne nebo se bude skrývat. Na podporu této argumentace se dovolává nálezu Ústavního soudu ze dne 14. 9. 2016 sp. zn. I. ÚS 2652/16 (N 178/82 SbNU 727).

17. Stěžovatel rovněž tvrdí, že nezjistily-li obecné soudy žádné konkrétní skutečnosti napovídající o jeho potenciálním útěku či skrývání se, porušily tím požadavek proporcionality, neboť tak dostatečně nevyvážily na jedné strany zájmy stěžovatele i jeho rodiny (stěžovatel je otcem nezletilých dětí), jež vazba citelně narušuje, a na straně druhé zájmy společnosti na jeho vazebním stíhání. Stěžovatel poukázal na závěry nálezu Ústavního soudu ze dne 30. 11. 2006 sp. zn. III. ÚS 612/06 (N 215/43 SbNU 393), podle nichž je vazba nejzávažnějším zajišťovacím prostředkem v trestním řízení a je nepřijatelná, lze-li jejího účelu dosáhnout mírnějšími prostředky. Jelikož nebyly zjištěny žádné konkrétní skutečnosti nasvědčující tomu, že by stěžovatel mohl mít v úmyslu uprchnout či se skrývat, pak dle stěžovatele nebyly tyto požadavky naplněny.

18. S touto námitkou se pojí i námitka ad 4, již stěžovatel v textu ústavní stížnosti výslovně nevydělil. Z tohoto textu však lze vyvodit, že stěžovatel obecným soudům vytýká nedostatečné odůvodnění obou napadených rozhodnutí, kdy tyto neuvedly kromě výše hrozícího trestu (k tomu viz výše) žádné konkrétní skutečnosti, které by nasvědčovaly tomu, že by stěžovatel mohl uprchnout nebo se skrývat. Pakliže přesto obecné soudy dovodily existenci vazebního důvodu dle ustanovení § 67 písm. a) trestního řádu, nedostatečně svá rozhodnutí odůvodnily. Rovněž stěžovatel konkluduje, že se oba obecné soudy dostatečně nevypořádaly se všemi skutečnostmi, které stěžovatel uvedl na svou obhajobu, resp. jimiž vyvracel splnění obecných podmínek vazby i existenci vazebních důvodů. Stěžovatel poukázal na to, jaké důsledky by pro něj, jeho rodinu a jeho podnikatelské aktivity měla jeho nepřítomnost, pakliže by uprchl nebo se skrýval, což dle jeho názoru obecné soudy nijak nevyvrátily. Mimo jiné stěžovatel rovněž namítl, že Městský soud v Praze proti němu obrátil skutečnost, že stěžovatel řádně žije rodinným životem a stará se o své nezletilé děti, což dle jeho názoru značně snižuje nebezpečí, že by mohl uprchnout či se skrývat, neboť to by s sebou neslo nutnost odloučení od rodiny, neboť tento soud vyslovil, že v obecné rovině nezřídka rodinní příslušníci v útěku či skrývání obviněným pomáhají. Rovněž se stěžovatel ohradil vůči skutečnosti, že Obvodní soud pro Prahu 1 rozhodl jedním rozhodnutím o jeho vazbě, jakož i o vazbě obou spoluobviněných, ačkoliv o vazbě každého z nich se vedlo samostatné vazební zasedání, a tedy v odůvodnění jeho vzetí do vazby použil tento soud i informace, které se dozvěděl v těchto jiných vazebních zasedáních.

19. Závěrem své ústavní stížnosti stěžovatel navrhl její urychlené projednání jakožto naléhavé ve smyslu ustanovení § 39 zákona o Ústavním soudu, a to s odůvodněním, že vazba je zcela výjimečný institut, který má na stěžovatele mimořádně negativní dopad a citelně zasahuje do jeho práv.

20. Ústavní soud si vyžádal vyjádření obou ve věci činných soudů a Městského státního zastupitelství v Praze, jakož i příslušný spisový materiál. Z těchto dokumentů zjistil, že mezi stěžovatelem a ostatními účastníky řízení není sporu o průběhu

předcházejícího řízení, spornou tedy zůstává pouze podstata věci, tedy zda Obvodní soud pro Prahu 1 byl v dané věci místně příslušným k rozhodnutí o vazbě.

21. Městský soud v Praze ve svém vyjádření odkázal na své napadené rozhodnutí, vyjádřil přesvědčení, že se v něm s námitkami stěžovatele vypořádal dostatečně, a uzavřel, že svou tam uvedenou argumentaci považuje za dostatečnou a necítí potřebu ji jakkoliv měnit či doplňovat. Proto Ústavnímu soudu navrhl, aby ústavní stížnost zamítl jako nedůvodnou.

22. Obvodní soud pro Prahu 1 sdělil, že nemá žádné další důvody pro rozhodnutí než ty, které jsou uvedeny v napadeném rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 1.

23. Ve svém vyjádření se příslušný státní zástupce činný u Městského státního zastupitelství v Praze ohradil proti tvrzení, že by orgány činné v trestním řízení dovozovaly místní příslušnost Obvodního soudu pro Prahu 1 účelově či že by se jí až do doby, než místní příslušnost tohoto soudu stěžovatel napadl, nezabývaly. Explicitně se pak příslušný státní zástupce vymezil vůči námitce účelového pozměňování protokolu, kdy uvedl, že změna místa konání úkonu byla zapříčiněna tím, že aplikace ETR (evidence trestního řízení), již Policie České republiky používá ke generování protokolů o úkonech, automaticky vyplňuje jako místo konání úkonu oficiální sídlo příslušného útvaru Policie České republiky. To se v případě Národní centrály proti organizovanému zločinu nachází na Praze 5 - Zbraslavi, k oznámení o skutečnostech nasvědčujících, že byl spáchán trestný čin, poškozeným Pavlem K. však došlo na služebně v ulici Na Perštýně, Praha 1. Proto byla v protokolu provedena oprava. K této skutečnosti zaslal příslušný státní zástupce Ústavnímu soudu i fotokopii návštěvní knihy této služebny, která tuto skutečnost má potvrzovat.

24. K samotné problematice místní příslušnosti Obvodního soudu pro Prahu 1 se pak příslušný státní zástupce vyjádřil tak, že tato byla založena podáním návrhu na vydání příkazu k záznamu telekomunikačního provozu, který státní zástupce podal k Obvodnímu soudu pro Prahu 1. V této souvislosti pak příslušný státní zástupce uvedl, že k podání tohoto návrhu byl jmenovaný soud příslušný, neboť k oznámení skutečností nasvědčujících, že byl spáchán trestný čin, došlo právě na služebně Policie České republiky v ulici Na Perštýně, tedy v obvodu Obvodního soudu pro Prahu 1.

25. Příslušný státní zástupce rovněž v předmětném vyjádření formuloval argumenty pro závěr, že stěžovatel byl do vazby vzat oprávněně a důvodně. Předně vyšel z toho, že výklad pojmu konkrétní skutečnosti, které naplňují vazební důvody, je věcí obecných soudů, přičemž odkázal na nálezy Ústavního soudu pod sp. zn. II. ÚS 897/08 ze dne 12. 8. 2008 (N 139/50 SbNU 235) a sp. zn. I. ÚS 980/14 ze dne 18. 6. 2014 (N 125/73 SbNU 887). Dále připomenul bod 31 odůvodnění nálezu Ústavního soudu pod sp. zn. I. ÚS 1694/14 ze dne 28. 7. 2014 (N 146/74 SbNU 241), že každé rozhodnutí o vazbě se odehrává jen v rovině pouhé pravděpodobnosti následků, které mohou nastat, nebude-li dotčený obviněný vzat do vazby. K tomu příslušný státní zástupce odkázal rovněž na nálezy Ústavního soudu pod sp. zn. I. ÚS 603/07 ze dne 7. 6. 2007 (N 95/45 SbNU 353) a pod sp. zn. I. ÚS 980/14. Dle příslušného státního zástupce tak reálně mohou nastat situace, kdy v době vazebních rozhodnutí bude existovat hrozba uložení vysokého trestu odnětí svobody, která se následně nepromítne v uloženém trestu. Závěrem proto navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost zamítl.

26. Z výše citovaných vyjádření účastníků řízení vyplynulo, že tito si za svým původním postupem v řízení stojí. Žádné kvalitativně nové argumenty, s nimiž by se stěžovatel neměl možnost vypořádat již ve své stížnosti, však nepřinesla, a to s výjimkou vysvětlení opravy místa učinění oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, poškozeným Pavlem K. Jelikož však, jak bude rozvedeno níže, toto vysvětlení na podstatě věci nic nemění, Ústavní soud nepovažoval za nutné, zejména s ohledem na to, že jde o vazební věc, u níž hrozí nebezpečí z prodlení, zasílat vyjádření ostatních účastníků řízení stěžovateli k replice.

IV. Posouzení Ústavním soudem

27. Pravomoc Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je založena ustanovením čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy jen tehdy, jestliže tímto rozhodnutím došlo k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod. Jakékoliv jiné vady takového rozhodnutí se nachází mimo přezkumnou pravomoc Ústavního soudu, a tomu je tak zapovězeno se jimi zabývat. Ústavní soud totiž nestojí nad Ústavou, nýbrž podléhá stejné povinnosti respektovat ústavně zakotvenou dělbu veřejné moci a rozdělení úkolů a jim odpovídajících práv a povinností jejich orgánů jako kterýkoliv jiný státní orgán. Proto se musí důsledně vystříhat svévole a bedlivě dbát mezi svými pravomocí svěřených mu Ústavou. Jinak by popřel samotný smysl své existence jakožto soudního orgánu ochrany ústavnosti. V řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je tak Ústavní soud povinen vždy nejprve zkoumat, zda jsou ústavní stížností napadená rozhodnutí způsobilá k vlastnímu meritornímu přezkumu, tedy zda těmito rozhodnutími vůbec mohla být porušena ústavně garantovaná práva či svobody stěžovatele.

28. Právo na zákonného soudce představuje jednu z významných záruk nestrannosti a nezávislosti soudního rozhodování [srov. inter multa alia nálezy Ústavního soudu ze dne 14. 4. 2011 sp. zn. I. ÚS 109/11 (N 72/61 SbNU 105), nálezy Ústavního soudu ze dne 12. 3. 2009 sp. zn. III. ÚS 529/08 (N 55/52 SbNU 549) či nálezy Ústavního soudu ze dne 30. 4. 2008 sp. zn. III. ÚS 2853/07 (N 83/49 SbNU 197)], která vyvěrá z požadavku plnění principů demokratického právního státu [srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 16. 11. 2010 sp. zn. I. ÚS 1783/10 (N 227/59 SbNU 309), nálezy Ústavního soudu ze dne 17. 12. 1998 sp. zn. III. ÚS 200/98 (N 155/12 SbNU 423) či nálezy Ústavního soudu ze dne 16. 1. 2003 sp. zn. III. ÚS 561/02 (N 9/29 SbNU 63)] a představuje zcela

neopominutelnou podmínku výkonu moci soudní [srov. např. náleze ze dne 27. 9. 2005 sp. zn. I. ÚS 93/99 (N 183/38 SbNU 463) či náleze Ústavního soudu ze dne 22. 2. 1996 sp. zn. III. ÚS 232/95 (N 15/5 SbNU 101)]; jeho hlavním účelem je zabráňování libovůle při ustanovování soudu [srov. např. náleze Ústavního soudu ze dne 27. 5. 2004 sp. zn. IV. ÚS 307/03 (N 76/33 SbNU 243)].

29. Nesprávné rozhodnutí o příslušnosti soudu pak zakládá zároveň i porušení práva na zákonného soudce [srov. náleze Ústavního soudu ze dne 1. 6. 2010 sp. zn. I. ÚS 904/08 (N 118/57 SbNU 455), náleze Ústavního soudu ze dne 23. 9. 2004 sp. zn. II. ÚS 133/04 (N 136/34 SbNU 381), náleze Ústavního soudu ze dne 29. 6. 2004 sp. zn. III. ÚS 132/04 (N 88/33 SbNU 347), usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 544/02 ze dne 8. 10. 2002 (U 33/28 SbNU 429), náleze Ústavního soudu ze dne 15. 11. 2001 sp. zn. I. ÚS 144/2000 (N 172/24 SbNU 281)].

30. Stěžovatel ve své stížnosti tvrdí, že o jeho vzetí do vazby rozhodoval místně nepřislušný soud, neboť místní příslušnost tohoto soudu již při prvním úkonu trestního řízení, který tento soud učinil, odporuje ustanovení § 18 trestního řádu, jímž se místní příslušnost soudu pro rozhodování o některých úkonech přípravného řízení trestního řídí. Právo na zákonného soudce zakotvené v čl. 38 odst. 1 Listiny je právem orientovaným na proces, nikoliv výsledek. I pokud by tak věcně správná rozhodnutí vydal nepřislušný soud či soudce, toto právo by bylo porušeno. To hrozí i v případě stěžovatele, u nějž navíc současně hrozí i porušení práva být zbaven svobody pouze z důvodů a způsobem stanoveným zákonem, zakotveného v čl. 8 odst. 2 Listiny, neboť předmětem rozhodování zde bylo vzetí do vazby v přípravném řízení trestním. Jelikož stěžovatel uplatňoval námitku místní nepřislušnosti již od prvního vazebního zasedání, přičemž orgány činné v trestním řízení a priori tuto námitku přesvědčivě nevypořádaly, a proto byla-li by tato odůvodněná a obecně soudy by přesto nedovodily nezákonnost vazby stěžovatele, bylo by tím i porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces tak, jak je chrání čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto uzavírá, že byly splněny všechny podmínky, aby věc mohl meritorně projednat a rozhodnout o ní nálezem.

31. Stěžejní otázka, která nyní před Ústavním soudem stojí, je, zda napadené rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 1 vydal soud místně příslušný. Klíčové v tomto případě proto bude posouzení, jaký je ústavně konformní výklad ustanovení § 18 trestního řádu pro určování místní příslušnosti soudu při rozhodování o některých úkonech přípravného řízení trestního.

A. K námitce místní nepřislušnosti

V. Relevantní právní úprava, rozhodovací praxe a literatura

32. Právo na zákonného soudce připouští za určitých podmínek výjimky z obecných pravidel pro jeho určení, tyto výjimky (např. rozhodnutí o delegaci věci jinému soudu z důvodu vhodnosti, odnětí věci a její přidělení jinému senátu pro nerespektování právního názoru funkčně nadřízeného soudu atd.) musí nicméně jednak být předpokládány zákonem a jednak musí při své aplikaci být pečlivě zdůvodněny [srov. náleze Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2010 sp. zn. IV. ÚS 170/08 (N 128/57 SbNU 577), náleze Ústavního soudu ze dne 22. 10. 2009 sp. zn. IV. ÚS 956/09 (N 225/55 SbNU 105), náleze Ústavního soudu ze dne 2. 3. 2010 sp. zn. IV. ÚS 2488/09 (N 37/56 SbNU 445) či náleze Ústavního soudu ze dne 7. 9. 2009 sp. zn. I. ÚS 1922/09 (N 196/54 SbNU 411)].

33. Má-li porušení práva na zákonného soudce spočívat v porušení pravidel určení příslušnosti soudu, pak zásada subsidiarity ústavní stížnosti vyžaduje, aby proti nesprávně určené příslušnosti stěžovatel brojil bezprostředně poté, co se o důvodu nepřislušnosti soudu dozvěděl [srov. náleze Ústavního soudu ze dne 6. 6. 2002 sp. zn. III. ÚS 711/01 (N 66/26 SbNU 193)].

34. Trestní stíhání proti stěžovateli je vedeno proti dospělým fyzickým osobám, a tedy otázka místní příslušnosti je zde, na rozdíl od místní příslušnosti ve věcech proti právnickým osobám nebo proti mladistvým, bezezbytku upravena trestním řádem. Dle ustanovení § 26 odst. 1 trestního řádu je k provádění úkonů v přípravném řízení příslušný okresní soud, v jehož obvodě je činný státní zástupce, který podal příslušný návrh. Dle ustanovení § 26 odst. 2 trestního řádu se pak takový soud stává příslušným k provádění všech úkonů soudu po celé přípravné řízení, pokud nedojde k postoupení věci z důvodu příslušnosti jiného státního zástupce činného mimo obvod tohoto soudu. Dle ustanovení § 18 odst. 1 trestního řádu pak koná řízení soud, v jehož obvodu byl trestný čin spáchán, a nelze-li místo činu zjistit či byl-li čin spáchán v cizině, pak koná dle ustanovení § 18 odst. 2 trestního řádu řízení soud, v jehož obvodu obviněný bydlí, pracuje nebo se zdržuje, a jestliže se nedají zjistit ani tato místa či se nachází v cizině, koná řízení soud, v jehož obvodu vyšel čin najevo.

35. Dle respektované komentářové literatury, na niž ostatně poukazuje i stěžovatel, jsou kritéria místní příslušnosti soudu dle ustanovení § 18 trestního řádu vzájemně v poměru subsidiarity (Šámal, P.; Šámalová, M. In: Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 300). Užití těchto kritérií má tedy své neměnné pořadí, jež musí orgány činné v trestním řízení následovat. Je-li tak možno určit místo, kde byl čin spáchán, je dle ustanovení § 18 odst. 1 trestního řádu místně příslušný soud, v jehož obvodu se toto místo nachází. Obsahuje-li skutková podstata trestného činu alternativní znaky, pachatel naplnil více z nich a tyto znaky leží v obvodech různých soudů, je místně příslušným kterýkoliv ze soudů, v jejichž obvodu byl některý z alternativních znaků naplněn [rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 11. 1995 sp. zn. Ntd 156/95 (Rt 17/1996)]. Jestliže se liší soudní obvod, v němž pachatel jednal, a soudní obvod, v němž nastal následek, jsou místně příslušné soudy obou těchto obvodů [stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ze dne 6. 1. 1972 sp. zn. Tpfj 71/71 (Rt 12/1972)]. V případě druhého kritéria, tj. místa, kde obviněný bydlí, pracuje či se zdržuje, jsou si tato tři místa

rovnocenná a místně příslušný je kterýkoliv soud, v jehož obvodu se nachází (srov. Šámal, P.; Šámalová, M., In: Šámal, P. a kol., op. cit. s. 307).

36. Ustanovení § 26 odst. 1 trestního řádu teoreticky umožňuje státním zástupcům činným při krajských a vrchních státních zastupitelstvích podat návrh na rozhodnutí v přípravném řízení více okresním soudům, čímž je pak zásadně založena příslušnost takového soudu i pro zbytek přípravného řízení. Nález Ústavního soudu ze dne 19. 4. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 4/14 (N 68/81 SbNU 181; 201/2016 Sb.) však požadavkem na ústavně konformní výklad ustanovení § 26 trestního řádu, který vyhovuje požadavkům ustanovení čl. 38 odst. 1 Listiny zakotvujícím právo na zákonného soudce, v takových případech stanoví státnímu zástupci povinnost podat první návrh ve věci tomu okresnímu soudu, který by byl místně příslušný k projednání věci samé v souladu s ustanoveními § 18 trestního řádu (srov. bod 117 předmětného nálezu).

37. Ústavní soud rovněž již v minulosti dovedl, že není-li z aplikovaných kritérií místní příslušnosti dle ustanovení § 18 trestního řádu orgány činnými v trestním řízení patrná zjevná arbitrárnost či extrémní nesoulad s provedenými důkazy, nemůže Ústavní soud správnost určení místní příslušnosti soudu pro rozhodování v přípravném řízení přezkoumávat [srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2016 sp. zn. I. ÚS 2611/16 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)].

VI. Vlastní posouzení věci Ústavním soudem

38. Předmětné trestní řízení proti stěžovateli a jeho spoluobviněným bylo zahájeno dne 19. 9. 2016, tedy po vydání nálezu Ústavního soudu pod sp. zn. Pl. ÚS 4/14 (viz výše). Výše nastíněné závěry na něj tak plně dopadají a orgány činné v trestním řízení se jimi tak měly řídit. Kardinální je zde povinnost určit místní příslušnost soudu pro rozhodování o některých úkonech přípravného řízení trestního v souladu s ustanovením § 18 trestního řádu (viz výše odkazovaný bod 117 předmětného nálezu), tedy podle kritérií místní příslušnosti soudu pro nalézací řízení. Účastníci řízení netvrdili, že by v této věci byla či měla být uplatněna některá ze zákonem předvídaných výjimek (např. spojení věcí atd.), a taková skutečnost nevyplývá ani ze spisového materiálu. Stěžovatel přitom námitku místní nepřislušnosti uplatnil již při vazebním zasedání dne 9. 10. 2016, tedy nelze mu vytýkat ani to, že by neumožnil orgánům činným v trestním řízení se s ní včas a řádně vypořádat.

39. Ústavní soud tedy musel přezkoumat, zda v nyní projednávaném případě orgány činné v trestním řízení splnily požadavky na ústavně konformní určení místní příslušnosti soudu pro rozhodování o některých úkonech přípravného řízení trestního. Z vyjádření účastníků i ze spisového materiálu je zřejmé, že při rozhodování o vzetí stěžovatele do vazby byla podle orgánů činných v trestním řízení místní příslušnost Obvodního soudu pro Prahu 1 založena ustanovením § 26 odst. 2 trestního řádu. Toto by však samo o sobě nepostačovalo. Bylo by totiž popřením práva na zákonného soudce, kdyby místní příslušnost soudu byla pro rozhodování v přípravném řízení trestním založena pouhým odkazem na ustanovení § 26 odst. 2 trestního řádu, jestliže by dotčený soud nebyl místně příslušný dle kritérií ustanovení § 18 trestního řádu. Nelze tedy připustit, aby se soud, který byl původně věcně nepřislušný, stal místně příslušným jen proto, že u něj byl podán první návrh na rozhodnutí [srov. k tomu např. usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2016 sp. zn. II. ÚS 3327/16, bod 31 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)].

40. Bylo proto nutno zkoumat, zda byla místní příslušnost Obvodního soudu pro Prahu 1 již při podání návrhu na vydání předmětného příkazu určena v souladu s ustanovením § 18 trestního řádu. Ze spisového materiálu, konkrétně z návrhu na vydání příkazu ke zjištění údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu podle § 88a odst. 1 trestního řádu Městského státního zastupitelství v Praze ze dne 21. 9. 2016 č. j. 1 KZN 369/2016-10, Ústavní soud zjistil, že v tomto návrhu uvedla k místní příslušnosti řečeného soudu příslušná státní zástupkyně, činná při Městském státním zastupitelství v Praze, následující: "Místní příslušnost Obvodního soudu pro Prahu 1 je dovozována ze skutečnosti, že trestný čin byl oznámen na Praze 1 a rovněž bližší skutečnosti k němu byly zjištěny na schůzce mezi oznamovatelem a Vlastimilem Hanzlem, uskutečněné rovněž v Praze 1." Nic dalšího k odůvodnění místní příslušnosti řečeného soudu v tomto návrhu uvedeno nebylo a Obvodní soud pro Prahu 1, který tomuto návrhu vyhověl a kýžený příkaz vydal, se v jeho odůvodnění svou místní příslušností nezabýval vůbec.

41. Z uvedeného je zřejmé, že státní zástupkyně, činná při Městském státním zastupitelství v Praze, při podání návrhu na vydání předmětného příkazu k záznamu telekomunikačního provozu ustanovení § 18 trestního řádu aplikovala, přičemž k místní příslušnosti Obvodního soudu pro Prahu 1 dospěla na základě kritéria místa, kde čin vyšel najevo, jak jej upravuje ustanovení § 18 odst. 2 věty za středníkem trestního řádu. Stěžovatel s tímto nesouhlasí jednak z toho důvodu, že čin byl podle jeho názoru oznámen v obvodu Obvodního soudu pro Prahu 5, jednak proto, že místní příslušnost zde měla být správně určena podle místa, kde obviněný bydlí, pracuje nebo se zdržuje.

42. Ústavní soud souhlasí se stěžovatelem v tom, že při určování místní příslušnosti soudu pro rozhodování o některých úkonech v přípravném řízení trestním dle ustanovení § 18 trestního řádu je třeba vycházet z toho, že tato kritéria jsou ve vztahu subsidiarity, resp. hierarchie. Kritérium místa, kde čin vyšel najevo, je přitom v této hierarchii nejnižší a smí se uplatnit toliko tehdy, nelze-li místní příslušnost určit ani na základě místa, kde se čin stal, ani na základě místa, kde obviněný bydlí, pracuje nebo se zdržuje. V nyní projednávaném případě však právě tato situace nastala.

43. V odůvodnění předmětného návrhu se sice příslušná státní zástupkyně nikterak nevyjadřuje k tomu, co jí zabránilo určit místní příslušnost podle předcházejících kritérií, pouze uvádí, že v obvodu Obvodního soudu pro Prahu 1 čin vyšel najevo. Z úředního záznamu o zahájení úkonů trestního řízení přitom vyplývá, že místo, kde se čin stal, nebylo možno v daný okamžik určit. Jelikož totiž toto oznámení bylo učiněno v době, kdy údajný trestný čin byl toliko ve stadiu přípravy a poškozený se o něm dozvěděl jen

v hrubých rysech, nebyl policejní orgán schopen určit, kde k přípravnému jednání údajných pachatelů mělo dojít, ani na jakém místě mělo dojít k následku, tj. kde měl být údajně zamýšlený čin spáchán. Mezi účastníky řízení ostatně ani nebylo sporné, že by místní příslušnost měla být určena podle tohoto prvního kritéria. Po celý dosavadní průběh trestního řízení se však žádný orgán činný v trestním řízení, zejména Městský soud v Praze, nevypořádal s tím, proč nebylo uplatněno kritérium místa, kde obviněný bydlí, pracuje či se zdržuje, ale proč orgány činné v trestním řízení "přeskočily" rovnou na kritérium místa, kde čin vyšel najevo. Stalo se tak přesto, že stěžovatel toto namítal v průběhu celého řízení, zejména pak ve své stížnosti proti napadenému usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1.

44. Ústavní soud na tomto místě připomíná, že nevypořádání se s námitkou obhajoby může představovat ve svém důsledku porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces, neboť všechny obecné soudy mají povinnost svá rozhodnutí řádně odůvodnit [srov. k tomu např. nálezy Ústavního soudu ze dne 27. 3. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3441/11 (N 61/64 SbNU 723), nálezy Ústavního soudu ze dne 2. 6. 2009 sp. zn. II. ÚS 435/09 (N 129/53 SbNU 623), nálezy Ústavního soudu ze dne 3. 3. 2009 sp. zn. II. ÚS 169/09 (N 43/52 SbNU 431) či nálezy Ústavního soudu ze dne 22. 8. 2013 sp. zn. III. ÚS 1464/13 (N 152/70 SbNU 409)]. V nyní projednávaném případě orgány činné v trestním řízení, zejména Obvodní soud pro Prahu 1 a Městský soud v Praze, na tuto námitku stěžovatele vůbec neodpověděly. Nelze říci, že by otázku místní příslušnosti zcela ignorovaly, neboť Městský soud v Praze uvedl výslovně, že místní příslušnost byla určena na základě kritéria místa, kde čin vyšel najevo, nikdy se však stěžovatel nedozvěděl, proč nebylo aplikováno kritérium místa, kde stěžovatel bydlí, pracuje nebo se zdržuje. Toto pochybení tak sice bylo způsobilé porušit právo stěžovatele na spravedlivý proces, nedosáhlo však ve své konkrétní podobě ústavněprávní dimenze.

45. V samotné otázce určení místní příslušnosti totiž obecné soudy ani jiné orgány činné v trestním řízení nepochybily. Kritérium místa, kde obviněný bydlí, pracuje či se zdržuje, bylo v daném případě nepoužitelné. Stěžovatel v okamžiku podání výše specifikovaného návrhu na vydání příkazu k záznamu telekomunikačního provozu neměl postavení obviněného, ale toliko osoby podezřelý ze spáchání trestného činu. Pojem "obviněný" má totiž v českém trestním právu procesním svůj jednoznačný význam vycházející z ustanovení § 32 trestního řádu. Podle něj lze toho, kdo je podezřelý ze spáchání trestného činu, považovat za obviněného a použít proti němu prostředků daných tímto zákonem teprve tehdy, bylo-li proti němu zahájeno trestní stíhání dle ustanovení § 160 trestního řádu. Pojem "obviněný" ve smyslu ustanovení § 18 odst. 2 věty za středníkem trestního řádu proto nelze pro účely určení místní příslušnosti soudu pro rozhodování o některých úkonech přípravného řízení trestního analogickým výkladem rozšiřovat i na osobu, vůči níž ještě trestní stíhání nebylo zahájeno.

46. Jakkoliv se zde nabízí argumentace, že tento přísný jazykový výklad je nutno odmítnout jako ryze formalistický, Ústavní soud se s ní nemůže ztotožnit. Okamžik zahájení trestního stíhání a s ním se pojícího nabytí postavení obviněného je pro celé trestní řízení prvotního významu. Od tohoto okamžiku se trestní řízení počíná vést vůči konkrétní osobě či osobám, jimž je teprve od tohoto okamžiku umožněna plná realizace jejich práv na obhajobu. Jedná se tedy již o relativně citelný zásah do sféry obviněného či obviněných, což na druhé straně vyžaduje již relativně vysoký a konkrétními dosud zjištěnými skutečnostmi podložený standard důvodnosti podezření, že předmětný trestný čin či trestné činy spáchal právě on či oni.

47. V nyní projednávaném případě však místní příslušnost Obvodního soudu pro Prahu 1 byla založena již na samotném počátku trestního řízení, tedy v době, kdy orgány činné v trestním řízení takto vysokou míru vnitřního přesvědčení nemohly dosáhnout. Trvat na tom, že i v těchto případech se analogicky uplatní kritérium dle ustanovení § 18 odst. 2 věty před středníkem trestního řádu, by bylo jednak v rozporu s formálním vymezením pojmu "obviněný" ve smyslu trestního řádu, jednak v rozporu s jeho podstatou. V tomto konkrétním případě totiž sice osoba podezřelá ze spáchání údajného skutku, pro nějž bylo trestní řízení zahájeno, známa byla, včetně svých kontaktních údajů a adresy, nicméně rozsah informací, na nichž bylo založeno podezření vůči ní, v žádném případě nedosahoval standardu potřebného k zahájení trestního stíhání (ostatně předmětný návrh na vydání příkazu k záznamu telekomunikačního provozu byl podán právě proto, aby byly zjištěny potřebné informace, které by toto podezření vyvrátily či naopak zesílily, a orgány činné v trestním řízení se tak mohly rozhodnout, zda proti stěžovateli zahájí trestní stíhání, či nikoliv).

48. Primárním účelem zákonných kritérií určení příslušnosti soudu k některým rozhodnutím v přípravném řízení trestním je ve světle závěrů shora specifikovaného nálezu Ústavního soudu pod sp. zn. Pl. ÚS 4/14 stanovit místní příslušnost takového soudu předvídatelně a jednoznačně, a tím zaručit naplnění kautel práva na zákonného soudce a vyloučit svévoli orgánů činných v trestním řízení při výběru takového soudu. Ustanovení § 18 trestního řádu je přitom souvztažné s ustanovením § 26 odst. 2 trestního řádu, neboť teprve spolu tato ustanovení dosahují naplnění společného legitimního cíle - transparentně a stabilně fixovat místní příslušnost soudu pro rozhodování o některých úkonech přípravného řízení trestního tak, aby tato příslušnost byla jednak dopředu jednoznačně určitelná, jednak aby bylo minimalizováno riziko, že bude následně zpochybňována ať osobou, proti níž se řízení vede, tak orgány činnými v trestním řízení (např. v rámci rozhodování o opravných prostředcích). Takovéto pozdější zpochybňování je totiž způsobilé narušovat jak oprávněné zájmy osoby, proti níž se řízení vede, neboť její právní jistota je v takových případech otřesena, tak celospolečenský zájem na dosažení účelu trestního řízení, neboť v těchto případech hrozí zmaření použitelnosti důkazů, které byly získány na základě rozhodnutí soudu, který byl následně shledán místně nepřislušným. Je tedy prvotním zájmem všech zaangażovaných subjektů trestního řízení, aby pravidla určování místní příslušnosti soudu pro rozhodování o některých úkonech přípravného řízení trestního byla co možná nejpřehlednější, nejjednoznačnější a nejstabilnější.

49. Sekundárním účelem katalogu kritérií místní příslušnosti je upevnění některých základních zásad trestního řízení, zejména zásady rychlosti, hospodárnosti a zajištění práva na obhajobu. Kritéria ustanovení § 18 trestního řádu tomu odpovídají. Lze totiž

předpokládat, že soud, v jehož obvodu se čin stal, má pro svou činnost nejlepší předpoklady. Tento závěr, jakkoliv byl původně zamýšlen pouze pro nalézací řízení, nepochybně platí úplně stejně i pro řízení přípravné. Lze totiž očekávat, že soud určený podle místa, kde byl čin spáchán, se bude pravidelně nacházet nejbližší svědkům, jakož i jiným pramenům důkazů, že na řízení bude mít synergický efekt znalost místních poměrů, že zde bude nejvíce zapojena zainteresovaná veřejnost atd.

50. Kritérium místa, kde obviněný bydlí, pracuje nebo se zdržuje, má pak svůj smysl zejména v tom, že pro soud, jehož místní příslušnost byla určena na základě tohoto kritéria, bude obviněný nejsnáze dosažitelný a tento zde bude rovněž mít nejlepší možnost uplatňovat své právo na obhajobu. To má svůj eminentní význam i pro přípravné řízení trestní, neboť v obvodu takového soudu se nejpravděpodobněji budou nacházet např. důvěryhodné osoby, které by mohly poskytnout za obviněného svou záruku, bude-li rozhodováno o vazbě, v obvodu tohoto soudu budou patrně činné orgány, které provádí vyšetřovací úkony, atd. Kritérium místa, kde čin vyšel najevo, je pak logickým a racionálním posledním kritériem, neboť je vždy je možno jednoznačně určit, a lze u něj předpokládat, že přinejmenším poškozený, jako případná strana řízení a rovněž nosič důkazu, zde bude pro orgány činné v trestním řízení snadno dosažitelný.

51. Jestliže v konkrétní věci nelze uplatnit kritérium místa, kde se čin stal, a zároveň soud rozhodl o prvním úkonu v rámci přípravného řízení trestního ještě v době, kdy nebyl nikdo obviněn, ačkoliv již existuje podezření vůči konkrétní osobě, shora popsané presumptivní výhody kritéria místa, kde obviněný bydlí, pracuje či se zdržuje, se neuplatní. To, že taková konkrétní osoba ještě nebyla obviněna, ale již je třeba, aby soud rozhodl o návrhu státního zástupce v přípravném řízení trestním, totiž eo ipso znamená, že k obvinění takové osoby nemají orgány činné v trestním řízení dostatečné důkazy a tyto si teprve musí obstarat s využitím některého z institutů, o nichž musí rozhodovat soud (typicky domovní prohlídka či prohlídka nebytových prostor, odposlechy a záznamy telekomunikačního provozu, nasazení agenta, sledování osob a věcí za současného zásahu do domovní svobody atd.). Není tak v dané věci vůbec jisté, zda bude tato osoba následně obviněna, či nikoliv, nehledě k tomu, že s větší či menší intenzitou může v této fázi přípravného řízení být podezříváno více osob. Je ostatně cílem tzv. fáze prověřování (tj. fáze přípravného řízení trestního od zahájení trestního řízení do zahájení trestního stíhání) postupně eliminovat různé vyšetřovací verze a vyloučit všechny osoby, které přichází v úvahu jako podezřelí, až zbude pouze ten podezřelý či ti podezřelí, o nichž mohou orgány činné v trestním řízení důvodně předpokládat, že se jedná o pachatele, a tedy že je namístě zahájit vůči nim trestní stíhání.

52. Nelze opomenout rovněž praktické dopady takové koncepce. V případech, v nichž by nebylo možno určit místní příslušnost podle místa, kde byl čin spáchán, ale již na počátku přípravného řízení byl okruh podezřelých osob, bydlících, pracujících či se zdržujících v různých soudních obvodech, značně široký, stala by se místní příslušnost soudu pro rozhodování o některých úkonech přípravného řízení značně nepředvídatelnou. Z praktického hlediska pak nelze pominout ani to, že by pro orgány činné v trestním řízení při připuštění takové koncepce bylo poměrně složité prokazovat, zda měly či neměly dostatek poznatků k tomu, aby kritérium dle ustanovení § 18 odst. 2 věty před středníkem trestního řádu mohly aplikovat, či nikoliv, tedy zda měly již dostatečně konkrétní informace umožňující identifikovat podezřelého či zda se jim tyto informace v dostatečné kvalitě shromáždit nepodařilo, a tedy bylo nutné založit místní příslušnost soudu podle místa, kde čin vyšel najevo.

53. V tak raném úseku trestního řízení, jakým je úsek od zahájení trestního řízení do zahájení trestního stíhání, totiž orgány činné v trestním řízení operují zpravidla pouze s kusými informacemi, a systematicky by tak nutně vznikaly pochybnosti o tom, jaký důkazní standard se vyžaduje pro to, aby mohlo předmětné kritérium dle ustanovení § 18 odst. 2 věty před středníkem trestního řádu být vůči určité konkrétní osobě aplikováno. Otvíral by se tak velmi široký prostor pro následné spory, zda měly orgány činné v trestním řízení ke konkrétní osobě dostatečně inkriminující poznatky k tomu, aby ve vztahu k ní mohly předmětné kritérium aplikovat, či nikoliv.

54. Ještě ostřeji by tyto spory vyvstávaly tehdy, byly-li by určité osoby podezřelé ze spáchání trestného činu v účastenství v užším slova smyslu a při souběhu trestných činů. V těchto případech se obvykle uplatní ustanovení § 21 odst. 2 trestního řádu, které stanoví, že společné řízení koná soud, který je příslušný konat řízení proti pachateli trestného činu nebo o nejtěžším trestném činu. V těchto případech by totiž nepostačovalo jen to, aby si orgány činné v trestním řízení vybraly na základě zatímte zjištěných poznatků jednu z osob, která je podezřelá, ale musely by na základě těchto poznatků vybrat vždy osobu, která je podezřelá z hlavního pachatelství nejtěžšího trestného činu. Následné spory o tom, zda tato osoba byla na základě dosavadních poznatků vybrána správně, by stabilitou místní příslušnosti značně otřásl.

55. Ústavní soud si je vědom, že nastíněné problémy mohou vznikat i ohledně kritéria dle ustanovení § 18 odst. 1 trestního řádu, neboť i zde může docházet ke sporům, zda orgány činné v trestním řízení v okamžiku založení místní příslušnosti soudu pro rozhodování o některých úkonech přípravného řízení disponovaly dostatečnými poznatky k tomu, aby mohlo být určeno místo, kde byl čin spáchán, či nikoliv. Mezi tímto kritériem a kritériem podle ustanovení § 18 odst. 2 věty před středníkem trestního řádu je však podstatný rozdíl. V případě kritéria místa spáchání činu tento problém vyplývá již per se z jeho povahy, zatímco v případě kritéria místa bydliště, pracoviště či zdržování se obviněného by vyplynul pouze z nesprávné analogické interpretace pojmu obviněný tak, aby se jím rozuměl i podezřelý, zatímco v případě adekvátního výkladu tohoto pojmu je toto riziko eliminováno tím, že je stabilně dáno, kdo obviněným je. Zachování primárního i sekundárního účelu určení místní příslušnosti soudu pro rozhodování o některých úkonech přípravného řízení trestního tedy prikazuje adekvátní výklad místo analogického, neboť analogickým výkladem by oba tyto účely byly narušeny, a to bez toho, aby tím byl sledován legitimní cíl. Nadto určit, kde se čin stal, je i z hlediska praktického možno podstatně spolehlivěji a jednoznačněji než okruh všech osob, proti nimž potenciálně může být zahájeno trestní stíhání.

56. Ústavní soud zde podotýká, že to neznamená, že by kritérium dle ustanovení § 18 odst. 2 věty před středníkem trestního řádu nebylo v přípravném řízení trestním uplatnitelné nikdy. Pokud bude návrh na první rozhodnutí soudu o určitém úkonu přípravného řízení trestního učiněn až po zahájení trestního stíhání a zároveň není použitelné kritérium dle ustanovení § 18 odst. 1 trestního řádu (např. by trestný čin byl spáchán v cizině, před zahájením trestního stíhání by nebylo potřeba žádné rozhodnutí soudu v přípravném řízení trestním, ale po jeho zahájení je nevyhnutelné vzít obviněného do vazby nebo provést jiný úkon založený rozhodnutím soudu), pak se řečené kritérium místa, kde obviněný bydlí, pracuje či se zdržuje, uplatní.

57. Praktičtější využití kritéria dle ustanovení § 18 odst. 2 věty před středníkem trestního řádu může nastávat ve zkráceném přípravném řízení. Jelikož zde podezřelý má stejná práva jako obviněný (ustanovení § 179b odst. 2 trestního řádu) a jde již o konkrétní osobu, proti níž se řízení vede, výše zmíněná argumentace zde pozbývá opodstatnění, a tedy v těchto případech bude v případě potřeby nutno místní příslušnost soudu pro rozhodnutí o některém z úkonů přípravného řízení trestního, nebude-li uplatnitelné kritérium místa, kde se čin stal, založit podle místa, kde podezřelý bydlí, pracuje či se zdržuje.

58. Ústavní soud na tomto místě považuje za zcela fundamentální uvést, že i při posuzování, zda je aplikovatelné kritérium ustanovení § 18 odst. 1 trestního řádu, je nutno postupovat odlišně než v případě aplikace tohoto kritéria pro účely určení místní příslušnosti soudu pro nalézací řízení. I zde je totiž nutno brát zřetel ke skutečnosti, že zatímco místní příslušnost soudu pro nalézací řízení se určuje na samotný závěr přípravného řízení, tj. v době, kdy orgány činné v trestním řízení považují zjištěné skutečnosti a shromážděné důkazy za natolik kompletní a přesvědčivé, že odůvodňují zahájení nalézacího řízení, místní příslušnost soudu pro přípravné řízení trestní je naopak určována zpravidla na jeho samotném počátku, kdy tyto skutečnosti a důkazy orgány činné v trestním řízení teprve musí zjistit a shromáždit.

59. Nároky na odůvodnění určení místní příslušnosti soudu pro rozhodování o některých úkonech přípravného řízení trestního tak musí být podstatně nižší než nároky na odůvodnění určení místní příslušnosti pro nalézací řízení trestní, neboť v první situaci orgány činné v trestním řízení rozhodují ve stavu informačního deficitu ve velmi raném okamžiku, kdy se rozhodující skutečnosti mohou jevit zcela odlišně od toho, co bude následně v průběhu řízení zjištěno, a to mnohdy v časové tísní. Z toho vyplývají tři zásadní závěry pro požadavky na ústavně konformní výklad podmínek místní příslušnosti soudu v přípravném řízení trestním:

60. Za první, tato místní příslušnost musí být určena na základě kritérií dle ustanovení § 18 trestního řádu v souladu s jejich hierarchií (s výše rozvedenými specifiky), a to podle skutečností, které byly zjištěny k okamžiku podání prvního návrhu soudu na rozhodnutí v přípravném řízení trestním. Orgány činné v trestním řízení tak musí vyvinout potřebné úsilí ke zjištění skutečností potřebných k určení místní příslušnosti soudu. Míra potřebného úsilí se však přitom liší v závislosti na tom, co jim umožňuje konkrétní procesní situace (např. nároky budou menší, je-li nutno provést neodkladné či neopakovatelné úkony a hrozí nebezpečí z prodlení). Naplnění kritérií určení místní příslušnosti je pak v těchto případech nutno posuzovat právě s přihlédnutím k tomu, v jakém rozsahu mohly orgány činné v trestním řízení potřebné skutečnosti zjistit, aniž by přitom ohrozily naplnění účelu trestního řízení. Pokud by tak např. zjištění, kde přesně se skutek stal, mohlo být dosaženo jen za cenu zalarmování podezřelého, u něž hrozí riziko, že tento uprčne či se bude skrývat, zničí důkazy atd., není porušením práva na zákonného soudce, jestliže je první návrh na rozhodnutí soudu v přípravném řízení trestním podán k soudu určenému podle místa bydliště obviněného, a není-li obviněného, podle místa, kde vyšel čin najevo, ač přísně vzato orgány činné v trestním řízení mohly vynaložit úsilí ke zjištění místa, kde se čin stal. Vždy je však v těchto situacích nutno vyvažovat zájmy osoby, proti níž se řízení vede či má vést, na co nejpřesnějším zjištění skutečností relevantních pro určení místní příslušnosti, zájmy dalších dotčených osob a zájem na dosažení účelu trestního řízení.

61. Za druhé, postupovaly-li orgány činné v trestním řízení ohledně tohoto určení v souladu se zákonem, je místní příslušnost soudu založena pro celé přípravné řízení v souladu s ustanovením § 26 odst. 2 trestního řádu, a to i tehdy, jsou-li později zjištěny skutečnosti, na jejichž základě by místně příslušným byl jiný soud (např. místní příslušnost bude určena podle místa, kde se čin stal, neboť zde došlo k následku - úmrtí poškozeného, ale později vyjde najevo, že poškozený zemřel v obvodu jiného soudu již při převozu na místo, kde byl později nalezen). To nijak nevylučuje, aby byla případně tato místní příslušnost změněna např. na základě ustanovení § 25 trestního řádu, jestliže pro to budou splněny všechny podmínky.

62. Za třetí, orgány činné v trestním řízení musí řádně odůvodnit, jak k závěru o své místní příslušnosti dospěly, jestliže tento není zjevný (např. je sporné, zda zjištěné skutečnosti umožňují bez pochybností určit místo, kde se čin stal). Jedině splněním tohoto požadavku může být ověřeno, zda orgány činné v trestním řízení podmínky určení místní příslušnosti zjistily a vyhodnotily dostatečně a správně, jakož i zda byly ohledně jeho určení v dobré víře. Je-li však místní příslušnost určitého soudu zcela zřejmá (např. skutek se stal bezesbýtku v obvodu jediného soudu, v tomto obvodu má obviněný i své bydliště a skutek zde i vyšel najevo), není žádného zvláštního odůvodnění zapotřebí.

63. V nyní projednávaném případě dospěl Ústavní soud k závěru, že určení místní příslušnosti Obvodního soudu pro Prahu 1 k vydání předmětného příkazu k záznamu telekomunikačního provozu, který byl prvním rozhodnutím soudu v daném přípravném řízení trestním, jímž byla založena příslušnost i pro všechna další rozhodnutí v tomto procesním stadiu, odpovídalo v zásadě výše rozvedeným požadavkům. Z vyjádření městského státního zastupitelství a z přiložené fotokopie návštěvní knihy z předmětného dne má Ústavní soud za prokázané, že poškozený podal oznámení o skutečnostech nasvědčujících, že byl spáchán trestný čin, v obvodu Obvodního soudu pro Prahu 1. Fotokopie příslušné stránky návštěvní knihy nevykazuje žádné známky vnějšího zásahu,

záznam o návštěvě poškozeného Pavla K. časově odpovídá a nachází se mezi mnoha jinými záznamy, tj. nemohl být snadno padělán.

64. Kromě toho Ústavní soud neshledává jako odůvodněnou stěžovatelem namítanou motivaci orgánů činných v trestním řízení založit účelově místní příslušnost Obvodního soudu pro Prahu 1 namísto Obvodního soudu pro Prahu 5. Z odůvodnění výše specifikovaného návrhu na vydání příkazu k záznamu telekomunikačního provozu ze dne 21. 9. 2016 jednoznačně vyplývá, že příslušná státní zástupkyně si byla problematiky místní příslušnosti vědoma (byť se jí zabývala jen velmi stručně), a tedy jí nic nebránilo v tom, aby případný návrh podala u Obvodního soudu pro Prahu 5, jestliže by poškozený Pavel K. učinil své trestní oznámení v jeho obvodu. Ústavní soud z tohoto důvodu nemá podezření, že by byl předmětný návrh účelově podán u místně nepříslušného soudu.

65. Jediným pochybením, kterého se v nyní projednávaném případě orgány činné v trestním řízení dopustily ohledně místní příslušnosti soudu pro rozhodování o některých úkonech přípravného řízení trestního, bylo proto nedostatečné vypořádání se s námitkou stěžovatele, že v jeho případě mělo být postupováno podle ustanovení § 18 odst. 2 věty před středníkem trestního řádu. Jelikož se, byť jen částečně, orgány činné v trestním řízení k této námitce vyjádřily a věcně jejich postupu není co vytknout, nemohl Ústavní soud uzavřít, že toto pochybení překračuje hranice pouhé nezákonnosti a je možno a nutno je kvalifikovat jako porušení základních práv či svobod stěžovatele.

B. K důvodnosti vazby

VII. Denegatio loci standi

66. Podstatou zbývajících námitek ad 3 a 4, specifikovaných výše sub 16 až 18, je stěžovatelovo tvrzení, že oba ve věci činné obecné soudy odůvodnily vzetí stěžovatele do vazby toliko s odkazem na trestní sazbu, která mu hrozí za údajný trestný čin, z něhož je obviněn. Podle názoru stěžovatele však tato skutečnost sama o sobě není způsobilá obhájit zásah do práva na osobní svobodu a práva být vzat do vazby toliko z důvodů a způsobem, které jsou stanoveny zákonem. K problematice výše trestu jakožto důvodu vazby útěkové se Ústavní soud vyjádřil v minulosti již mnohokrát. Pro nyní projednávanou věc jsou relevantní tyto jeho předchozí závěry:

67. Trestní sazba (tj. zákonné rozpětí příslušné skutkové podstaty) není způsobilá sama o sobě naplnit důvody vazby útěkové [srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 17. 5. 2011 sp. zn. IV. ÚS 3294/09 (N 93/61 SbNU 447) či nálezy Ústavního soudu ze dne 21. 6. 2005 sp. zn. IV. ÚS 226/05 (N 126/37 SbNU 587), neboť rozhodující je konkrétní hrozící výměra, tj. jakým konkrétním trestem je s přihlédnutím k individuálním okolnostem daného případu stěžovatel reálně ohrožen [srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 18. 6. 2014 sp. zn. I. ÚS 980/14 (N 125/73 SbNU 887)]. Jedná-li se o vzetí do vazby na počátku trestního řízení, kdy ještě nejsou známy všechny rozhodné okolnosti, je nutno uvažovat o konkrétní výměře spíše zdrženlivě a vycházet z dolní hranice trestní sazby [srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 18. 8. 2005 sp. zn. IV. ÚS 389/05 (N 162/38 SbNU 291)]. Ani konkrétní hrozící výměra není však způsobilá založit důvod vazby útěkové, namítá-li obviněný konkrétní skutečnosti, které obavu z jeho útěku snižují, a vazební soud tyto námitky přesvědčivě nevypovídá [srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 28. 7. 2014 sp. zn. I. ÚS 1694/14 (N 146/74 SbNU 241)]. Každé rozhodování o vazbě se však, jak bylo odkazováno již výše, odehrává toliko v rovině pravděpodobnostní, a tedy není možno vycházet toliko z aktuálního jednání obviněného [srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 11. 2004 sp. zn. III. ÚS 605/04 (U 55/35 SbNU 633)].

68. Stěžejním argumentem orgánů činných v trestním řízení v této věci je zejména vysoká trestní sazba, kdy, jak poukázal již Městský soud v Praze v odůvodnění svého napadeného rozhodnutí, i kdyby stěžovateli byl eventuálně uložen trest na samé spodní hranici trestní sazby trestného činu vraždy dle ustanovení § 140 odst. 1 a 2 trestního zákoníku, jednalo by se o trest ve výměře dvanácti let, což představuje reálné ohrožení velmi vysokou trestní sazbou překračující o polovinu orientačně v judikatuře i trestním řádu uváděných osm let. Zároveň obecné soudy, což zdůraznil zejména Městský soud v Praze, vycházely z mimořádné závažnosti trestné činnosti, která byla stěžovateli kladena za vinu a která dle názoru jmenovaného soudu překračuje i důvody, které stěžovatel uváděl na podporu svého tvrzení, že u něj materializace vazebního důvodu dle ustanovení § 67 písm. a) trestního řádu nehrozí.

69. Ústavní soud má za to, že rozhodnutí o vzetí stěžovatele do vazby nebylo sice odůvodněno vyčerpávajícím způsobem a oba obecné soudy se jen okrajově věnovaly zejména vyvrácení skutečností, které stěžovatel uváděl na podporu vyloučení rizika, že by mohl uprchnout nebo se skrývat, přesto se v dané věci nejednalo o pochybení dosahující ústavněprávní intenzity. Ústavní soud se neztotožňuje zejména s paušálním konstatováním Městského soudu v Praze k námitce stěžovatele, že je pevně vázán na svou rodinu, již by nebyl schopen opustit, tím, že jsou známy případy, kdy rodina pomáhá obviněným uprchnout či se skrývat. Toto obecné tvrzení je na úrovni spekulace.

70. Stejně tak musí Ústavní soud odmítnout argumentaci Městského soudu v Praze, že existenci vazebního důvodu podporuje i skutečnost, že stěžovatel svoji vinu popírá. Je totiž kontradikcí, pokud na jedné straně tento soud uvedl, že vazbou nemá v žádném případě být vynuceno stěžovatelovo doznání, a na straně druhé uvedl, že nekritický náhled na trestnou činnost může být jedním z důvodů odůvodňujících obavu, že stěžovatel uprchne nebo se bude skrývat. Soud v tomto stadiu trestního řízení nemůže postoj stěžovatele aplikovat v jeho neprospěch, neboť o jeho vině či nevině nebylo dosud rozhodnuto, a tedy si nelze ještě činit

úsudek o tom, zda je stěžovatel nekritický k trestné činnosti, kterou spáchal, či zda vehementně hájí svá práva, protože je nevinen. Vyvozování jakýchkoliv závěrů z popírání trestné činnosti při rozhodování o vazbě totiž představuje porušení práva na obhajobu v trestním řízení.

71. Komplexně posouzeno však dává Ústavní soud obecným soudům za pravdu, že závažnost údajného trestného činu, pro nějž je stěžovatel stíhán, odůvodňuje převážení zájmu společnosti na tom, aby byl stěžovatel orgánům činným v trestním řízení k dispozici, nad zájmem stěžovatele být se svou rodinou a provozovat výdělečnou činnost. Je nutno přihlídnout k tomu, že vražda je jedním z nejzávažnějších trestných činů, jaké trestní zákoník zná, a jakkoliv ani v případech trestních řízení pro takto závažný trestný čin nelze en bloc vyloučit, že zájmy jednotlivce, formulované jako konkrétní důvody, snižující obavu, že by tento mohl uprchnout či se skrývat, převáží, je nutno přihlížet k tomu, že zájem na zajištění účelu trestního řízení je v těchto případech velice silný, byť nikoliv absolutně nepřekonatelný. V tomto konkrétním případě a s přihlédnutím k tomu, že stěžovatel je otcem nezletilých dětí, se Ústavní soud ztotožňuje se závěry obecných soudů, že důvody, jež stěžovatel uváděl, nad tímto zájmem nepřeváží, neboť se jednalo o víceméně obecné poukázání na těsné vazby mezi stěžovatelem a jeho rodinou a na potřebu zachování ekonomické aktivity stěžovatele, ovšem s ohledem na to, že i případná reálná délka trestu odnětí svobody by mohla představovat pro stěžovatele ještě citelnější zásah do rodinných vztahů.

72. Ohledně námitky nedostatečného odůvodnění závěru o splnění dalšího předpokladu vzetí do vazby, spočívajícího v důvodném podezření ze spáchání trestného činu, Ústavní soud uvádí, že odůvodnění soudů prvního i druhého stupně ohledně tohoto závěru splňuje veškeré požadavky na odůvodnění rozhodnutí v řízení, které vyhovuje parametrům spravedlivého procesu ve smyslu ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny. Jestliže oba soudy vyšly zejména ze skutečnosti, že stěžovatel předal spoluobviněnému O. částku 60 000 eur, jež měla podle předchozích zjištění představovat zálohu na odměnu za údajně připravovanou vraždu poškozeného Pavla K., a že stěžovatel nebyl schopen podat žádné plausibilní vysvětlení, proč by tomuto spoluobviněnému, jehož osobně neznal, měl poskytovat půjčku bez jakéhokoliv písemného dokladu, není takové odůvodnění prizmatem požadavků na řádné odůvodnění rozhodnutí o vazbě nedostatečné. Ústavní soud, nejsou vybaven možnostmi provádět dokazování tak, jak jej mohou provádět orgány činné v trestním řízení při rozhodování o vazbě, nemá důvod s tímto závěrem obecných soudů polemizovat.

73. Obdobně má Ústavní soud za to, že práva stěžovatele nebyla porušena ani tím, že při rozhodování o vazbě Obvodní soud pro Prahu 1 vydal jediné rozhodnutí, ač mu předcházela samostatná vazební zasedání. Materiální důvody pro vzetí stěžovatele do vazby totiž tento soud vyhodnotil na základě skutečností, které získal právě ve vazebním zasedání, jehož se stěžovatel účastnil. Tyto z obsahu rozhodnutí vyplývají, nehledě k tomu, že i vazebním zasedáním ve věci stěžovatelových spoluobviněných byli přítomni obhájci stěžovatele, a tedy ti mohli uplatňovat své námitky ve prospěch stěžovatele i v těchto řízeních.

VIII. Závěr

74. S ohledem na dlouhodobou nepřítomnost soudce Ludvíka Davida došlo na základě platného rozvrhu práce ke změně ve složení senátu oproti stavu uvedenému v akceptačním dopisu Ústavního soudu ze dne 12. 12. 2016. V předmětné věci tak rozhodoval senát složený z předsedy senátu Jiřího Zemánka, soudce Vojtěcha Šimíčka a soudce zpravodaje Jaroslava Fenyka.

75. Orgány činné v trestním řízení v případě stěžovatele postupovaly v souladu se zákonnou hierarchií kritérií místní příslušnosti soudu pro rozhodování o některých úkonech přípravného řízení stanovených ustanovením § 18 odst. 1 trestního řádu ve spojení s ústavně konformním výkladem ustanovení § 26 odst. 1 trestního řádu provedeným výše specifikovaným nálezem Ústavního soudu pod sp. zn. Pl. ÚS 4/14. Orgány činné v trestním řízení aplikovaly kritérium místa, kde čin vyšel najevo, a správně neaplikovaly předcházející kritérium místa, v němž obviněný bydlí, pracuje nebo se zdržuje, neboť toto kritérium je vázáno z formálních i materiálních důvodů na procesní postavení obviněného, které v daném časovém úseku založení místní příslušnosti soudu pro rozhodování v přípravném řízení stěžovatel nezastával, a toto tedy nebylo možno v jeho věci uplatnit. Jednou správně založená místní příslušnost soudu pro rozhodování v přípravném řízení pak v souladu se zásadou perpetuationis fori dle ustanovení § 26 odst. 2 trestního řádu pokračuje i v dalším průběhu přípravného řízení, tedy i při rozhodování o vazbě, proti němuž stěžovatel brojil.

76. Ústavní soud věc meritorně přezkoumal a z výše uvedených důvodů shledal, že obecné soudy neporušily žádná ústavně zaručená práva či svobody stěžovatele. Co do námitky místní nepřislušnosti shledal, že ačkoliv obecné soudy nedostatečně odůvodnily místní příslušnost Obvodního soudu pro Prahu 1, přece byl tento soud ve věci místně příslušný. V tomto rozsahu proto Ústavní soud vyvodil, že ústavní stížnost nebyla zjevně neopodstatněná, neboť potenciálně by nesprávným rozhodnutím o místní příslušnosti mohla základní práva stěžovatele být porušena, nadto jeho argumentace takový závěr prima vista signalizovala. Oproti tomu námitku týkající se nenaplnění podmínek pro vzetí do vazby a nedostatečného vypořádání se s námitkami stěžovatele ohledně tohoto aspektu ze strany obecných soudů Ústavní soud považuje za zjevně neopodstatněnou. Jelikož se však oba hlavní okruhy námitek týkaly obou napadených rozhodnutí a podporovaly stejný petit, rozhodl Ústavní soud o celé ústavní stížnosti dle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu tak, že ji zamítl. Jelikož šlo o vazební věc, projednal ji Ústavní soud přednostně tak, jak stěžovatel žádal.